

**T.C.
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

HATAY'DA SOSYO-EKONOMİK VE KÜLTÜREL HAYAT (1960-1971)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Fevziye ÇELİK**

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Süleyman HATİPOĞLU**

Hatay-2019

**T.C.
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

HATAY'DA SOSYO-EKONOMİK VE KÜLTÜREL HAYAT (1960-1971)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Fevziye ÇELİK**

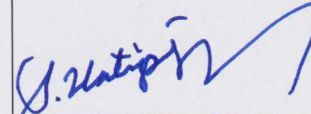
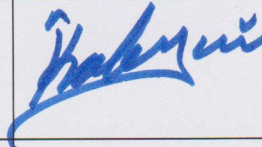
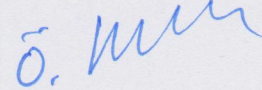
**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Süleyman HATİPOĞLU**

Hatay-2019

ONAY

Fevziye ÇELİK tarafından hazırlanan **HATAY'DA SOSYO-EKONOMİK VE KÜLTÜREL HAYAT (1960-1971)** adlı bu çalışma jüri tarafından Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği ile **TARİH ANABİLİM DALINDA YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

26/12/2019

JÜRİ ÜYELERİ	İMZA
Dr. Öğr. Üyesi Süleyman HATİPOĞLU (Tez Danışmanı-Başkan) (Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi)	
Dr. Öğr. Üyesi İsa KALAYCI (Üye) (Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi)	
Dr. Öğr. Üyesi Ömer KUCAK (Üye) (Siirt Üniversitesi)	

Fevziye ÇELİK tarafından hazırlanan **HATAY'DA SOSYO-EKONOMİK VE KÜLTÜREL HAYAT (1960-1971)** adlı tez çalışmasının yukarıda imzaları bulunan jüri üyelerince kabul edildiğini *onaylarım*.

Doç. Dr. Mustafa Onur KAN
Enstitü Müdürü

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile “Hatay’da Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Hayat (1960-1971)” konulu tez çalışmamda yer alan bilgilerin tamamının akademik kurallara ve etik ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyân ederim. Söz konusu kural ve ilkelerin gereği olarak tezde yararlandığım eserlerin tamamına uygun bir şekilde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi ayrıca beyân ederim. (26/12/2019)

İmza
Fevziye ÇELİK

ÖNSÖZ

Hatay, zengin tarihi geçmişi ve farklı toplumların beraberce bir arada yaşayabilmeyi başarabildiği ender şehirler arasında yer almıştır. Roma İmparatorluğu döneminde şehrin kurulmasıyla uzun bir müddet Hristiyanlığın önemli merkezlerinden biri olarak devam etmiş, ardından Müslümanların şehri ele geçirmesiyle İslam devletlerinin önemli hudut şehirlerinden biri haline gelmiştir. Tarih boyunca hem Hristiyan alemi ve hem de Müslümanlarca önemli görülen şehir aynı zamanda stratejik bir konumda yer almasıyla da hem dini hem de ticarî münasebetlerin yoğun yaşandığı bir merkez halini almıştır.

1516'de Memlükler'den Osmanlı egemenliğine geçen şehir, 21 Ekim 1921'de imzalanan Ankara Antlaşması'yla 1938 yılına kadar Fransız idaresinde kaldıysa da ardından bağımsızlığını kazandı ve hemen akabinde Türkiye Cumhuriyeti'ne ilhak oldu. Türkiye Cumhuriyeti'ne katılan son toprak parçası olması sebebiyle, ilhaktan sonra ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan Hatay'ın kalkınması amaçlanarak şehirde her alanda faaliyetlere girişilmiştir.

Hatay, farklı din ve etnik gruplara mensup bireylerin oluşturduğu bir şehir olarak zengin bir kültürel yapıya sahip olmuştur. Hristiyan ve Müslümanlar ile yine bu dinlerin farklı mezheplerine bağlı insanların yüzyıllardır bir arada yaşamının vermiş olduğu tecrübe şehrin sosyal yapısını zenginleştirmiştir. Ayrıca Avrupa, Kuzey Afrika ve Ortadoğu'nun kavşak noktasında yer alan şehir nüfus açısından da tarihin her döneminde ortalamaların üstünde bir nüfus barındırmış ve önemli ulaşım noktalarında elzem bir lokasyon görevi görmüştür.

Hatay, ekonomik ve ticarî açıdan da güçlü bir potansiyele sahip olduğu için tarım, sanayi ve liman hizmetleri konusunda da önemli bir merkez olmuştur. Tarımın neredeyse her türünün yapılabilmesi, ticarî kurum ve kuruluşlarının varlığı hem Müslümanlar ve hem de Hristiyanlarca önemli görülen dini merkezlerin varlığı şehrin ekonomisini sürekli canlı tatan etmenler arasında zikr edilebilir.

Bu çalışmada Hatay'ın 1960-1971 yılları arasındaki dönemi ele alınmıştır. Çalışmanın *Birinci Bölümü*'nde Hatay'ın Sosyal yapısı bağlamında etnisitesi, dini yapısı, nüfus, ulaşım ve kentleşme olguları incelenmiştir. Ayrıca 1960-1971 yılları arasındaki iki darebe arası süreçte Türkiye'nin genel siyasi, sosyal ortamı ve

Hatay'daki yansımaları incelenmiştir. *İkinci Bölüm*'de şehrin ekonomik yapısını oluşturan dinamikler incelenirken, 11 yıllık süreçte şehrin ekonomisindeki değişimler ve gelişim irdelenmeye çalışılmıştır. *Üçüncü Bölüm*'de şehrin kültürel yapısını oluşturan unsurlar üzerinde durularak, şehirdeki eğitim, sağlık gibi alanlardaki değişim ele alınmıştır.

Tez konumun belirlenmesinden sonuçlanmasına kadar desteğini esirgemeyen, tez danışmanım, saygıdeğer hocam Dr. Öğr. Üyesi Süleyman HATİPOĞLU'na teşekkürü borç bilirim. Çalışmam süresince, her zaman yardım ve desteğini gördüğüm Dr. Öğr. Üyesi İsa KALAYCI'ya ve maddi manevi destekleriyle her zaman yanımda olan aileme müteşekkirim. Son olarak bu çalışmamı; hayatta iken en büyük destekçim olan, vefatının ardından varlığını her daim yanımda hissettiğim merhum babam Dr. Öğr. Üyesi Yaşar KURDOĞLU'na ithaf ediyorum.

Fevziye ÇELİK

HATAY'DA SOSYO-EKONOMİK VE KÜLTÜREL HAYAT (1960-1971)

Fevziye ÇELİK

Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Süleyman HATİPOĞLU

ÖZET

Hatay, insanlık tarihine ilişkin ilk yerleşim alanlarından biri olup, tarih boyunca farklı din ve etnik kimliğe mensup toplumların çekişme sahası olmuştur. Farklı toplumların Hatay'da egemenlik kurma düşüncelerinin altında ise şüphesiz ki sahip olduğu konumu, iklimi ve iklimine bağlı olarak verimli tarım arazileri ile tarihî arka planı önemli bir etken olmuştur.

Toplumsal yapısı, farklılıklar üzerine kurulan Hatay, zaman içinde ev sahipliği yaptığı her kültürden kendi hazinesine kattığı değerler sayesinde farklılıkların zenginlik olarak görüldüğü hoşgörü ve barış kenti hüviyeti kazandırmıştır.

İnceleme dönemimiz olan 1960-1971 yılları arasındaki süreçte Hatay toplumundaki çeşitliliğin devam ettiği ve farklı din ve kimliklere sahip gruplar arasında herhangi bir problemin olmadığı gözlemlenmiştir. Hatay, diğer Anadolu şehirleri gibi 1960 Darbesi ve 1971 Askerî Muhtırası'ndan etkilenmiş olmakla beraber olayların fazla büyümediği ve kayıpların daha az olduğu bir şehir panoraması çizmiştir.

Hatay, sıcak iklimi ve verimli toprakları sayesinde Türkiye Cumhuriyeti'ne katılan son toprak parçası olmasına rağmen kısa süre içinde yapılan reformlar ve yatırımlar sayesinde ekonomisini canlandırmış ve gerek ülke ekonomisiyle ve gerekse uluslararası ekonomiyle entegre olmayı başarabilmiştir.

Kültürel hayatı da oldukça renkli ve bu bağlamda faaliyetlerin yoğun yaşandığı Hatay, 1960'lı yılların başından itibaren yatırım yaptığı öncelikli alanların başında eğitim ve sağlık gibi hayati alanlar olmuştur. 1970'li yıllara gelindiğinde Hatay, eğitim ve sağlık gibi insan hayatı açısından elzem olan alanlardaki yatırımlarını yapabilmiş ve kendi nüfusuna yetecek bir hale getirmeyi başarabilmiştir.

ANAHTAR KELİMELER

Hatay, Sosyo-Ekonomik, Kültürel Hayat, 1960-1971

SOCIO-ECONOMIC AND CULTURAL LIFE IN HATAY (1960-1971)

Fevziye ÇELİK

History Department, Master's Thesis, 2019.

Supervisor: Asst. Prof. Süleyman HATİPOĞLU

ABSTRACT

Hatay as a preliminary residential area of human history has witnessed conflicts between societies who have different religions, beliefs and ethnic identities. Sovereignty wills of different societies are mainly arise from that area's strategic location, climate, fertile agricultural lands related to its good climate and rich historical background.

Hatay as its Social structure built on differences has been identified as city of leniency and peace by earning different values from the societies been hosted in the interval.

During the years between 1960-1971 which was the time scope of our study it was observed that the diversity in Hatay society continued. And there weren't any conflicts between groups with different religions and identities. Hatay like other Anatolian cities, was affected by the 1960 coup and 1971 Military Memorandum, but revealed a city character in which events did not grow much and losses were less.

Hatay respect to its warm climate and fertile lands annexed to the Republic of Turkey as a last part was able to be integrated with both national and international economy through reforms and investments made in a short time.

Hatay as a city where cultural life is quite lively and cultural activities are intense, has been defined vital areas such as education and health as a priority since beginning of 1960's. By the 1970's, Hatay was able to make investments in areas such as education and health, which are essential to human life and was able to become sufficient for its own population.

KEY WORDS

Hatay, Socio-Economic, Cultural Life, 1960-1971

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	v
TABLOLAR LİSTESİ	vi
BELGELER LİSTESİ	vii
HARİTALAR LİSTESİ	viii
GAZETELER LİSTESİ	ix
RESİMLER LİSTESİ	x
GİRİŞ	1
1. Hatay'ın Kısa Tarihçesi	1

BİRİNCİ BÖLÜM SOSYAL HAYAT

1.1. Hatay'ın Dini ve Etnik Yapısı.....	4
1.2. 1960-1971 Yılları Arasında Türkiye'de Siyasal ve Sosyal Yapı	6
1.3. Hatay'daki Siyasal Ortam ve Yaşanan Olayları	8
1.4. 21 Aralık 1963 Kıbrıs Olayları ve Hatay'daki Yansımaları	9
1.5. Nüfus.....	11
1.6. Kentleşme ve Bayındırlık.....	12
1.7. Ulaşım.....	14

İKİNCİ BÖLÜM EKONOMİK HAYAT

2.1. Tarım.....	18
2.2. Hayvancılık	21
2.3. Tarım ve Hayvancılığı İyileştirme Çalışmaları.....	22
2.4. Balıkçılık.....	23
2.5. Sanayi ve Ticarî Faaliyetler	25
2.5.1. Antakya Ticaret ve Sanayi Odası (ATSO)	26
2.5.2. Hatay Finans Kuruluşları.....	27
2.5.3. İskenderun Limanı ve Hatay Ekonomisindeki Katkısı.....	27
2.5.4. İskenderun Demir Çelik Fabrikası (İSDEMİR)'nin Kuruluşu	33
2.6. Madenler	34
2.7. Turizm Faaliyetleri.....	35
2.8. Hatay Ekonomisinde Yasadışı Ticaret veya Kaçakçılık	39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM KÜLTÜREL HAYAT

3.1. Eğitim.....	42
3.2. Sağlık.....	46
3.3. Sosyal Güvenlik Şartları	50
3.4. Hatay'da Kültür ve Kültürel Faaliyetler	50
3.5. Tarihi Yapılar.....	55
SONUÇ	57

KAYNAKÇA.....	59
EKLER (Belgeler, Haritalar, Gazeteler, Resimler).....	65
ÖZGEÇMİŞ	87

KISALTMALAR LİSTESİ

a.mlf.:	aynı müellif
A.Ş.:	Anonim Şirketi
AAM Derg.:	Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi
ABD.:	Amerika Birleşik Devletleri
BCA.:	Devlet Arşivleri Başkanlığı, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
bk.:	Bakınız
C.:	Cilt
CHP:	Cumhuriyet Halk Partisi
Çev.:	Çeviren
ÇTTAD:	Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi
DEV-GENÇ:	Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu
Ed.:	Editör
EOKA:	Ethniki Organosis Kyprian Agoniston (Kıbrıslıların Millî Mücadele Örgütü).
FKF:	Fikir Kulüpleri Federasyonu
GSMH:	Gayri Safi Milli Hâsıla
İsdemir:	İskenderun Demir-Çelik Fabrikaları
M.Ö.:	Milattan Önce
MTTB:	Milli Türk Talebe Birliği
s.:	Sayfa
S.:	Sayı
ss.:	Sayfa sayısı
SSCB:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TMGT:	Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı
TMT:	Türk Mukavemet Teşkilatı
TMTF:	Türkiye Milli Talebe Federasyonu
TTKB:	Türk Tarih Kurumu Basımevi
TÜİK:	Türkiye İstatistik Kurumu

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1 1965 yılı Hatay Genel Nüfus Sayımı	11
Tablo 2 1970 yılı Hatay Genel Nüfus Sayımı	12
Tablo 3 1960, 1961 ve 1962 yıllarında İskenderun balıkçılığının istihlal tablosu....	24
Tablo 4 1960-1971 yılları arasında İskenderun Limanı'na gelen gemi adetleri ve yük miktarlarının durumu.	32
Tablo 5 1960-1970 yılları arasında Hatay-Suriye sınırında yaşayan nüfus miktarı..	40

BELGELER LİSTESİ

Belge 1: Başbakan Adnan Menderes'in 13 Şubat 1960 tarihindeki Hatay ziyareti esnasında yaptığı konuşma metni.....	65
Belge 2: 1964 yılında Hatay arkeolojisini araştırmak ve yerinde incelemelerde bulunmak için başvuran Prof. Dr. Wachtang Dijobadze'nin başvurusunun onaylandığına dair bakanlar kurulu kararı.	66
Belge 3: İskenderun Demir ve Çelik Tesisleri için Sovyetler Birliği'nden ithal edilecek teçhizat ve malzeme ile sağlanacak teknik hizmet bedelleri konusunda yapılan bakanlar kurulu toplantısında alınan karar.....	67
Belge 4: Devlet Bakanı Zeyyat Baykara ve Cumhurbaşkanı Genel Sekreteri Büyükelçi Fuat Bayramoğlu'nun SSCB'nin kuruluş yıldönümüne katılması ve İskenderun Demir-Çelik Fabrikasının genişletilmesi konusunda yaptığı görüşmeleri konu alan bakanlar kurulu kararı.	68

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Hatay İli Haritası	69
Harita 2: Hatay Turizm Haritası.	70

GAZETELER LİSTESİ

Gazete 1: Hatay’ın merkez ilçesi Antakya’da elektrik ihtiyacından kaynaklı sanayii problemlerini dile getiren bir basın haberi.	71
Gazete 2: Başbakan Adnan Menderes’in 13 Şubat 1960 tarihinde gerçekleştirdiği Hatay ziyareti esnasında şehrin imar faaliyetleri hakkında vaad ettiği hizmetleri konu alan bir basın haberi.	72
Gazete 3: Hatay’daki öğrenci olayları ve 27 Mayıs 1960 Askerî Darbesi’nin yıldönümü sebebiyle yayınlanan bildiriye konu edinen gazete haberi.	73
Gazete 4: 21 Aralık 1963 Kıbrıs Olayları’nı protesto etmek maksadıyla düzenlenen ve Hatay halkının tepkisini yansıtan bir manşet.	73
Gazete 5: 1960-1964 yılları arasında Hatay Valisi olarak görevlendirilen Muammer Ürgen’in Hatay’ın idari, iktisadi ve sosyal konularına ilişkin basın toplantısını konu edinen gazete manşeti.	74
Gazete 6: Antakya Ortodoks Cemaati’nin 21 Aralık 1963 tarihinde Kıbrıs Türklerine karşı yapılan katliamları protesto eden bildirisi.	74
Gazete 7: Antakya Ortodoks Cemaati’nin 1963 yılında Kıbrıs’ta yaşanan hadiseler sebebiyle bölgede yaşayan Türklere yaptıkları yardımı konu edinen bir basın haberi.	75
Gazete 8: 1964 yılı şubat ayında Hatay’a gelen turist sayısı hakkında istatistiki veriler veren bir basın haberi.	76
Gazete 9: Hatay’da 1964 yılı eğitim yatırımlarını haber yapan bir basın bülteni.	76
Gazete 10: 1966 yılında Antakya-İskenderun Yolu’nun durumu hakkında dönemin Hatay Valisi Nuri Teoman’ın açıklamalarına yer veren bir basın haberi.	77
Gazete 11: St. Pierre Kilisesi’nin Hristiyanlığın hac merkezi ilan edilmesinden sonra Hatay’da turizme yönelik yapılacak faaliyetleri açıklayan bir basın (Dört Yol) bildirisi.	78
Gazete 12: Hatay’da narenciye tarımına yönelik olup, Dört Yol’da kurulması kurulması planlanan usara (öz su) fabrikası ile ilgili basına yansıyan bir haber 78	78
Gazete 13: İskenderun Demir-Çelik Fabrikası’nın kuruluşu hakkında Başbakan Süleyman Demirel’in açıklamaları.	79

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1: Hatay ekonomisinde önemli bir yeri olan Antakya Ticaret ve Sanayii Odası (ATSO)'nın Kuruluş Yıllarındaki Meclis Azaları (1944-1947).	80
Resim 2: Başbakan Adnan Menderes'in Hatay ziyareti esnasındaki mitingi (1960).80	
Resim 3: 1960'lı yıllarda İskenderun Limanı.....	81
Resim 4: İskenderun Limanı'ndaki yük indirme-bindirme iskelesi (1960'lar).....	81
Resim 5: Hatay'ın önemli turizm mekanlarından Payas Kalesi.	82
Resim 6: İskenderun Demir-Çelik Fabrikası (İsdemir)'nin temellerinin atılması (3 Ekim 1970).	82
Resim 7: İskenderun Demir-Çelik Fabrikası (İsdemir)'nin ilk etap inşaatlarından bir görünüm (1970).	83
Resim 8: 1960'lı yıllarda Hatay'dan İstanbul ve Ankara'ya ulaşımı sağlayan otobüsler.	83
Resim 9: 1970'li yıllarda Hatay'da şehiriçi ulaşımını sağlayan minibüsler.	84
Resim 10: 1970'li yıllarda kurulan ve Türkiye ekonomisinde önemli bir yeri olan İskenderun Demir-Çelik (İsdemir) Fabrikası'nın günümüzdeki görünümü.	84
Resim 11: Hatay'ın merkez ilçesi Antakya'nın modern görünümü.	85
Resim 12: Hatay'da dini turizm mekanlarından St. Pierre Kilisesi.	85
Resim 13: Hatay'da dini turizm mekanlarından Habib-i Neccar Camii.	86
Resim 14: Beşikli Mağara.	86

GİRİŞ

1. Hatay'ın Kısa Tarihçesi

M.Ö. 4. yy'da İskender'in ölümü ile birlikte Helenistik dönemin ikinci evresi başlamıştır. Bu evrede İskender'in İmparatorluğu generalleri arasında paylaştırılmıştır. Generallerinden Selevkos I. Nikator, diğer generallerden birisi olan Antigonos'u M.Ö. 301 yılında İpsos Savaşı'nda yenerek onun topraklarını kendi topraklarına katmıştır. Böylece Ege bölgesinden Fırat Havzası'na kadar olan topraklar üzerinde Selevkos Krallığı kurulmuştur¹. Selevkos, krallığın merkezini daha stratejik bir konuma sahip olan Samandağ ve çevresine M.Ö.300 yılında taşıyarak Seleucia Pierra şehrini kurmuştur. Ancak kısa bir süre sonra bu yeni kurulan şehrin istenilen kriterlere sahip olmadığı Selevkos tarafından görülerek İmparatorluğun başkentinin Antigoniasına karar verilmiştir².

Atiochia'nın kuruluşu ile ilgili mit şu şekilde aktarılmaktadır: Selevkos, Antigonias'da kent kuruluşu için Zeus'a kurban sunusu yaptığı sırada bir kartal gelip et parçasını 8 km. uzağa götürüp bırakmıştır. Selevkos, kartalın bu hareketini tanrılardan gelen bir işaret sayarak Antigonias'nın 8 km. uzağına kurmaya karar vermiştir. Bu yeni kurulacak olan kent Antichia olarak isimlendirilmiş ve Zeusa bu kenti adamıştır. M.Ö. 300 yılında Selevkos, Antigonias'nın 8 km. uzağına Antioch'u kurmaya başlamıştır ancak Selevkos ölene kadar şehrin kuruluşu tamamlanamamıştır. Seleukos'un ölümünden sonraki hükümdar, oğlu Antiochus I. Soter olmuştur. Onun döneminde başkent Seleucia Pierra'dan taşınarak Antioch'a getirilmiştir. Antioch, krallığın daimî başkenti olarak kalmıştır. Kent, krallığın başkenti olması nedeni ile kısa süre içerisinde gelişmiştir. Doğu ve Batı arasında bir köprü görevi üstlenmiştir³.

M.Ö.187 yılında Antiochus'un büyük oğlu Selevkos IV. Philapator, Selevkos Krallığı'nın başına geçerek krallığının yeniden askeri ve politik gücünü kazanabilmesi için büyük uğraşlar vermesine rağmen Krallığın kötü gidişinin önüne geçememiştir. M.Ö.130 yılında Selevkos Krallığı'nın İran'daki toprakları Pers egemenliği altına girmiştir⁴. Selevkos krallığının kalan toprakları için Roma, krallığın hanedanını Roma

¹ Elias Bickermann, "The Seleucid Period" *The Cambridge History of Iran*, (Ed. Ehsan Yarshater), Vol. 3, Cambridge University Press, Cambridge 1983, p. 4.

² Halil Demircioğlu, *Roma Tarihi*, I. Cilt, TTKB (Türk Tarih Kurumu Basımevi), Ankara 1998, s. 299; Virginia Corvin, *St. Ignatius and Christianity in Antioch*, Yale University Press, New Haven 1960, p. 42.

³ G. Haddad, *Aspect of Social life in Antioch in Hellenistic-Roman Period*, Chicago 1949, p. 2.

⁴ Demircioğlu, *Roma Târihi*, s. 391-453.

topraklarında tutarak olası taht kavgalarından ve diğer savaş unsurlarından korumak istemiştir. Ancak buna rağmen krallık M.Ö. 83 yılında sona ermiştir. M.Ö.64 yılında Antakya Roma tarafında fiilen işgal etmiştir⁵. Roma İmparatoru Pompei, Antakya'yı Roma imparatorluğu topraklarına dahil ederek, Antakya'da bronz para bastırmıştır. Böylelikle Antakya, resmen Roma İmparatorluk kenti olmuştur⁶.

Tiberius, İmparator Augustus'dan sonra çeyrek yüzyıl boyunca Roma İmparatorluğu'nu yönetti. İmparator Gaius (Caligula) (M.S.37-41) kısa İmparatorluk döneminde en önemli olaylardan biri Hristiyan misyonerlerin (Havarilerin) Antakya'ya gelerek ve Hristiyanlığı Roma İmparatorluğu'na yaymalarıdır. Antikçağ'da Antakya, Roma İmparatorluğuyla ticaret bağlantısı olan dini, kültürel ve ticari bir merkezdi. Antakya şehrinin bu yapısı dinlerin ve kültürlerin buradan diğer şehirlere kolaylıkla yayılmasını sağladı. Hristiyanlığın, putperest Roma dünyasında kolayca yayılmasında Antakya'nın bu yapısı etkili oldu⁷. Antakya'da Hristiyanlığın doğuşu Tiberius'un imparatorluğunun son döneminde gerçekleşmiştir. Yahudiler, Hz. İsa'dan sonra Kudüs'te Hz. İsa'ya inanmaya başlayan Yahudilere zulüm ve baskı yapmaya başlamışlardır. Kudüs'te kendilerine uygulanan bu baskılardan kaçan Yahudiler çoğunlukla Kıbrıs ve Antakya gibi şehirlere göç etmişlerdir. Antakya'nın bölgedeki en büyük Roma kenti olması aynı zamanda bu yeni Hristiyan Yahudiler için çok uygun bir propaganda merkezi haline gelmiştir. Barnabas, M.S.38 yıllarında Kudüs cemaati tarafından Antakya'ya gönderilmiştir. Barnabas, Antakya'nın uygun olduğunu gördükten sonra Tarsus'taki Pavlos'u Antakya'ya getirmiştir. Böylelikle Hz. İsa'nın öğretilerini yaymaya başlamışlardır⁸.

Bizans döneminde de kıymetini koruyan Antakya, İran seferleri için bir üs merkezi olarak kullanılmıştır. 525'te yanan, 526'da da depremle sarsılan şehir 528'de büyük bir depreme daha maruz kaldı; şehir halkının çoğu öldü, şehir tamamıyla harap oldu. Ardından 540'ta şehir yağmalandı. 542'de veba salgını ve depremler şehri tekrar sarstı. 628'de Sasani kuvvetlerince boşaltılan şehir bundan sonra antik hüviyetini kaybetmeye başladı ve yeni bir döneme girdi⁹.

⁵ Arif Müfid Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*, TTKB, Ankara 2004, s. 454.

⁶ Glanville Downey, *A History of Antioch in Syria from Seleucus to the Arab Conquest*, Princeton University Press, New Jersey 1961, p. 151-152.

⁷ Downey, *A History of Antioch*, s. 190-193.

⁸ K. Bihlmeyeri-H. Tuchle, *I. ve IV. Yüzyıllarda Hristiyanlık*. (Çev. A. Gürol). İstanbul 1972, s. 19.

⁹ Halil Sahillioğlu, "Antakya", *TDVİA (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi)*, C. 3, İstanbul 1991, s. 229.

Sasani işgalinden sonra tekrar Bizans hâkimiyetine giren Antakya, Bizans kuvvetlerinin 636'da İslâm orduları karşısında yenilgiye uğradığı Yermük Savaşı'nın ardından Ebû Ubeyde b. Cerrah idaresindeki İslâm kuvvetleri tarafından ele geçirildi. Hz. Ömer'in aracılığıyla şehre zarar verilmeden şehir ele geçirildi. Halkın 1 dinar ve 1 cerîb (hububat ölçüğü) cizye ödemesi şartıyla şehir teslim oldu (638). Antakya daha sonra bölgede faaliyet gösteren Selçukluların akınlarına hedef oldu ve ardından Osmanlı hakimiyetine girdi. Osmanlı Padişahı Yavuz Sultan Selim'in 1516'da Mısır Seferi sırasında Osmanlı hâkimiyetine geçen Antakya, Halep Eyaleti'nin önemli sancaklarından birini teşkil etti ve bu sancağın merkezi oldu¹⁰.

1516'da Osmanlı idaresine geçen Antakya, 1. Dünya Savaşı sonunda 1918'de İngilizler tarafından işgal edildi ve sonrasında Fransız idaresine geçti. 21 Ekim 1921'de idari muhtariyet kazanan Antakya, 1937'de Paris ve Ankara hükümetlerinin yapmış olduğu görüşmeler neticesinde yeni bir idari birim hüviyeti kazanarak Hatay ismini aldı. Milletler Cemiyeti tarafından anayasası hazırlanan Hatay, Türkiye'nin garantör devlet sıfatıyla 5 Temmuz 1938'de asker çıkarması neticesinde şehirde 2 Eylül 1938'de Hatay Cumhuriyeti Millet Meclisi açıldı ve devlet başkanlığına Tayfur Sökmen getirildi. 23 Haziran 1939'da ise imzalanan antlaşma ile Hatay'ın Türkiye'ye katılması kararlaştırılarak, Hatay vilâyeti ve onun merkezi Antakya şehri Türkiye Cumhuriyeti'nin bir parçası oldu. Türkiye'ye katıldıktan sonra Hatay hızlı bir gelişme gösterdi. 1940'ta 28.127 dolayındaki nüfusu 1980'de 94.992'ye, 1985'te 107.821'e ulaştı. Antakya'nın merkez ilçe olduğu Hatay ili, kuzeyde Adana ve Gaziantep illeri ile çevrilidir; doğuda ve güneyde Suriye toprakları, batıda da Akdeniz kıyıları ile komşudur. Merkez ilçeden başka Dört Yol, Altınözü, Hassa, Erzin, İskenderun, Reyhanlı, Kırıkhan, Samandağ ve Yayladağı adlı dokuz ilçesi, yirmi beş bucağı, 383 de köyü vardır¹¹.

¹⁰ Sahillioğlu, "Antakya", s. 230-231.

¹¹ Sahillioğlu, "Antakya", s. 232; Cumhuriyet döneminde Hatay hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Süleyman Hatipoğlu, "Cumhuriyet Dönemi Hatay Tarihi (1919-1985)", *Hatay Tarihi*, Hatay Valiliği Yayınları, Hatay 2013, s. 311-320.

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL HAYAT

Hatay, sosyal yapısı bakımından diğer Anadolu şehirleri ile benzerlik göstermekle beraber, gerek ülkenin sınır bölgesinde bulunması ve gerekse de farklı güzergahların kavşak noktasında bulunuyor olması sebebiyle şehrin sosyal yapısında farklılıklara sebep olmuştur. Eski çağlardan günümüze bünyesinde barındırdığı farklı etnik kimlik ve dinlere mensup toplumlar ile bu çeşitliliği günümüze kadar koruyabilmiş ender şehirlerden biri olmuştur. 1939'dan sonra Hatay'ın Türkiye'ye katılması ve sonrasındaki süreç boyunca şehrin sosyal yapısı gittikçe zenginleşmiş ve özellikle göç, tarım faaliyetlerinin gelişmesi ve şehrin ekonomik imkanlarının gelişmesiyle beraber eskiden göç veren il konumunda olan Hatay zamanla göç alan bir statüye kavuşmuştur.

1.1. Hatay'ın Dini ve Etnik Yapısı

Stratejik konumu sebebiyle kıtalar arasında köprü konumunda olmasından dolayı Hatay, insanoğlunun hem biyolojik hem de kültürel yapısının değişmesinde önemli rol oynayan şehirlerden biri olmuştur. Bu sebeple de tarihin ilk dönemlerinden itibaren farklı uygarlıklara ev sahipliği yapmıştır. Antik Çağlarda yaşamış olan Hurriler, Hititler, Aramiler, Fenikeliler gibi önemli uygarlıklar ve bu uygarlıkların oluşturmuş olduğu kültürler Hatay'da yaşamıştır. Ayrıca, Hatay Batı kültürlerinden Helenistik dönemin, Grek ve Roma kültürlerinin etkisinde kalmıştır. Sınırları doğuda Semerkant, batıda Sardis'e kadar uzanan büyük bir krallığa da başkentlik yaparken, doğu ve batı kültürlerinin etkilerini bir arada barındırarak, bu etkiyi günümüze kadar taşımayı başarabilen ender Anadolu şehirlerinden biri olmuştur. Günümüzde farklı dinlere ve etnik kimliklere mensup insanların bir arada yaşadığı Hatay, halen bu kültürel zenginliğini sürdürmektedir. Nüfus bakımından Hatay'da yaşayan en kalabalık topluluk Türklerdir. Ardından Araplar gelmektedir. Ayrıca dağınık şekilde yaşayan ve sözü geçen diğer etnik gruplar arasında Çerkesler, Özbekler ve Ermeniler de Hatay'ın kültürel mozağinde çeşitlilik arz etmektedir. Hatay, tarih boyunca bünyesinde pek çok dini inancı barındırmıştır. Hatay'da en yaygın dini inanış İslamiyet olmakla birlikte bunu sırasıyla Hristiyanlık ve Musevilik takip etmektedir.

Hatay'da yaşayan Türklerin dili Türkçedir. Türklerin dışında kalan ve diğer

çoğunluğu oluşturan Arapların ana dilleri ise Arapça'dır. Söz konusu bu etnik gruplar arasında son derece iyi bir sosyal ve kültürel etkileşim söz konusudur. Bu bakımdan Hatay etnik ve dini tartışma ve sürtüşmelerin dışında kalarak, barındırmış olduğu kültürel hazinesiyle farklı bir zenginlik yansıtmaktadır.¹²

Suriye'den Türkiye'ye uzanan kıyı şeridi boyunca bir arada yaşamayı başarabilen bu etnik ve dini gruplar Ortadoğu'nun ayrılmaz bir parçası durumuna gelmişlerdir. Türkler ve Araplar kaynakçılık, kasaplık, demircilik, fırıncılık, bağ-bahçe veya Ortadoğu ülkelerine uzun araç şoförlüğü gibi farklı meslekler icra etmektedirler. Araplar günlük yaşamlarında hem Arapça hem Türkçe konuşurlar. Ev içinde daha çok Arapça, ev dışında ise daha çok Türkçeyi tercih ederler.

Hristiyanlar yüzyıllardır Hatay ve çevresinde yaşadıklarından dolayı Antakya Rum Ortodoks kilisesine bağlı dini ibadetlerini sürdürmektedirler. Hristiyanlar, kiliseleri tarafından örgütlü bir yapıya sahip olan Hristiyan cemaati başkanları tarafından temsil edilmektedir. Hatay'daki Hristiyan cemaat mensupları özellikle gümüşçülük, kuyumculuk ve terzilik gibi zanaat kollarında mesleklerini icra etmektedirler. Ermeniler de Hatay'da yaşayan en eski topluluklardan biridir. Ermeniler genellikle ticaret ve zanaat ile uğraşmışlardır. Günümüzde halen Türkiye'nin tek Ermeni köyü olan Vakıflı Köyü Hatay ili sınırları içerisinde yer almaktadır. Ermeniler sayıca az olup genellikle narenciye işiyle uğraşmaktadırlar. Hatay Ermenileri Ortodoks mezhebine bağlı olup, Arapça, Ermenice ve Türkçe konuşmaktadırlar. Hatay'da ekonomik koşulların tıkanmış olduğu durumlarda Türkler ve Araplar Ortadoğu ülkelerinde geçici işçi konumunda çalışmayı tercih etmektedirler.¹³

Netice itibarıyla Hatay, tarihten günümüze birçok farklılığa kapı aralayarak, bünyesinde barındırdığı zenginlik nedeniyle birçok etnik ve dini grubun şehre yerleşmesine sebep teşkil etmiştir. Ayrıca konumundan dolayı farklı güzergahların kesiştiği bir yerde olması şehrin sosyal ve kültürel zenginliğine katkı sağlamıştır. Dolayısıyla farklı toplumların beraber yaşadıkları coğrafyadan kaynaklı tarihi birlikteliğinin bir sonucu olarak bu toplumlar arasındaki etkileşim ve etkileşim

¹² Hüseyin Türk, "Antakya'da Dinlerarası Hoşgörü ve Habibi Neccar Örneği", *Folklor/Edebiyat*, C. 22, S. 87 (2016), s. 155-156.

¹³ <http://www.arapenstiti.com.tr/tarih-calismalari/> (Erişim: 17.09.2019); Mustafa Ertan Bozkır, *Vakıflı Köyünün Dünü Bugünü*, (Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hatay 2013, s. 1-4.

neticesinde kaçınılmaz olan benzerlikler ortaya çıkmıştır. Bu durum Hatay'ın "barış ve hoşgörü kenti" olma hüviyetini kazanmasında önemli etkenler oluşturmuştur.¹⁴

1.2. 1960-1971 Yılları Arasında Türkiye'de Siyasal ve Sosyal Yapı

1960-70'li yıllara gelindiğinde Türkiye'nin de aralarında bulunduğu çok sayıda ülkenin siyasi ortamı, öğrenci ve işçi hareketleriyle çalkalanmaktaydı. Bu sebeple de ülkelerdeki siyasi istikrarı ve düzeni sağlamak maksadıyla bir dizi askerî müdahalelere başvurulmaktaydı. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra ekonomik anlamda kapitalizmin ön plana çıkması dünya üzerinde artan eşitsizliğe, sosyal adaletsizliğe sebep olmakla beraber, bu toplumsal konuların daha çok ön plana çıkmasına yol açmaktaydı.¹⁵

1960'lı yıllara kadar dünya ölçeğinde ülkelerarası kültürel farklılıklar pek önemli görülmezken bu tarihlerden sonra Batı kültürünün dünyaya yayılabileceği hakkında varsayımlar ileri sürülmeye başlanmıştır. Siyasi gelişim kuramlarınca batı eğitimi bu kültürü dünyaya yaymanın en önemli aracı olarak görülmekteydi. Fakat fazla zaman geçmeden bu kuramın müspet neticeler doğuramayacağına ilişkin bulgular ortaya çıktı. Çünkü 1960'lardan itibaren Batı'da ve diğer gelişmemiş ülkelerde artan politik öğrenci olayları, Batı eğitiminin küreselleşmesinin önünde ciddi bir engel teşkil ettiği ortaya çıktı.¹⁶

Küresel dünyada meydana gelen bu hareketler, Türkiye'ye de daha önceki yıllarda sıçramaya başlamış ve 1960'lı yıllarda ivme kazanmıştır. 1960 Darbesi ve sonrasında ABD'nin 6. Filosunun İstanbul'a gelişini protesto etmek amacıyla öğrenci olaylarında hızlı bir artış yaşanmıştır. Ardından 1968 yılı Mayıs ve Haziran aylarında Türkiye'deki birçok üniversitede boykot ve işgal eylemi yaşanmaya başlamıştır. Bu hareketlilik genelde emperyalizme, özelde ise ABD politikalarına karşı sürdürülerek, kapitalizm engellenmeye çalışılmıştır.¹⁷

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde öğrenci hareketleri uzun bir süreci kapsamakta olup aynı zamanda 27 Mayıs 1960 Hükümet Darbesi'nin ardından yapılan 1961

¹⁴ Türk, "Antakya'da Dinlerarası Hoşgörü...", s. 156.

¹⁵ Cangül Örnek, "Kültürel Okumanın Gölgede Bıraktıkları: 1960'lar ve 1970'ler Öğrenci Hareketi Örneği", *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, C. 4, S. I (Mart 2016), s. 86.

¹⁶ J. S. Coleman, *Education and Political Development*, Princeton University Press, New Jersey 1965, p. 3-10.

¹⁷ Suavi Aydın-Yüksek Taşkın, *1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s. 21-50.

Anayasası'yla rahatlayan ortamda siyasi hayatı oldukça etkileyen bir etken durumuna gelmiştir. 1960'larda Türkiye, eskiye nazaran farklılaşmıştır. 1960 ve 1970 yılları arasındaki süreç, Türkiye'de siyasi kültürün ve öğrenci örgütlenmelerinin gelecek yıllara da yansıtacak şekilde oluşmasında önemli bir kırılma noktasını oluşturmuştur. Çünkü giderek geniş kitlelere ulaşan sağ ve sol fikirler, İslamcı örgütlerin ve İslamcı gençliğin de örgütlenmesine ve siyasi arenada yer almasına yol açmıştır. Söz konusu dönemde Türk siyasi hayatına yenilikler getireceğini vaad eden siyasal partiler yönetimde etkili olmuşsa da öğrenci hareketlerinin yavaşlamasını ve muhalif taraftarların artmasını engelleyememiştir. 1960-70 yılları arasında etkili olan ve Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi, kültürel ve fikrîsel manada etkilemiş olan oluşumlar arasında Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu (DEV-GENÇ), Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF), Milli Türk Talebe Birliği (MTTB), Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı (TMGT) ve Türkiye Milli Talebe Federasyonu (TMTF) sıralanabilir. Bu örgütler ve fraksiyonları 1960'tan 12 Mart 1971 Askeri Muhtırası'nın başlamasına kadar Türkiye'nin iç dinamiğini etkileyen önemli unsurlar olmuştur¹⁸.

1960'lı yıllardan başlayarak 1970'li yıllara doğru belirmeye başlayan bazı siyasal, kültürel, ekonomik ve toplumsal değişimler, 12 Mart 1971'de ordunun yönetime el koymasıyla Türk siyasi tarihinde önemli bir dönüm noktası oluşturmuştur. Bu süreç doğrudan 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi ile yakından ilintilidir¹⁹. 1960 Darbesi 1963 yılında başlayan birinci beş yıllık kalkınma 1960-1970 yılları arasında Türkiye'de kültürel ve sanatsal ortam ikincisiyle birlikte istikrarlı bir şekilde devam ettirmiş ve yıllık fiyat artışları 70'lere kadar önemli miktarda artış göstermiştir. Ancak 60'ların sonlarına doğru yeniden açık finans yollarına başvurulması sonucunda fiyatlar yeniden artmaya başladı ve ödemeler dengesinde ciddi problemlere yol açtı. Ekonomik anlamda yeniden devreye sokulan istikrar paketleri, kaynak artırıcı yöntemler geliştirme yolları aradı. Önlem amaçlı bu durumlar 1970'lerin sonlarına kadar bu şekilde devam etmiştir²⁰.

1960 Darbesi'nden sonra 12 Mart 1971'de de siyasi yönetim ile ordu arasında

¹⁸ Pelin Tuncer, *1960-1970 Dönemi Türkiye'de Gençlik Hareketleri*, (Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2016, s. 18-20; Bora Gürdaş, *1960'larda Türkiye'de Siyasi ve Toplumsal Değişimler Bağlamında Görsel Kültür*, (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2015, s. 48-49.

¹⁹ Feroz Ahmad, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, Kaynak Yayınları, İstanbul 1999, s. 133.

²⁰ Çağlar Keyder, "İktisadi Gelişimin Evreleri", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C. 4, İletişim Yayınları, İstanbul 2002, s. 1071.

yeni bir gerilim dönemi başlamış ve dönemin Başbakanı Süleyman Demirel'e ordu tarafından muhtıra gönderilmiştir. Bu muhtıra ile Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ordu ikinci kez siyasete müdahale ederek, hükümet yetkililerini yönetimden uzaklaştırmıştır²¹.

1.3. Hatay'daki Siyasi Ortam ve Yaşanan Olaylar

27 Mayıs 1960 Askerî Darbesi'nin ardından Türkiye'nin genelinde olduğu gibi Hatay'da da darbeyi destekleyen veya eleştiren öğrenci olayları meydana gelmiştir. Hatay'da benzer olayların İskenderun'da yaşandığı basına yansıyan haberler arasında yer almıştır. Bu hususta İskenderun Yüksek Tahsil Gençliği, 27 Mayıs 1962'de "Atatürk ilkelerine ve 27 Mayıs Devrimi'ne karşı olan her türlü harekete karşı koyacağımızı ve gerekirse bizden önce can vermiş aziz şehitlerimizden bir nebze geride kalmayacağımızı hatırlatırız" şeklindeki bildirileri öğrenci grupları arasında çatışmalara yol açmıştır²².

Hatay'da öğrenciler arasındaki siyasi tartışma veya cepheleşmelerin yaşandığı örneklerden biri Antakya Lisesi'nde yaşanmıştır. 5 Şubat 1969 tarihinde lise duvarlarına komünizm aleyhtarlığı yazıların yazılması söz konusu eğitim kurumundaki tansiyonu yükseltmiş ve sataşmaların yaşanmasına sebep olmuştur. Yapılan soruşturmalar neticesinde sorumlular bulunamamışsa da okulda görev yapan sol görüşlü öğretmenler öğrenciler tarafından protesto edilmiş ve okul yönetiminin komünizm propagandasının yapılmasına müsaade ettiği konusunda şikayetler edilmiştir. Bunun üzerine okul yönetimi, adı belirtilmeyen 7 öğretmen hakkında tahkikat başlatarak, protestocuları yatıştırmaya çalışmıştır²³.

1960'lı yıllar sadece Hatay için değil Türkiye genelinde yaşanan siyasi protestolar, öğrenci olayları ve politik tartışmalar sebebiyle oldukça sıcak geçmiştir. Bu durum ülke yöneticilerinden tutun da şehirlerdeki esnaflara kadar sirayet etmiştir. Hatay'da siyasi olaylara ilişkin çeşitli vakalar meydana gelmiştir. 24 Aralık 1960 tarihli bir habere göre İskenderun İlçesi'ndeki bir düğmeci dükkanında düğme alan bir

²¹ Barış Ertem, "12 Mart 1971 Askerî Müdahalesi Sonrası Ara Rejim ve Türkiye Siyasetine Etkileri (1971-1974)", *OPUS (Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi)*, C. 8, S. 14 (2018), s. 655; Abdulvahap Akıncı, "Türkiye'nin Darbe Geleneği: 1960 ve 1971 Müdahaleleri", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF. Dergisi*, 9/1 (Nisan 2014), s. 66 vd.

²² *Hatay Postası*, 28 Mayıs 1962.

²³ *Atayolu*, 6 Şubat 1969.

vatandaşın elindeki kumaş üzerinde baskılı bir şekilde “orak-çekeçli” desenin bulunması üzerine durum ihbar edilmiştir. Yapılan aramalar ve tahkikatlar neticesinde kumaşın İstanbul’dan gönderildiği ve alan kişinin buna dikkat etmeden almış olduğu şeklinde ifade verilmiştir. Bu durum komünizm propagandası şeklinde yorumlanmış ve tepsi edilen kumaşlar ise imha edilmiştir²⁴.

Hatay, bünyesinde barındırdığı farklı etnik ve dini yapıları bir şehir olması sebebiyle farklılıkların zenginlik olarak kabul edildiği örnek şehirler arasında yer almıştır. Fakat 1960-1971 yılları arasındaki siyasi ortam ve öğrenci olayları Hatay’da da etkisini hissettirmiştir. Hatay’da özellikle de milliyetçi fikirli gençler ile komünizm veya sosyalizmi savunan gençler arasında hadiseler meydana gelmiştir. Bu manada en sıcak geçen hadiselerden biri 1970 yılı Haziran ayında meydana gelmiştir. Devrimci gençler olduklarını bildiren bir grup 19 Haziran 1970 tarihinde Hatay’ın merkez ilçesi Antakya’da büyük bir kalabalık oluşturup mevcut düzeni ve idarecileri protestoya başlamış ve karşıt fikir olarak gördükleri, “ülkücüler” olarak isimlendirdiği gruplarla kavgaya girişmişlerdir. Emniyet güçlerinin müdahalesi neticesinde zor da olsa olaylar bastırılmış ve her iki fikre mensup gruptan onlarca gözaltı gerçekleştirilmiştir²⁵.

1.4. 21 Aralık 1963 Kıbrıs Olayları ve Hatay’daki Yansımaları

16 Ağustos 1960 tarihinde Türkiye, Yunanistan ve İngiltere’nin garantörlüğü altında teşkil edilen Kıbrıs Cumhuriyeti, bölgede yaşayan Rumların Enosis idealleri sebebiyle uzun ömürlü olmadı ve 21-25 Aralık 1963 tarihleri arasında Kıbrıs tarihine “Kanlı Noel” olarak geçecek hadiselerin yaşanmasına sebep oldu²⁶.

Kıbrıs’ta Türklere karşı yapılan bu kanlı girişimler Türkiye’nin tüm üllerinde olduğu gibi Hatay’da da geniş yankılar uyandırmış ve Kıbrıs Rumlarına protestolarla cevap verilmiştir. 27 Aralık 1963 tarihinde saat 14.00 civarında Antakya’da yaklaşık 30.000 kişilik büyük bir miting tertiplenerek Habib-i Neccar Camiisi önünden başlayarak Kurtuluş Caddesi üzerinden Cumhuriyet Meydanı’na kadar yürünmüştür. Cumhuriyet Meydanı’nda Atatürk heykeli önünde toplanan kalabalık, Kıbrıs’taki

²⁴ *Atayolu*, 24 Aralık 1960.

²⁵ *Akşam Ekspres*, 20 Haziran 1970.

²⁶ Ulvi Keser, “21 Aralık 1963 Kanlı Noel, Kumsal Faciası ve Bugüne Yansımaları”, *ÇTTAD (Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi)*, X/23 (2011 Güz), s. 93; a.mlf., “Kıbrıs’ta 21 Aralık 1963 Kanlı Noel Sürecinde Kızılay Faaliyetlerine Kesitsel Bir Bakış”, *Akademik Bakış Dergisi*, S. 24 (Şubat 2013), s. 1; Dilek Yiğit Yüksel, “Kıbrıs’ta Yaşananlar ve Türk Mukavemet Teşkilatı (1957-1964)”, *AAM Derg. (Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi)*, 34/2 (2018), s. 311.

Türkler'e yapılan katliamı lanetlemişlerdir²⁷. Diğer bir miting ise 28 Aralık 1963 tarihinde İskenderun'da gerçekleştirilmiştir. Çoğunluğu gençlerden oluşan kalabalık, ilçede yer alan orduvi önünde toplanarak burada bulunan generaller ile görüşmeye çalışmışlardır. Orduya bağlılıklarını bildiren gençler, Kıbrıs'taki Türkler'e yardım etmek için gönüllü olduklarını belirtip, olası bir seferberlik durumunda kendilerinin hazır olduklarını ifade etmişlerdir. Genç gruplar, orduvinde bulunan komuta kademesi tarafından sakinleştirilerek, sükûnet içerisinde dağıtılmıştır²⁸.

1963 Kıbrıs Olayları, Hatay'da sadece Türk veya Müslümanlar tarafından değil aynı zamanda şehirde yaşayan Ortodoks Hristiyan cemaati tarafından da protesto edilmiştir. Antakya Türk Ortodoksları Ruhani Reisi ve Antakya Ortodoks Kilisesi Papazı Botros İsağil ile Türk Ortodoks Cemaati Başkanı Vedi Huri imzasıyla 3 Ocak 1964 tarihinde Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'e, Başbakan İsmet İnönü'ye, Turizm ve Tanıtma Bakanı Ali İhsan Göğüş'e ve Genelkurmay Başkanı Orgeneral Cevdet Sunay'a hitaben şu telgraf çekilmiştir:

*"Kıbrıs'taki Türk kardeşlerimize başta Makarios olmak üzere EOKA²⁹ mensupları ve hempalarının reva gördükleri hunharca hareketleri Antakya Türk Ortodoks Cemaati olarak protesto ediyor ve bu çeşit insanlık dışı hareketlerde bulunanları lanetliyoruz. Kıbrıs'taki Türk kardeşlerimizin korunması ve davalarının halli yolunda siz büyüklerimiz ve hükümetimiz tarafından alınan cesurane kararları ve takdire şayan tutumu bütün kalbimizle desteklediğimizi ve Kıbrıslı Türk kardeşlerimize maddi ve manevi hertürlü yardımı yapmaya hazır olduğumuzu bildirir, üstün saygılarımı sunarız"*³⁰.

Kıbrıs'ta meydana gelen olaylar neticesinde Hatay'da sadece tepkisel protestolar yanı sıra Kıbrıs'taki Türkler'e maddi yardım kampanyaları da başlatılmıştır. Hatay Vali Muavini ve Belediye Başkan Vekili Hakkı Aliefendioğlu başkanlığında kurulan "*Kıbrıslı Soydaşlarımıza Yardım Komitesi*" 9 Ocak 1964 tarihi itibarıyla İşbankası, Ziraat Bankası ve Osmanlı Bankaları'nda açılan hesaplar aracılığıyla bağış kabullerine başlamışlardır. Açılan hesaplar ile Kıbrıs Türklerine maddi yardımlar için çağrı yapılmış ve vatandaşların imkanları ölçüsünde kampanyaya destek vermeleri önemle belirtilmiştir³¹.

²⁷ *Körfez*, 28 Aralık 1963.

²⁸ *Körfez*, 29 Aralık 1963; *Körfez*, 31 Aralık 1963.

²⁹ EOKA: Ethniki Organosis Kypriou Agoniston (Kıbrıslıların Millî Mücadele Örgütü). Söz konusu örgüt hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Yusuf Suiçmez, "TMT ve EOKA'nın Kuruluş ve Eylemlerinde Dini İnançların Etkisi", *Kıbrıs Türk Millî Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT'nin Yeri Uluslararası Sempozyumu, 19-25 Ekim 2008*, Lefkoşa 2009.

³⁰ *Sabah*, 4 Ocak 1964.

³¹ *Sabah*, 9 Ocak 1964.

Kıbrıs Türkleri'ne yapılan yardım kampanyası kısa sürede Hatay halkı tarafından olumlu bir tepki ile karşılanmış ve yardım komitesi başkanlığını yürüten Vali Muavini ve Belediye Başkan Vekili Hakkı Aliefendioğlu'nun açıklamalarına göre toplanan nakdi yardımların bir kısmı 4 Şubat 1964 tarihinde Kızılay Genel Merkezi'ne gönderilmiştir. 5 Şubat 1964 tarihi itibarıyla toplanan toplam nakdi yardım ise 35.000 lira olarak ifade edilmiştir. Antakya Ortodoks Cemaati tarafından ise Kıbrıs Türklerine yardım için 5.000 lira toplanarak, 25 Ocak 1964 tarihinde Ziraat Bankası aracılığıyla Kıbrıs'a gönderilmiştir.³².

1.5. Nüfus

Hatay, Anadolu'da ilk yerleşmenin görüldüğü şehirlerden biridir. Şehirde ilk insan faaliyetlerine ait izlerin M.Ö. III. bine kadar uzandığı tahmin edilmektedir. Tarihin belirli dönemlerindeki yoğun yerleşme ve nüfus özellikleriyle oldukça dikkat çeken Hatay nüfusuna ait sağlıklı verilere 1940 ve sonrasında yapıla nüfus sayımlarıyla ulaşmak mümkündür. Dolayısıyla ilk sağlıklı veriler baz alındığında Hatay'ın 1940'lı yıllardaki nüfusunun 246.138 olduğu görülmektedir.³³.

Çalışmamıza konu olan 1960-1971 yılları arasında Türkiye genelinde 1965 ve 1970 yıllarında olmak üzere iki defa adrese dayalı nüfus sayım işlemi yapılmıştır. Söz konusu nüfus sayımlarında Hatay ili geneli ve ilçelerindeki nüfus miktarı kadın-erkek ve toplam olmak üzere üç kategoride sınıflandırılarak aşağıdaki tablolarda ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 1.
1965 yılı Hatay Genel Nüfus Sayımı³⁴

İlçe	Toplam			Şehir			Köy		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Merkez	128.412	67.344	61.068	57.855	30.797	27.058	70.557	36.547	34.010
Altınözü	32.835	16.827	16.008	3.312	1.762	1.550	29.523	15.065	14.458
Dört Yol	48.275	25.703	22.572	11.595	7.163	4.432	36.680	18.540	18.140
Hassa	21.596	11.085	10.511	2.761	1.532	1.229	18.835	9.553	9.282
İskenderun	118.793	64.773	54.020	69.382	39.670	29.712	49.411	25.103	24.308
Kırıkhan	52.292	27.668	24.624	23.405	12.873	10.532	28.887	14.795	14.092
Reyhanlı	38.774	19.831	18.943	16.469	8.643	7.826	22.305	11.188	11.117
Samandağ	44.960	22.872	22.088	15.990	8.099	7.891	28.970	14.773	14.197
Yayladağı	20.217	10.491	9.726	2.841	1.554	1.287	17.376	8.937	8.439
Toplam	506.154	266.594	239.560	203.610	112.093	91.517	302.544	154.501	148.043

³² Sabah, 17 Ocak 1964; Sabah, 26 Ocak 1964; Sabah, 5 Şubat 1964.

³³ <http://www.hatay.gov.tr/nufus-ve-dagilimi> (Erişim: 28.09.2019).

³⁴ <http://rapor.tuik.gov.tr> (Erişim: 22.09.2019).

Tablo 2.
1970 yılı Hatay Genel Nüfus Sayımı.³⁵

İlçe	Toplam			Şehir			Köy		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Merkez	151.545	77.666	73.879	66.520	34.753	31.753	85.025	42.899	42.126
Altınözü	44.340	22.354	21.986	4.642	2.630	2.012	39.698	19.974	19.724
Dörtöy	56.949	29.517	27.432	12.947	7.446	5.501	44.002	22.071	21.93
Hassa	25.532	12.935	12.597	5.718	3.152	2.566	19.814	9.783	10.031
İskenderun	134.705	70.628	64.077	79.297	42.575	36.722	55.408	28.053	27.355
Kırıkhan	59.100	30.523	28.577	31.046	16.472	14.574	28.054	14.051	14.003
Reyhanlı	40.583	20.231	20.352	20.196	10.312	9.884	20.387	9.919	10.468
Samandağ	55.111	27.492	27.619	18.131	9.187	8.944	36.980	18.305	18.675
Yayladağı	23.199	11.722	11.477	3.555	1.904	1.651	19.644	9.818	9.826
Toplam	591.064	303.068	287.996	242.052	128.445	113.607	349.012	174.623	174.389

1965 ve 1970 yıllarındaki veriler incelendiğinde Hatay'ın nüfusunda önemli artışlar olduğu görülmektedir. 1965 yılında şehirdeki toplam nüfus 203.310 ve kırsal kesimlerdeki toplam nüfus 302.554 iken 1970 yılında şehirdeki toplam nüfus 242.052'ye ve kırsal kesimlerdeki toplam nüfusun ise 349.012'ye yükseldiği gözlemlenmektedir. Yine 1965 yılı Hatay toplamı nüfus miktarı 506.154 iken 1970 yılında bu sayının 591.064'e çıktığı, şehirdeki toplam nüfus miktarına 5 yıl içerisinde 84.910 kişi daha eklenmiştir.

1.6. Kentleşme ve Bayındırlık

Hatay, Akdeniz Bölgesi'nin doğusunda yer alır; kuzeyde Adana, Osmaniye ve Gaziantep illeri, batıda Akdeniz, doğuda Kilis ili ve Suriye ile çevrilidir. İlin alanı, Çukurova Bölgesi içinde bir alt bölge oluşturur. İl yeryüzü şekillerinin ana öğeleri, kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu Nur Dağları dizisi, kuzeybatıda dar kıyı ovaları ve güneydeki Amik Ovası'dır. İlde yerleşme merkezleri ovalarda kurulmuştur. Geniş ve verimli ovalarda tarım yanı sıra, turfanda sebzeçilik de yapılmaktadır. İlin deniz yolu ve karayolu bağlantıları vardır. Ancak demiryolu bağlantısı İskenderun'a kadardır. En önemli ticaret merkezi İskenderun'dur. İlde karayolu şebekesi hem nicel hem de nitel yönden ülke ortalamasına göre daha iyi durumdadır.³⁶

Pek çok konuda Hatay'da yapılan hizmetlerin öncüsü olan Hatay Valisi Muammer Ürgen'in Ocak 1962'den itibaren Hatay'daki kentleşme ve bayındırlık faaliyetlerini de hızlandırdığı görülmektedir. Hatay valiliğine atanmasından sonra her

³⁵ <http://rapor.tuik.gov.tr> (Erişim: 22.09.2019); *Atayolu*, 9 Kasım 1970.

³⁶ Anonim, "Hatay", *Yurt Ansiklopedisi*, c. 5, İstanbul 1982, s. 3462.

hizmetinde şehrin önemine değinen Muammer Ürgen, merkez ilçe Antakya'da yapmış olduğu hizmetlerinin İskenderun'da da gerçekleştirilmesi amacıyla Hatay Bayındırlık Müdürlüğü ile koordineli bir şekilde bir takım projeler başlatarak öncelikle İskenderun sahil yolunun düzenlenmesi ve ağaçlandırılması, şehir caddelerinin onarımı, mahalle ve sokakların düzenlenmesini program dahiline almıştır. Bu çerçevede şehrin alt yapı ve bayındırlık faaliyetlerini takip ederek, şehrin daha modern bir görünüm kazanmasını sağlamıştır.³⁷ Nitekim şehrin alt yapı problemlerinden kaynaklı sorunlar zaman zaman, özellikle de merkez ilçe Antakya'da ciddi sıkıntılara sebep olmaktaydı. Örneğin 5 Nisan 1962 tarihinde meydana gelen aşırı yağış ve yağışın sebep olduğu sel felaketi yine şehrin alt yapısının olası yoğun yağışlara karşı hazırlıksız olduğunu göstermektedir. Nitekim meydana gelen yağış bir süre sonra felakete yol açarak, Antakya'daki cadde ve çarşıların birer nehre dönmesine sebep olmuştur. Asi Nehri kenarındaki Oduncular Çarşısı'ndaki yüzlerce dükkan ve bu dükkanlardaki gıda ürünleri kullanılamaz hale gelmiştir. Bu sel felaketi sebebiyle Antakya'da 60 kadar ev kullanılamaz şekilde çakıl ve molozlarla dolmuş ve söz konusu evler kullanılamaz hale gelmiştir.³⁸

Haziran 1962 itibarıyla İskenderun'daki kentleşme ve bayındırlık faaliyetlerinin hız kazandığı görülmektedir. Hatay Valisi Muammer Ürgen'in de katkılarıyla İskenderun ilçesindeki Fener bataklığının doldurulması sonucunda bu alanın ne amaçlar için kullanılabileceği il ve ilçe bürokrasisinin gündeme aldığı konular arasındaydı. Yapılan toplantılar ve istişareler sonucunda Antakya Parkı'nın planını yapan bahçe mütehassıslarının toplanarak benzerinin İskenderun'da da yapılması kararlaştırılırken ayrıca İskenderun sanayi sitesi, sahil yolu ve garajlarının düzenlenmesi ve şehrin dokusuna uygun hale getirilmesi planlanmıştır.³⁹

Hatay'da bir yandan kentleşme ve bayındırlık faaliyetleri yapılırken bir yandan da şehirdeki temizlik faaliyetleri ve temizlik kültürünün yaygınlaşması ve alışkanlık haline getirilmesine yönelik uygulamalar yapılmaya çalışılmıştır. 1962 yılı Mayıs ayının son haftasını temizlik haftası olarak ilan eden İskenderun Belediyesi, bunun bir örneğini sergileyerek, temizliğin önemini sosyal sorumluluk projesi kapsamında

³⁷ *Hatay Postası*, 5 Ocak 1962; *Ayyıldız*, 12 Eylül 1962.

³⁸ *Hatay Postası*, 6 Nisan 1962; *Dört Yol*, 2 Mart 1963.

³⁹ *Hatay Postası*, 19 Haziran 1962.

duyurarak, vatandaşların da katılmasını önemle belirtmiştir.⁴⁰

1962 yılından itibaren Çukurova Bölge Planı çerçevesinde Hatay'ın Altınözü ilçesi Toplum Kalkınması projesi kapsamında pilot bölge olarak belirlenmişti. 1 yıl boyunca Altınözü'nde yapılan envanter çalışmaları 1963 yılının Ağustos ayı içerisinde tamamlanmıştı. 18 Ekim 1963 tarihinde Hatay Valiliği tarafından tertiplenen seminerde söz konusu envanter çalışmalarından elde edilen sonuçlar değerlendirilmiş ve toplum kalkınması kavramı üzerinde durulmuştur. İl bazında yapılan semirde il idari teşkilatından müdürler, ilgili personel ve Çukurova Bölge Planlama Teşkilatından yetkililer katılarak şehrin kentleşmeye yönelik planları ve bayındırlık faaliyetlerini görüşmüşlerdir.⁴¹ Bu durum sonraki süreçte, 1966 yılında Hatay Milletvekili Hüsnü Özkan ve Reşat Mursaloğlu tarafından Meclis'e taşınmıştır. Pilot bölge olarak seçilen Altınözü'nde hangi işlerin yapılıp yapılmadığına dair tartışmalar neticesinde söz konusu milletvekilleri tarafından Başbakanlığa soru önergesi verilerek, yapılan hizmetler hakkında yazılı cevap talep edilmiştir.⁴²

1960'lı yılların başlarından itibaren Hatay'da önemli bir problem olan elektrik ihtiyacı 1965 yılından itibaren, Adana'dan İskenderun üzerinden yapılan hatlar aracılığıyla önemli ölçüde karşılanmıştı. 1966 yılından itibaren elektriğin köylere kadar ulaştırılması gündeme alınmıştır. İl yönetimi tarafından hazırlanan 4 yıllık kalkınma planı çerçevesinde 1966 yılı içerisinde pilot bölge olarak seçilen 8 köyün elektiriğe kavuşturulması öngörülürken, yapılan toplantılar sonucunda yapılacak masrafın dörtte bir oranında köylülerin destek olacağı üzerinde karar kılınmıştır.⁴³

1.7. Ulaşım

1960'lı yıllarda Hatay'ın en önemli sorunlarının başında şehir ulaşımının yeniden düzenlenmesi ve tamir işlerinin gerçekleştirilmesi meselesi gelmekteydi. Bu amaç doğrultusunda dönemin hükümet başkanı Adnan Menderes'in 13 Şubat 1960 tarihinde, Hatay ziyareti sırasında uygulamaya alacağını vaad ettiği hizmetler arasında ulaşım ilk sırayı almaktadır. Ulaşım hizmetleri yapmak amacıyla; Antakya-Topboğazı arasında yeni bir asfalt yol çalışmasının yapılması, şehir dahilindeki yolların tamiri ve

⁴⁰ *Hatay Postası*, 21 Mayıs 1962.

⁴¹ *Körfez*, 6 Ekim 1963; *BCA (Devlet Arşivleri Başkanlığı, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi)*, 30-1-0-0, 122-777-5 (1966).

⁴² Bahsi geçen soru önergesi ve verilen cevap için bk. *BCA*, 30-1-0-0, 54-323-1 (6 Eylül 1966).

⁴³ *Atayolu*, 12 Ocak 1966; 13 Ocak 1966; 22 Ocak 1966.

yeniden asfaltlanması, Kemal Paşa Caddesi'nin ikmali, kasaba ve köy yollarının yeniden elden geçirilmesi ve imar planı çerçevesinde şehre üç köprü daha yapılması kararlaştırılmıştır.⁴⁴.

1963 yılı sonlarına gelindiğinde Hatay'daki kırsal yerleşim yerlerindeki ulaşım problemleri gündem konusu haline getirilmiştir. Nitekim 26 Aralık 1963 tarihi itibarıyla Hatay ili sınırları içerisinde yer alan 368 köyden sadece 50'sine araç yolu ile ulaşım sağlanabilmekteydi. Ulaşımın sağlanamadığı köylerde eğitim ve sağlık hizmetlerinin de verilemediği ve Hatay bürokratları başta vali Muammer Ürgen olmak üzere şehrin ulaşım sıkıntılarını çözmeye yönelik faaliyetler başlattığı görülmektedir. Yapılması lazım gelen yolların toplamı 1.060 km. olup, bir önceki yılda sadece 19 km. yol yapıldığı ifade edilmektedir. Eldeki imkanların yetersizliği sebebiyle Vali Muammer Ürgen'in girişimleriyle valiliğin hususî bütçesinden 675 bin lira temin edilmiş ve 1964 yılı bütçesinden de 560 bin liralık bir ödenek ayrılmıştır. Elde edilen bu meblağ ile yol yapımında kullanılacak olan greyder, kamyon vb. araçların temin edilmeye çalışıldığı belirtilmiştir. Ayrıca maddi imkansızlıklar sebebiyle valiliğin talimatıyla görevlendirilen kaymakamlar, yolları yapılacak olan köylere giderek yollarda çalışacak olan işçilerin iâşe masrafları ve çalıştırılacak araçlar için yakıt masraflarına destek vermeleri konusunda görüşmeler gerçekleştirmiştir. Yolların yapılması ise belli bir sıra dahilinde programlanmıştır. Öncelikli olarak turizm potansiyeli olan köyler ilk sıraya alınırken, şehir ekonomisine katkıda bulunan, üretime dayalı iş emeğinin olduğu köyler ikinci sıraya alınmıştır. Böylelikle köy ulaşımının hangi kriterlere göre yapılacağı ve öncelik sırasının neye göre belirlendiği köy sakinlerine bildirilerek, destek sağlanmaya çalışılmıştır.⁴⁵.

1963-1964'lü yıllardan itibaren Hatay'da turizm sektörünün hızla gelişmesi ulaşım alanında bazı problemlere yol açmıştır. Turistleri taşıyan araçların artışı ve şehirde trafik kontrol merkezinin henüz teşkil edilmemiş olması, kazaların yaşanmasına sebebiyet vermiştir.⁴⁶.

1966 yılına gelindiğinde önceki yıllarda projelerine başlanmış ve bir türlü

⁴⁴ Ayyıldız, 12 Şubat 1960; Ayyıldız, 13 Şubat 1960; Ayyıldız, 14 Şubat 1960; Atayolu, 15 Şubat 1960; Adnan Menderes'in Hatay mitingi esnasında yaptığı konuşma metni için bk. BCA. 030.01.16.86.2, (13 Şubat 1960).

⁴⁵ Körfez, 29 Aralık 1963.

⁴⁶ Dağyeli, 4 Nisan 1964.

sonlandırılmayan Antakya-İskenderun Yolu gündeme alınmıştır. 1960-1965 yılları arasında Hatay Valisi Muammer Ürgen döneminde başlanan fakat bitirilemeyen söz konusu yolun yapımı Nuri Teoman döneminde (1966-1967) bitirmeye çalışılmıştır. Vali Nuri Teoman, 29 Mart 1966 tarihinde düzenlemiş olduğu basın toplantısında Hatay'da yapılacak ve yapılması düşünülen hizmetler konusunda açıklamalarda bulunmuştur. Dönemin Başbakanı Süleyman Demirel ile yapmış olduğu görüşmeler neticesinde Antakya-İskenderun Yolu'nun tamamlanabilmesi için ödenek tahsis edildiğini ve 1966 yılı içerisinde yolun tamamlanacağını belirtmiştir. Karayolları genel müdürlüğüne yolun yapımı için gerekli emirlerin verildiğini ve uzun zamandır şehir gündemini meşgul eden yol yapım çalışmalarının tamamlanacağı konusunda açıklamalarda bulunmuştur.⁴⁷

1967 yılında da Antakya-İskenderun Yolu'nda yapılan çalışmaların devam ettiği görülmektedir. Antakya ile Topboğazı arasındaki yol üzerindeki köprülerin 5 milyon liralık masrafla tamamlanmış olup, Topboğazı-İskenderun arasındaki Belen Geçidi'nin varlığı, yol çalışmasını zorlaştırmıştır. Bu sebeple de virajlı yol yapımı yerine tüneller aracılığıyla Topboğazı ile İskenderun'un birleştirilmesi kararı alınmış ve bu iş için dönemin hükümeti tarafından 26 milyon liralık ödenek ayrılmıştır.⁴⁸

1968 yılında nüfusun hızla artması ve buna bağlı olarak araç sayısının çoğalması şehirde ciddi trafik problemlerinin doğmasına yol açtı. Bu durum daha önce de dile getirilmiş olsa da 1968 yılı mart ayından itibaren şehirde trafik levhalarının yerleştirilmesi uygulaması başlatılarak trafiğin düzenlenmesi amaçlanmıştır. Aynı zamanda trafik kuralları hakkında seminerler ve trafik levhalarının anlamları üzerinde dersler verilmeye başlanmıştır.⁴⁹

Hatay ulaşımında önemli bir sorun haline gelen ve uzun yıllardır bitirilemeyen Antakya-Topboğazı-İskenderun Yolu, 1969 yılı sonlarına doğru nihayete kavuşturulmuştur. 10 Aralık 1969 tarihinde açılışı gerçekleştirilen yolun, 1,5 km.lik stabilize kısmı dışında geri kalanının tamamı asfaltlanmıştır. Tamamlanan yol ile Topboğazı-İskenderun arasındaki mesafe 2 km. uzamasına rağmen ulaşımı güçleştiren virajlar ortadan kaldırılmıştır. Dolayısıyla mesafe uzamasına rağmen ulaşım eskiye

⁴⁷ *Atayolu*, 31 Mart 1966.

⁴⁸ *Ayyıldız*, 11 Ağustos 1967.

⁴⁹ *Atayolu*, 8 Mart 1968.

nazaran biraz daha rahatlatılmıştır. Söz konusu yol tamamlanıp trafiğe açıldıktan sonra yol düzenleme ekipleri tarafından 1970 yılı ilkbaharından itibaren yol çevresini yeşillendirmek amacıyla çeşitli türlerde yaklaşık 3.000 ağaç dikilmiştir.⁵⁰.

1970’li yılların başından itibaren Hatay’daki ulaşım problemlerinden biri de atlı arabaların şehir ulaşımını zorlaştırmaları ve şehir içinde oluşturmuş oldukları kirlilik idi. Hatay’da sayıları oldukça fazla olan atlı arabalar, hem gelişi güzel park etmeleri ve hem de araç trafiğini zora sokmaları sebebiyle halk tarafından şikayet konusu haline gelmiştir. Ayrıca turizm açısından gelişen Hatay’ın, her geçen gün daha fazla yabancı turist ağırlaması, şehrin temiz olmasını gerektirmekteydi.⁵¹. Şikayetlerin artması üzerine yetkililerin yapmış olduğu meclis toplantıları sonunda, atlı arabalar 1970 yılının mart ayından itibaren 6 ay içinde kaldırılacak ve yerlerine taksiler çalıştırılmaya başlanacaktı. Fakat temizliğe dikkat etmek suretiyle, sadece turistleri gezdirmek amacıyla sınırlı sayıda fayton bulundurulacaktı.⁵².

⁵⁰ *Atayolu*, 10 Aralık 1969; 18 Mart 1970.

⁵¹ *Akşam Ekspres*, 10 Mart 1970.

⁵² *Akşam Ekspres*, 11 Mart 1970.

İKİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK HAYAT

2.1. Tarım

Hatay, tarım alanı, toprak yapısı ve taşıdığı tabii şartlar sebebiyle çok çeşitli ve kaliteli tarım ürünü yetiştirilmesine olanak sağlayan tarım kentlerinden biridir. Bu şartlar, şehirde erken hasat mevsiminin başlamasına ve ikinci ürünü almasına olanak tanımaktadır. Ayrıca Hatay'ın sınıra yakın ve liman şehri olması bölgede yapılan tarım faaliyetlerini bir kat daha önemli kılmaktadır. Sahip olduğu verimli topraklar ve elverişli iklim koşulları sebebiyle Hatay, tarımsal üretime son derece elverişli bir arazi yapısına sahiptir. Bütün bu koşullar, şehirde neredeyse yılın dört mevsiminde üretim yapmayı mümkün kılmaktadır. Şehirde özellikle de sebze, meyve, zeytinlik hasadı ile zeytinyağı üretimi Türkiye ortalamasının üzerindedir.⁵³

Hatay, Türkiye'nin önemli tarım merkezlerinden biridir. İlin toprak ve iklim koşullarının elverişliliği, geçmişten günümüze ürün çeşitliliğini arttırmış ve zenginleştirmiştir. İlde umumiyetle bol miktarda sanayi bitkisi, tahıl, meyve ve sebze yetiştirilir. Zeytin, pamuk, turunçgil, turfanda sebze ve meyve şehrin en önemli tarım ürünleridir. İlde ekili alanlar 1950'den sonra önemli miktarda artmıştır. 1950'de 118 bin hektar olan toplam ekili alan, 1960'tan sonra 187 bin hektara ulaşmıştır. Şehrin 1950'li yıllarda arazisinin % 63,4'nü oluşturan tahıl ekim alanları 1960'li yılların sonunda % 53,4'e gerilemiştir. Buna rağmen yetiştirilen ürünlerin çoğunda verim, Türkiye genelindeki ortalamanın oldukça üzerindedir.⁵⁴

1960 yılı sonlarına doğru Hatay Toprak Komisyonu, şehirdeki tarımsal üretimi arttırmaya yönelik bir takım faaliyetlere girişmiştir. Bu faaliyetler çerçevesinde Samandağ ilçesine bağlı Yoğunluk Köyü'ndeki 78 muhtaç aileye toplamda 2685 dönüm arazi dağıtılmıştır. Bu yöntem ile hem boş araziler işlenmeye alınmış hem de geçim sıkıntısı yaşayan ailelerin rahatlaması amaçlanmıştır. Bu program benzer şekilde Reyhanlı ilçesinde de uygulanmıştır.⁵⁵

Hatay ve çevresindeki illerde hakim olan Akdeniz ikliminin etkisiyle, bölgede

⁵³ Anonim, *Hatay İl Yıllığı 2011*, Hatay 2011, s. 248

⁵⁴ Anonim, "Hatay", s. 3462.

⁵⁵ *Atayolu*, 7 Aralık 1960; *Ayyıldız*, 25 Aralık 1960.

zaman zaman olağanüstü sağanak yağmurlar görülmüştür. Benzer hadiselerden biri de 3 Nisan 1962 tarihinde gerçekleşmiştir. Yoğun ve uzun süreli yağmurlar sebebiyle Hatay'ın genelinde ekili arazilerin önemli bir kısmındaki ürünler telef olmuş ve özellikle de pamuk hasat dönemi uzamıştır. Bu durum Hatay çiftçisini endişelendirmiştir⁵⁶. Benzer bir hadise de yine 21 Şubat 1962 tarihinde gerçekleşmiştir. Şiddetli sağanak yağmur sebebiyle Asi Nehri'nin taşması ve sularının Amik Ovası'ndaki araziye boşalması üzerine 100 bin dekarlık alanda ekili olan tahıl mahsülünün tamamı harap olmuştur⁵⁷.

1963 yılından itibaren Amik Ovası'nda çeşitli buğday denemelerinin varlığı basına yansıyan haberler arasında yer almıştır. Daha önceden denemeleri yapılmış olan iri buğday ekimi, Hatay çiftçisi tarafından oldukça yüksek rağbet görmüştür. Nereden veya kimden temin edildiği hakkında herhangi bir malumat olmamakla beraber, iri buğdayın 100'er gram şeklinde 25 liralık ücretlerle çiftçiye dağıtıldığı ve denemelerden müsbet neticeler alındığı ifade edilmiştir⁵⁸.

Hatay ekonomisinde şüphesiz ki narenciyenin de önemli bir yeri vardı. 1963 yılından itibaren özellikle Dört Yol, Erzin ve Payas ilçelerinde narenciye tarımına yönelik faaliyetler hız kazanmıştır. Narenciyenin artması üzerine ise bölgede, Dört Yol merkez olmak üzere usara (öz su) fabrikalarının açılması gündeme alınmıştır. Dört Yol'da büyük bir fabrikanın kurulması için Eylül 1963'ten itibaren faaliyetlere girilmiş ve 6 milyon lira değerindeki fabrikanın yatırımı ise Almanlar tarafından finanse edilmiştir. Kurulması planlanan fabrikanın Hatay'ın tüm narenciye ürünlerini işleyebilecek kapasitede olması düşünülmüş ve tasarlanmıştır⁵⁹. Hatta 1964 yılından itibaren narenciyeden elde edilen ürünün yurtdışına ihrac edilebilmesi için Dört Yol Ticaret, Ziraat Odası ile Narenciye Kooperatifi'nden oluşan bir heyet Ankara'ya giderek çeşitli temaslarda bulunmuşlardır⁶⁰.

Hatay'da tarımın önemi 1960-1970 yılları arasındaki süreçte giderek artmış ve tarım ile uğraşan çiftçiler sürekli olarak ekili araziden daha fazla ürün elde etmek amacıyla faaliyetlere girişmişlerdir. Şehirde tarım arazileri için yeterli suyun olmaması

⁵⁶ *Hatay Postası*, 4 Nisan 1962.

⁵⁷ *Hatay Postası*, 21 Şubat 1962; *Hatay Postası*, 24 Şubat 1962; *Dört Yol*, 25 Şubat 1962.

⁵⁸ *Körfez*, 8 Mayıs 1963.

⁵⁹ *Dört Yol*, 7 Ağustos 1963; *Körfez*, 12 Eylül 1963.

⁶⁰ *Dört Yol*, 23 Aralık 1964.

tarımın önündeki en büyük engellerden biri haline gelmesine sebep olmaktaydı. Tarım arazilerinin sulama sorununu halletmek amacıyla Hatay'daki çiftçiler 30 Ocak 1964 tarihinde bir araya toplanarak, söz konusu problemi masaya yatırmışlardı. Asi Nehri sularından daha fazla yararlanılması için tertiplenen toplantıya Hatay İl Özel İdare Müdürlüğü'nde Hatay Valisi Muammer Ürgen başkanlık yapmış ve kalabalık bir çiftçi kitlesi katılmıştır. Toplantıda, Asi Nehri sularından gerektiği şekilde istifade edemeyen çiftçiler, mevcut uygulamalardan şikayet ederek, nehrin sularından tüm çiftçilerin eşit şekilde yararlanması gerektiğini dile getirmişlerdir. Asi kanalı ve bentler meselesinin de görüldüğü toplantıda, yaz aylarında suların tarlalara akıtılması yüzünden Asi Nehri yatağının kuruduğu ve bu durumun şehirde halk sağlığını tehdit edici sonuçlar doğurduğu da ifade edilmiştir. Bahsedilen sorunların ortadan kaldırılması için nehir sularının adil bir şekilde dağıtılmasının belli bir program çerçevesinde gerçekleştirilmesi konusunda karar alınmıştır. Bu toplantıdan kısa bir süre sonra şehirdeki çiftçilerin haklarının korunması ve desteklenmesi amacıyla bazı müteşebbis çiftçiler tarafından Asi Vadisi Çiftçileri adıyla bir dernek kurulması konusunda kararlar alınmıştır.⁶¹.

1966-1967 yıllarında Hatay Valiliği yapan Nuri Teoman'ın da önemli gündem konularından biri Asi Nehri sularının düzensiz bir şekilde kullanılması meselesiydi. Zira nehir sularının yaz aylarında programsız bir şekilde pamuk tarlalarına verilmesi nehir yatağının kurummasına ve kuruyan nehir yatağı sebebiyle şehirde önemli sağlık sorunlarının başlamasına neden olmaktaydı. Çünkü susuzluktan kuruyan Asi Vadisi'nde sivrisinek ve karasinek gibi hastalık saçan haşereler şehir sağlığını tehlikeye sokmaktaydı. Söz konusu tehlikeyi bertaraf etmek maksadıyla yapılan toplantılar neticesinde nehir sularının 3'te 2'sinin Amik Ovası'na verilmesi ve 3'te 1 oranındaki kısmının ise nehirden akması kararlaştırılmıştır. Ayrıca nehir yatağında çeşitli ıslah çalışmaları için projelerin istendiği vurgulanmıştır.⁶².

1969 yılından itibaren Hatay çiftçisinin diğer tarım ürünleri yanında zeytin tarımına önem vermeye başladığı belirtilmektedir. 1969 yılı nisan ayından itibaren Sağlık Bakanlığı'ndan alınan izinler dahilinde Hatay'ın Altınözü ilçesinde zeytin ve zeytin yağı kalitesini arttıracak ve zeytin tarımını destekleyecek bir kooperatif

⁶¹ *Sabah*, 31 Ocak 1964; *Sabah*, 22 Şubat 1964.

⁶² *Atayolu*, 13 Nisan 1966.

kurulmuştur. Kurulan zeytin ve zeytin yağı tarım ve satış kooperatifleri aynı zamanda yetiştirilen ürünün kalitesinin artırılması ve pazarlanması için de faaliyet sürdüreceklərini açıklamışlardır.⁶³ 1969 yılında tarım alanındaki önemli atılımlardan biri de çiftçilere gübre yardımının yapılmaya başlanmasıdır. Hatay Milletvekili Sait Reşa'nın öncülüğünde gerçekleştirilen bu uygulama ile tarım bakanlığından fon sağlanmış ve çiftçilerin yüksek faizlerle tefecilerden borç para almasının önüne geçilmiştir.⁶⁴ Ayrıca 1970 yılı başlarından itibaren Hatay'ın genelinde pamuk ekimi yerine yaş sebze-meyve ile narenciye ekimi teşvik edilmeye başlanmıştır. Devlet Planlama Teşkilatı tarafından şehirde verilen seminerler ile söz konusu tarımın daha gerekli ve kârlı olduğu anlatılmaya çalışılmıştır.⁶⁵

2.2. Hayvancılık

1960'lı yıllarda Hatay'daki hayvancılık, Türkiye'nin birçok yöresinde olduğu gibi Hatay'da da mera ve besi hayvancılığı şeklinde sürdürölmekteydi. Özellikle de kırsal kesimlerde hayvancılık önemli geçim kaynağı arasındadır. 1960'lı yıllarda Hatay'da hayvancılığın önündeki en büyük problemlerin başında şüphesiz ki salgın hastalıklar gelmektedir. 1960 yılı başlarında Türkiye'nin özellikle de Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yayılan veba hastalığı Hatay'a da sirayet etmiştir. Veba hastalığına dair ilk belirtiler ise 9 Temmuz 1960 tarihinde Bedirge (Serinyol)'de ortaya çıkmıştır. Veba hastalığının etkilerini azaltmak veya tamamen yok etmek amacıyla Hatay veteriner bir dizi tedbir almaya başlamıştır. Bu amaç doğrultusunda 4.449 baş hayvan aşılanmıştır. Özellikle de köy gibi kırsal yerleşim alanlarında uygulanan karantina sistemi ile hastalığın etkileri en aza indirilmeye çalışılmıştır. Veba sebebiyle ölen hayvan sayısı ise 40 olarak belirtilmiştir.⁶⁶

Bulaşıcı hayvan hastalıkları, iktisadi anlamda hem şehir ekonomisini hem de hayvancılık ile geçimini sağlayan vatandaşların bütçelerini sarsmaktaydı. Nitekim 1960 yılı sonlarında şehirde zuhur eden hayvan hastalığı sebebiyle Hatay'dan yurtdışına, özellikle de Ortadoğu ülkelerinden olan Suriye ve Lübnan'a canlı hayvan sevkıyatı tamamen durdurulmuştur. Hayvan sevkıyatı, kara yolu ve trenler vasıtasıyla gerçekleştirilememesi ve deniz ulaşımının yüksek maliyetli olması Hatay hayvancılık

⁶³ *Atayolu*, 17 Nisan 1969.

⁶⁴ *Atayolu*, 20 Aralık 1969.

⁶⁵ *Akşam Ekspres*, 15 Nisan 1970.

⁶⁶ *Atayolu*, 10 Ağustos 1960.

sektörünü olumsuz etkilemiştir⁶⁷.

1962’de Hatay’daki hayvancılık faaliyetleri incelendiğinde şehrin hayvan ihracatındaki artış göze çarpmaktadır. 1962 yılı başlarından itibaren başta Lübnan olmak üzere Hatay’dan Ortadoğu ülkelerine yüksek miktarda canlı hayvan ihraç edilmeye başlamıştır. 7 Şubat 1962 tarihli basına yansıyan haberlere göre, bir hafta içerisinde yapılan hayvan ihracatının maddi karşılığı 800 bin liraya ulaşmıştır⁶⁸.

2.3. Tarım ve Hayvancılığı İyileştirme Çalışmaları

Hatay’da 1960’lı yıllarda şehirdeki tarım ve hayvancılığın gelişmesinde etkili olan ve bu uğurda çalışmalar gerçekleştiren müesseselerin başında Türkiye Ziraatçılar Cemiyeti Hatay Şubesi gelmektedir. “Her yıl düzenli olarak gerçekleştirilen kongrede 1 Şubat 1960 tarihinde toplanarak özellikle de Hatay’daki tarım ve yürütülen faaliyetler hakkında ayrıntılı tartışmalara girmiştir”. Kongrenin ana teması ise ziraat okulu mezunlarının yüksek tahsil yapabileceğın yüksek ziraat okullarının açılmasına ve mezunlarının okullarda zirai konularda ders verebilmelerine ön ayak olmaktır⁶⁹.

1965 yılı içerisinde Hatay’ın önemli tarım arazilerinden olan Amik Ovası’nda çeşitli ıslah çalışmaları başlatılmıştır. 1965 yılında Antakya’da yapılan Çukurova Bölgesi Planlama Toplantısı’nda açıklandığı ifade edilen verilere göre DSİ (Devlet Su İşleri) 6. Bölge Müdürlüğü’nce Amik Ovası’nın ıslahı için 3 milyon 500 bin lira harcanmıştır. Öte yandan İskenderun Aşkarbeyli Deresi’nin tarım arazilerine verdiği hasarı önlemek maksadıyla kanal ve bentleri için 7 milyon 400 bin lira harcanmıştır⁷⁰.

1969 yılı itibariyle Amik Gölü’nün ıslah çalışmalarının başlatıldığı görülmektedir. Göl sularının peyderpey boşaltılarak tarım arazisi oluşturma girişimlerine başlanmıştır. Söz konusu iş 40 milyon liraya ihaleye çıkarılarak Nejat Yılmaz adlı bir şahsa verilmiştir. Islah çalışmasına ise 1969 yılı nisan ayından itibaren başlanacağı ve ilk etap çalışmasının ise Antakya’nın iki yakasını birleştiren tarihî Roma Köprüsü’nün yıkımıyla başlanacağı belirtilmiştir. Ardından Asi Nehri’nin vadi kısımlarında genişletme çalışmaları yapılması ve gölden boşaltılacak suların yerleşim

⁶⁷ Atayolu, 14 Ekim 1960.

⁶⁸ Hatay Postası, 7 Şubat 1962; Hatay Postası, 29 Haziran 1962; Hatay Postası, 13 Ağustos 1962.

⁶⁹ Atayolu, 1 Şubat 1960.

⁷⁰ Dağyeli, 27 Şubat 1965.

alanlarına zarar vermemesi hedeflenmiştir⁷¹.

Hatay çiftçisinin tarım alanındaki önemli problemlerinden biri tarım arazisini yeterince sulamaya yetecek suyunun olmayışıydı. 1969-1970 yılları arasında Su konusuna ciddiyle eğilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla DSİ tarafından sadece Erzin ve dolaylarına, 20 milyon lira harcanarak 118 su kuyusu açılmıştır⁷².

2.4. Balıkçılık

1960-1971 yılları arasında Hatay ekonomisinin önemli dinamiklerinden biri de İskenderun Körfezi'nde yapılan balıkçılık faaliyetleriydi. Hatay'ın Türkiye'ye katıldığı yıllarda bir iki ufak tekne ile yapılan balıkçılık, 1963 yılına gelindiğinde İskenderun'da 35 büyük tekneden oluşan büyük bir filo ile yapılmakla beraber, balıkçılığın şehir ekonomisine yaptığı yıllık katkı 2 milyon liralık döviz olarak belirtilmiştir. Fakat İskenderun Körfezi'ndeki balıkçılar, mevcut durumlarının yetersiz olduğunu ve muhtelif cins balıkların hazinesi konumundaki körfeze gerekli desteğin verilmediğinden yakınmaktadırlar. Özellikle de balıkçılığın daha modern araç ve tekniklerle donatılması için kredi verilmediğinden şikayetçi olan balık avcıları kooperatifi, basın aracılığıyla durumu hükümet yetkililerine ulaştırmayı hedeflemiştir. Körfezdeki büyük çaplı balıkçılık avı genellikle körfez açıklarındaki derin sularda troll sistemi ile Yumurtalık, Hurma Boğazı ve Karataş dalyanlarında yapılmaktadır⁷³.

Parekate ile Arsuz, Payas ve Dört Yol sahillerinde avlanan mercan, sinarit gibi çeşitli kaya balıkları daha ziyade iç piyasada tüketilmekteydi. Gerek balık avcıları kooperatifi ve gerekse de balıkçılar, verilecek kredi imkanları sayesinde İskenderun'da balıkçılığın çok daha modern imkanlarla gerçekleştirilebileceğinin ve Hatay ekonomisine yüksek girdiler sağlayabilecek bir potasiyele sahip olduğunun altını çizmektedirler⁷⁴.

⁷¹ *Atayolu*, 5 Şubat 1969.

⁷² *Atayolu*, 1 Kasım 1969; *Akşam Ekspres*, 1 Ocak 1970.

⁷³ *Körfez*, 5 Eylül 1963.

⁷⁴ *Körfez*, 6 Eylül 1963.

Tablo 3.

1960, 1961 ve 1962 yıllarında İskenderun balıkçılığının istihsal tablosu ⁷⁵.

Yıl	Cinsi	Avlama Miktarı (Kg.)	İhracat Miktarı (Kg.)
1960	Taze karides	40.000	31.675
	Deniz kaplumbağası	75.000	72.179
	1. sınıf balık	315.000	-
	2. sınıf balık	250.000	-
	3. sınıf balık	940.000	850.544
1961	Taze karides	66.000	49.544
	Deniz kaplumbağası	7.500	7.100
	1. sınıf balık	550.000	-
	2. sınıf balık	-	-
	3. sınıf balık	1.200.000	1.660.385
1962	Taze karides	75.000	58.234
	Deniz kaplumbağası	43.000	42.735
	1. sınıf balık	580.000	-
	2. sınıf balık	300.000	-
	3. sınıf balık	1.580.000	1.863.872

Yukarıdaki üç yıllık tablo incelendiğinde İskenderun'da balık avlama ve buna bağlı olarak ihracat sürekli bir şekilde artmıştır. Bu sebeple de Hatay ekonomisinde balıkçılığın önemi artmakla beraber döviz girdisinde de artış yaşanmıştır. 1962 yılı verilerine göre 1.262 kg. Yılan Balığı, 2.720 kg. Mürekkap Balığı, 1.200 Deniz Kaplumbağası ihraç edilmiştir. Yine 1962 yılı sonları ile 1963 yılı başlarında karides ve muhtelif cins balıklardan 246.100 kg. ürün avlanmış ve bu miktarın 200.954 kilogramı başta Suriye, Lübnan ve Ürdün olmak üzere Ortadoğu ülkelerine ihraç edilmiştir. Ayrıca 29 ton civarındaki Sudak ve Kefal gibi balık çeşidi dondurularak Fransa ve ABD'ye ihraç edilmiştir. Fakat İskenderun'da 1963'lü yıllarda balıkçılığın önündeki bir diğer önemli problemin ise soğuk hava depolarının yetersizliği olduğu görülmektedir. Et ve Balık Kurumu depolarının varlığı ile bu açığın kapatılmaya çalışıldığı ve fakat söz konusu kurumun soğuk hava depolarının da yetersiz olduğu görülmektedir.⁷⁶

Hatay'ın denize kıyısı olan ilçelerindeki balıkçılık faaliyetleri her sene artarken zamanla balıkçılıkta teknolojik imkanların kullanılmaya başlanması beraberinde birtakım sorunlar doğurmuştur. Örneğin dinamit patlatma yöntemiyle yapılan balıkçılık ile hem irili ufaklı demeden çok fazla sayıda balığın telef olmasına hem de dinamitlerin patlaması sırasında meydana gelen kazalar sebebiyle balıkçıların

⁷⁵ Körfez, 7 Eylül 1963.⁷⁶ Körfez, 7 Eylül 1963.

ölümüne yol açmaktaydı. Özellikle de kaza sonucu ölümlerin artmasıyla olaylar basına yansımış ve yetkililerden balıkçılığı denetlemeleri istenmiştir.⁷⁷.

Balıkçılık faaliyetlerinin gün geçtikçe artması ve modern tekniklerin kullanılması İskenderun Körfezi'ndeki balıkçılık potansiyelini arttırmıştır. Özellikle de körfezdeki kaya balığının ün salması bölgede bir balıkçılık okulunun açılmasını gündeme getirmiştir. Deniz mahsülleri hakkında yapılan bir uluslararası toplantıda Japonya'dan gelen bir heyet tarafından dile getirilen bu teklif, olumlu karşılanmışsa da sonraki süreçte uygulamaya alınıp alınmadığı konusunda herhangi bir veriye rastlanmamıştır.⁷⁸.

2.5. Sanayi ve Ticarî Faaliyetler

1950'li yıllardan sonra özel müteşebbislerce gerçekleştirilmeye başlayan tarıma dayalı bir sanayileşme sürecine giren Hatay sanayiindeki çeşitlenme, ancak 1960'lı yıllardan sonra başlamıştır. Bu yıllarda Hatay'da üretilen mallar arasına; tarım araç ve gereçleri, makine ve yedek parçalar da katılmaya başladı. Tarıma dayalı ve küçük ölçekli niteliğini koruyan il sanayiinin yapısındaki asıl değişme, Türkiye'nin en büyük demir ve çelik fabrikası olan İskenderun Demir-Çelik Fabrikası'nın kurulmasıyla gerçekleşecektir.⁷⁹.

1960'lı yıllarda hızlı bir gelişme yaşayan Hatay sanayii aynı zamanda ciddi problemler de yaşamaktaydı. Bu sorunların başında ise şehrin elektrik kesintileri ve ihtiyaç duyulan elektriğin yetersizliği gelmekteydi. 6 Ocak 1960 tarihli Atayolu Gazetesi'nin haberine göre; Hatay ekonomisi ve esnafı elektrik kesintileri sebebiyle perişan duruma düşmüş ve bu durumun biran önce çözülmesi maksadıyla işçilerin kendi basın organları aracılığıyla seslerini duyurmak istediklerini belirtmektedir. 40 hızar işçisinin kendilerine ulaşarak, aylardır işlerini yapamadıklarını ve elektriğe dayalı esnaf ve sanayii kuruluşlarının durma noktasında olduğu ifade edilmiştir. Bu sebeple söz konusu basın organı, Hatay'daki birçok esnaf grubunun evine ekmek götüremediği ve bu durumun şehir ekonomisinde ciddi problemler doğurabileceği hususunda uyarılarda bulunmaktadır.⁸⁰.

⁷⁷ Ayyıldız, 9 Ağustos 1967.

⁷⁸ Atayolu, 20 Mart 1969.

⁷⁹ Anonim, "Hatay", s. 3462.

⁸⁰ Atayolu, 6 Ocak 1960.

Hatay'ın elektrik ihtiyacı ve bu konuda duyulan rahatsızlıklar ülke yöneticilerine intikal ettikten sonra dönemin başbakanı Andan Menderes, Hatay'a ziyareti sırasında şehirde bir Hidroelektrik santralinin kurulacağına dair vaatlerde bulunmuştur.⁸¹ Şehirdeki elektrik ihtiyacının giderek artması sonucu kısa sürede çözüm bulmak maksadıyla Adana'dan İskenderun'a elektrik verilmesi hususu da gündeme alınmıştır. Bu amaç doğrultusunda Adana'nın Seyhan ilçesindeki hidroelektrik santralinden takviye alınarak İskenderun'un elektrik ihtiyacı giderilmeye çalışılmıştır.⁸²

2.5.1. Antakya Ticaret ve Sanayi Odası (ATSO)

Antakya Ticaret ve Sanayi Odası (ATSO), 8 Nisan 1939 tarihinde, Hatay Devleti Hükümeti döneminde, Türk Ticaret ve Sanayi Odaları Kanun ve Nizamnameleri usullerinde kurulmuş ve Hatay'ın Türkiye'ye katılmasından sonra da hizmetlerine devam etmiştir. Tarihsel süreç içerisinde giderek şehrin ekonomisindeki sorumlulukları üstlenen oda, kurulduğu yıllarda özellikle zeytinyağı ve sabun imalatçıları, manifaturacılar, ipek kozacıları, dokumacılar, mobilyacılar ve marangozlar, sebze-meyveciler, kunduracılar ve dabbaglardan oluşan 7 üye meslek grubu ile faaliyetlerine başlamıştır. Sonraki süreçte ise büyüyerek Hatay'ın diğer ilçelerinde de etki alanlarını arttırmış ve günümüze kadar varlığını devam ettirebilmiştir.⁸³

Antakya Ticaret ve Sanayi Odası (ATSO), kurulduğu tarihten itibaren Hatay ekonomisinin öncü kuruluşlarından biri olmuştur. Misyonu gereği Hatay ekonomisi ve ticaretine yön veren ve şehir yararına faydalı işleri şiar edinmiştir. 1960 yılı sonlarında yaptığı icraatlar yine bu yönde olmuştur. Hatay'da sebze ve meyve üretimine bağlı olarak bir konserve fabrikasının kurulması gündeme alındıktan sonra bu fabrikanın kuruluşu için çaba göstererek, Türkiye Odalar Birliği'nin yürütmüş olduğu projeye katkı sunmak maksadıyla toplantılar gerçekleştirmiştir. Antakya Ticaret Odası'nın 25 Kasım 1960 tarihli toplantısında konserve fabrikasının açılış programı görüşülerek, bu iş için yedi kişilik bir müteşebbis komisyonu oluşturulmuştur. Bütün sermayesi ve maliyeti ile 2 milyon Türk Lirasına mal olacağı belirlenen fabrikanın üç yıl gibi kısa bir sürede bu miktarı kazandıracak seviyeye ulaşacağı öngörülmüştür. Ayrıca Sanayi

⁸¹ *Atayolu*, 15 Şubat 1960; *Ayyıldız*, 23 Ağustos 1960.

⁸² *Dört Yol*, 5 Şubat 1960; *Atayolu*, 30 Ocak 1960.

⁸³ <http://www.antakyatso.org.tr/> (Erişim: 24.09.2019).

Kalkınma Bankası aracılığıyla fabrikada kullanılacak makinalar ve gerekli malzemenin temin edilebileceğine dair teminat alınmıştır. Antakya Ticaret Odası, kurulması düşünülen fabrikanın İngiliz sermayedarlar tarafından talep edildiğini vurgularken böyle kârlı bir işin yerli sermaye tarafından desteklenmesini savunmuştur.⁸⁴.

2.5.2. Hatay Finans Kuruluşları

1960'lı yıllarda henüz yeni yeni canlanmaya başlamış olan Hatay ekonomisinde finans kuruluşlarının yatırım ve teşvikleri oldukça önem taşımıştır. 1960'lı yıllarda Hatay ekonomisine katkı sağlayacak müteşebbislerin öncülüğünü yapacak ve gerekli yatırımı sağlayacak kurumların başında İl Özel İdaresi gelmektedir. Hatay Valisi Muammer Ürgen öncülüğünde başlatılan kampanya gereğince şehirde büyük iş hanlarının kurulması planlanmıştır. Fakat bu iş hanları için gerekli ödenek sağlanamadığı için bu işi özel idare üstlenmiştir. İl Özel İdaresine ait dükkânların satışa çıkarılması ve sağlanacak gelir ile planlanan iş yerlerinin yapılması kararlaştırılmıştır.⁸⁵.

1960-1965 yılları arasında hızla gelişen Hatay ekonomisi, ticaretten turizme birçok alanda önemli atılımlar sağlanmıştır. Bu ekonomik atılımlar Antakya Ticaret Odası Meclisi tarafından değerlendirilerek, şehirde bir borsa kurulması gündeme alınmıştır. Borsanın faaliyete geçmesi durumunda şehrin ticari faaliyetlerinde önemli rol oynayacağı öngörülmüştür. Bu sebeple de broşürler hazırlanarak, Hatay'da kurulacak olan borsanın çevre illerdeki reklam işlerine girilmiştir.⁸⁶.

2.5.3. İskenderun Limanı ve Hatay Ekonomisine Katkısı

İskenderun, tarihi eski çağlara dayanmakla beraber, yerleşim yerinin önemini arttıran limanının bugünkü anlamda bir inşa imtiyazını 1909 tarihinde almıştır. İlk işletme faaliyeti ise Anadolu-Bağdat Demiryolu Kumpanyası tarafından yapılmıştır. Sonraki süreçte Bağdat Demiryolları Kumpanyası'nın Birinci Dünya Savaşı sonucunda Fransa tarafından haczedilmesi üzerine limanın işletme imtiyazı Fransız şirketine devr edilmiştir. Söz konusu Fransız şirketi, 1918'den itibaren günümüzde iç

⁸⁴ Dağyeli, 8 Mayıs 1960; Ayyıldız, 21 Kasım 1960; Atayolu, 26 Kasım 1960.

⁸⁵ Atayolu, 16 Aralık 1960.

⁸⁶ Atayolu, 21 Şubat 1966.

liman olarak tabir edilen ve mavnaların barınmasına yarayan kısmın inşasına başlamıştır. Yine 1927 yılında ilaveler yapılarak limanın doğu ve batı mendireklerini ve güney rıhtımı denilen 200 m.'lik küçük vasıta rıhtımı inşa edildikten sonra Hatay Devleti kurulmuş ve ardından Türkiye'ye katıldıktan sonra 3714 sayılı Kanun hükümlerince İskenderun Limanı ve rıhtımları Türkiye Cumhuriyeti Devlet Limanları İşletmesi Umum Müdürlüğü'ne devredilmiştir. 14.08.1942 tarih ve 4301 sayılı Kanunla Devlet Demiryolları İdaresi'ne devredilen liman 1944 yılında büyük iskele ile genişletilerek, yine 1953-1956 yılları arasında mekanik teçhize ve tesislerle takviye edilerek modern bir liman haline getirilmiştir. Limanın gelişimine 1960'lı yıllardan sonra da devam edilmiş, rıhtımın üst yapı inşaatı ise 1970'lerin başında ikmal edilerek bütün tesisleri ile birlikte aynı yıl hizmete girmiştir.⁸⁷.

Haziran 1960 tarihi itibarıyla İskenderun Limanı'ndan yapılan ihracat 5.5 milyon lira olarak belirtilmiştir. Bu miktar son yıllar içinde rekor bir seviye olarak ifade edilmekle beraber, ihracatta en fazla yer alan ürünler arasında maden cevheri ve şeker bulunmaktadır. Bu ürünleri pamuk ve diğer bazı gıda maddeleri takip etmektedir. Krom ve demir başta olmak üzere ihraç olunan demir cevherinin maddi karşılığı 1 milyon 800 bin lira olmuştur. İhraç edilen şekerin maddi karşılığı ise 2,5 milyon olmuştur. İhraç olunan ülkeler sıralamasında ise Arap Yarımadası'ndaki Ortadoğu ülkeleri ilk sıralarda yer almaktadır.⁸⁸.

İskenderun Limanı, sadece Hatay'a değil Türkiye ekonomisine de ciddi katkılar sağlayan bir işletme durumundaydı. Liman, hizmetlerinin eksiksiz yapılabilmesi için devamlı bir şekilde revizyonlardan geçen bir kurum olmuştur. Bu amaç doğrultusunda limanın denetimi ve denetimin raporlanması için gönderilen heyette; Devlet Demir Yolları Liman Dairesi İşletmecilik Mühürhassısı Cemalettin Anamur, Mali Şube Müdürü Ziya Ülkü ile Denizcilik Bankası Yükleme Boşaltma Mühürhassısı Georg M. Antell ve Mali Müşavir Michael Collins bulunmuştur. Heyet, İskenderun Liman Müdürü Fahmettin Akçay ile beraber limanın muhtelif bölümlerinde incelemelerde bulunarak; tahmil tahliye işleri, büro işleri, ambarların ve yükleme, boşaltma araçlarının durumu tetkik etmiştir.⁸⁹.

⁸⁷ <http://www.limakports.com.tr/tr/limakports/tarihce> (Erişim: 25.09.2019).

⁸⁸ *Hatay Postası*, 2 Haziran 1962.

⁸⁹ *Hatay Postası*, 5 Mayıs 1962.

İskenderun Limanı, sadece Türkiye'ye değil neredeyse tüm dünya ile ulaşım ağı olan dönemin en büyük üçüncü limanı konumundaydı. 8 Haziran 1962 tarihli verilere bakıldığında ihracat mevsimi olmamasına rağmen limanın ihracat sonuçları oldukça yüksektir. Haziran 1962'de ihracatın yapıldığı yerler arasında Avrupa ülkeleri Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'ne yapılan sevkiyatlar ilk sırayı almaktadır. İhraç edilen temel maddeler arasında yüksek miktarda Antep Fıstığı ve şekerin yer aldığı görülmektedir. Avrupa ülkeleri arasında ise en çok ürün ihraç ettiğimiz ülke Almanya olup, ihraç edilen ürün değeri 124 bin Türk Lirası olarak ifade edilmiştir.⁹⁰

İskenderun Limanı'nın gün geçtikçe daha fazla ihracat alanı olmasıyla beraberinde birtakım ihtiyaçlar doğurmuştur. Limanın daha hızlı ve daha geniş alana hizmet verebilmesi için Eylül 1962'den itibaren limanın ilaveler yapılarak büyütülmesini gerektirmiştir. Yeni rıhtım, iskele ve antrepolarla desteklenmesi gereken limanın ihtiyacı olan malzemesinin Eylül ayı itibariyle getirilmiş ve Aralık 1962 itibariyle çalışmalara başlanacak şekilde planlanmıştır. Yapılan bu ilaveler ile limanın Ortadoğu'nun bütün ihtiyaçlarını karşılayacak hale getirilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca yapılacak inşaatlar sırasında İskenderun Körfezi'nin iç kısımları taranarak temizlenecek ve çıkarılan malzeme ile ilçenin gerekli yerlerinde bayındırlık işlerinde kullanılarak, gerekli bataklıkların kurutulması hedeflenmiştir.⁹¹

İskenderun Limanı'nda, yüklü ithalat-ihracatlar yapıldığı gibi liman zaman zaman enteresan olaylara sahne olmuştur. Örneğin İskenderun Limanı'na bağlı Ömer Turanlı adresindeki Recep Kalkavan isimli motorun limana girmek üzere iken Lübnan'dan elma yüklenmiş bir teknenin mallarının denize dökülmesi sonucu 66 sandık elmayı toplayıp limana taşınması üzerine limandaki gümrük memurları ile denizciler arasında ihtilafa sebep olmuştur. Gümrük memurlarının gelen üründen vergi istemesi üzerine denizciler bunun denizciler kanununda ganimet sayıldığını ve vergiden muaf olduğunu savunmuşlardır.⁹²

1963 yılından itibaren İskenderun Limanı'nın Türkiye ekonomisindeki katkısı ve önemi de giderek artmıştır. Türkiye'nin Akdeniz'e açılan kapısı konumundaki liman Batman'da çıkarılan petrolün işlenmesi ve satılması amacıyla yeni yatırım ve

⁹⁰ *Hatay Postası*, 29 Ocak 1962; *Hatay Postası*, 8 Haziran 1962; *Hatay Postası*, 13 Ağustos 1962.

⁹¹ *Hatay Postası*, 17 Eylül 1962.

⁹² *Hatay Postası*, 18 Ocak 1962.

projelerin odak noktası olmuştur. Eylül 1963'ten itibaren basına yansıyan haberlere göre Raman (Batman) ile İskenderun arasındaki boru hattının projeleri tamamlanmış olup, 550 km.'lik hattın kısa süre içerisinde uygulanması amacıyla çalışmalara başlanacağı ifade edilmiştir. Raman petrol sahasını İskenderun Limanı'na bağlayacak olan petrol boru hattının inşaatı projesi Türkiye Petrolleri Anonim Şirketi tarafından hazırlanmıştır. Hazırlanan proje kapsamında Batı Raman ve Mağrip sahalarında bulunan petrol yapılacak olan boru hattı aracılığıyla Batman'dan başlayarak Türkiye'nin güney hudûdlarına paralel bir şekilde İskenderun Limanı'na ulaştırılacaktı. Boru hattının güzergahı ise Batman-Bismil-Siverek'in güneyinden Bozova ve Nizip'in kuzeyinden İskenderun'a ulaştırılacaktı. Boru hattının başlangıç ve bitiş noktası arasındaki güzergâh üzerinde üç pompa istasyonu, petrol toplama merkezleri, elektronik kontrol cihazları ile başlangıç ve bitiş noktalarındaki toplama ve yükleme tesisleri kurulacaktı⁹³.

1963 yılı Ekim ayından itibaren İskenderun Limanı'ndan yapılan Pamuk ihracatında ciddi artışlar yaşanmıştır. Pamuk hasat mevsimi sebebiyle Ekim ayı içerisinde yapılan ihracat ürünleri arasında pamuğun rekolte seviyesi 350 ton civarında olup, Enri adlı gemi aracılığıyla başta İtalya olmak üzere birçok Avrupa ülkesine ihraç edilmiştir⁹⁴.

Eylül 1963 itibariyle başlatılan İskenderun Limanı genişletme çalışmalarının, 12 Şubat 1964 tarihinde basına yansıyan haberlere göre hızlı bir şekilde ilerlediği ifade edilmiştir. 200 işçinin çalıştığı liman inşaatında, ilk başladığından itibaren geçen süre zarfında 2 milyon metrekarelik bir dolgu yapılmıştır. İnşaat çalışmalarının 1965 yılında tamamlanması öngörülen İskenderun Limanı, tüm işler tamamlandığında üç büyük transit ambarı, bir askerî iskele, 800 metrelik rıhtımın yanı sıra biri büyük diğeri orta ve biri de küçük olmak üzere üç iskele şeklinde tasarlanmıştır. Ayrıca yükleme-boşaltma tesisleri, 53 dairesel işçi lojmanları, modern idare daireleri de yürütülen inşaat içerisinde yer almaktadır. Yapılan ilave inşaat ile İskenderun Limanı'nın ithalat ve ihracat merkezi haline gelmesi ve Ortadağı ile Akdeniz'de kilit bir ticarî nokta haline getirilmesi hedeflenmiştir⁹⁵.

⁹³ *Körfez*, 4 Eylül 1963.

⁹⁴ *Körfez*, 20 Ekim 1963.

⁹⁵ *Sabah*, 12 Şubat 1964.

Adana Ticaret ve Sanayi Odası verilerine göre 1964 yılı ağustos ayında İskenderun Limanı'nın yurtdışına yaptığı ihracat önceki yıllara göre kat kat artmıştır. Belirtilen tarihte İskenderun Limanı'ndan başta Suriye ve Suudi Arabistan olmak üzere Ortadoğu ülkelerine 93 ton 616 kilo ağırlığında muhtelif gıda maddesi ihraç edilmiştir. Toplam getirisi 185 bin 453 lira değerindeki söz konusu gıda ürünleri arasında balık ve canlı hayvan ilk sırayı işgal etmiştir.⁹⁶

İskenderun Limanı'nın ithalat ve ihracattaki payının artması hem şehir ekonomisine hem ülke ekonomisine bir canlılık katmıştır. Bu nedenle olmalıdır ki 1964 yılından itibaren limanın “serbest bölge” olması gündeme alınmıştır. Bu amaçla 1964 yılı Kasım ayı içerisinde Maliye ve Ulaştırma Bakanlığı tarafından tertip edilen bir heyet İskenderun Limanı'nda incelemelerde bulunmak üzere limanı teftiş etmiştir. Böylelikle uygulanabilirliği araştırılmış ve limanın uluslararası prestiji güçlendirilmeye çalışılmıştır. Fakat istenilen verim alınamadığı için bu uygulama sonraki yıllara bırakılmıştır.⁹⁷

İskenderun Ticaret Odası verilerine göre 1965-1966 yıllarında da İskenderun Limanı'nın ihracat oranı giderek artmıştır. Örneğin; 1965 yılı Temmuz ayı içerisinde İskenderun Limanı'ndan muhtelif ülkelere 27 milyon 540 bin lira tutarında ürün ihraç edilmiştir. İhraç edilen ürünlerin büyük bir kısmını krom, pamuk, canlı hayvan, bakliyat ve hayvan yemi teşkil etmiştir.⁹⁸

1963-1964 yılları arasında gündeme alınan ve projeleri yapılmaya başlanan İskenderun-Batman Boru Hattı projesi 1966 yılı başlarında uygulamaya alınmaya başladı. Günde ortalama 1 milyon liralık gelir sağlaması öngörülen İskenderun-Batman Boru Hattı'nın döşeme işine Hatay'ın Dört Yol ilçesi Yeniköy mevkiinde yapılan törenle başlanmıştır. 320 milyon liraya mal olacak boru hattı projesinin döşeme ve pompa istasyonları inşaa ve montajı 130 milyon liraya bir Fransız-İtalyan ortaklığı olan Entropose-Techint firmasına verilmiştir. Depolama tankları inşaatı ise Construction Metalique de Provence est Des Ardennes firmasına, 32 milyon liraya verilmiştir. Hattın, iskelet inşaatı 20 milyon liraya Sezai Türkeş ile Fevzi Akkaya firmasına verilirken; yollar, kanallar, binalar, kanalizasyon işleri ise 8 milyon liraya

⁹⁶ *Sabah*, 18 Eylül 1964; *Dağyeli*, 20 Eylül 1964.

⁹⁷ *Dağyeli*, 25 Kasım 1964.

⁹⁸ *Dağyeli*, 18 Ağustos 1965; *Atayolu*, 4 Ocak 1966.

Kutlu Özen firmasına ihale edilmiştir. Söz konusu hat üzerinde 40 bin ton boru kullanılması öngörülürken, 16 bin borunun İskenderun'dan kullanılacak yerlere gönderildiği belirtilmiştir⁹⁹. 1967 yılında ise İran ile İskenderun arasında 2.000 km'lik bir boru hattının oluşturulması gündeme alınmış ve İran petrolü İskenderun üzerinden muhtelif ülkelere pazarlanmaya çalışılmıştır. Tahran ile İskenderun arasındaki boru hattının projelerinin hazırlandığı ve maliyetinin 360-400 milyon lira olarak belirtilirken, Ağustos 1967'den itibaren hattın yapım çalışmalarına başlanacağı ifade edilmiştir¹⁰⁰. Ayrıca 27 Aralık 1967 tarihinden itibaren Bağdat ile İskenderun Limanı arasında oluşturulacak bir boru hattı ile doğalgazın İskenderun üzerinden pazarlanması gündeme alınmıştır. Türkiye'nin Bağdat Büyükelçisi Abidin Kaya'nın girişimleri neticesinde başlayan toplantılarda hattın ileri tarihlerde projelendirileceği ve en kısa sürede uygulamaya geçileceğine dair açıklamalar yapılmıştır. Yapılacak olan boru hattının en önemli merkezlerinden birinin İskenderun olacağı ifade edilmiştir¹⁰¹.

1967 yılında Türkiye ile İran arasında oluşturulacak bir boru hattı ile İran Petrollerinin İskenderun Limanı üzerinden pazarlanması gündeme alınmıştı. 1969 yılı Haziran ayından itibaren boru hattının projesi yapılmış ve 1970 yılının Mayıs ayından itibaren uygulamaya konmuştur. Oluşturulacak olan hat sayesinde yılda 40 milyon ton ham petrolun akıtılacağı öngörülmüştür¹⁰².

Tablo 4.

*1960-1971 yılları arasında İskenderun Limanı'na gelen gemi adetleri ve yük miktarlarının durumu*¹⁰³.

Yıllar	Gemi Adedi	Yükleme (Ton)	Boşaltma (Ton)	Toplam (Ton)
1960	991	738.911	516.423	1.255.334
1961	1124	698.473	504.989	1.205.462
1962	1012	568.525	467.115	1.035.638
1963	717	301.807	394.721	696.528
1964	742	324.709	381.489	706.198
1965	783	404.326	424.247	828.573
1966	677	307.071	411.101	718.172
1967	619	244.146	415.440	659.586
1968	581	257.589	385.350	642.939
1969	614	354.962	535.657	890.619
1970	628	485.661	473.562	959.023
1971	644	603.263	585.905	1.189.168

⁹⁹ Atayolu, 27 Ocak 1966.

¹⁰⁰ Ayyıldız, 26 Temmuz 1967.

¹⁰¹ Ayyıldız, 28 Aralık 1967.

¹⁰² Atayolu, 3 Haziran 1969; 14 Temmuz 1970; 24 Temmuz 1969; Akşam Ekspres, 20 Mayıs 1970.

¹⁰³ Saliha Koday, "İskenderun Limanı", *Türk Coğrafya Dergisi*, S. 33 (1998), s. 224.

2.5.4. İskenderun Demir Çelik Fabrikası (İSDEMİR)'nin Kuruluşu

1960'lı yıllardan sonra Türkiye'de gözlenen hızlı kalkınmanın bir sonucu olarak sanayileşmenin en temel girdilerinden olan çelik ihtiyacını karşılamak amacıyla devlet eliyle Türkiye Demir-Çelik İşletmeleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı, 3. bir entegre demir-çelik tesisinin kurulması gündeme gelmiştir¹⁰⁴. Başbakan Süleyman Demirel, 29 Şubat 1968 tarihinde Millet Meclisi'ndeki bütçe müzakereleri sırasında yaptığı konuşmasında Türkiye'de kurulacak 3. demir-çelik fabrikasının Hatay'ın İskenderun Körfezi'nde kurulacağını açıklamıştır. Böylece uzun zamandır gündemde olan 3. Demir-çelik tesisinin nereye kurulacağı hükûmet tarafından resmen açıklanmıştır¹⁰⁵. Kurulacak demir-çelik fabrikasının inşaa edileceği alanda incelemeler yapmak üzere Sanayi Bakanı Mehmed Turgut, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Rafet Sezgin İskenderun'a gelerek incelemelerde bulunmuştur¹⁰⁶.

Hükûmet yetkililerinin açıklamaları üzerine İskenderun Demir ve Çelik Tesisleri için gerekli olan malzeme ve teçhizatın Sovyetler Birliği'nden temin edilmesi için girişimler başlatılmıştır. Fabrika için gerekli olan teknik hizmet bedellerinin finansmanı ile ilgili müzakerelere, Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti'ni temsilen T.C. Dışişleri Bakanlığı İktisadi İlişkiler Dairesi Genel Müdürü Mehmet Baydar başkanlığında, Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri Genel Müdürü Orhan Acarlar, Sanayi Bakanlığı Sanayi Dairesi Reis Muavini Fikri Çağlar, Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri Genel Müdür Muavini Doğan Şengöz, Maliye Bakanlığı Hazine Genel Müdürlüğü ve MİİT (Milletlerarası İktisadi İşbirliği Teşkilatı) Genel Sekreterliği'nde Müşavir Akşit Savcı, Türkiye Merkez Bankası Anlaşmalar Müdür Muavini Mehmet Beşe, Ticaret Bakanlığı Dış Ticaret Dairesi Reisliği Şube Şefi Reşat Erkmen, Dışişleri Bakanlığı İktisadi İlişkiler Dairesi Genel Müdürlüğü'nde Şube Müdürü Hüseyin Çelem, Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri Genel Müdürlüğü'nde Genel Müdürlük Teknik Müşaviri Sezai Arabacıoğlu, İskenderun Demir ve Çelik Fabrikaları Müessesesi Müdürlüğü'nde Müdür Muavini Ömer Balkan, İskenderun Demir ve Çelik Fabrikaları Müessesesi Müdürlüğü'nde Müdür Muavini Seyfi Sıvacı ve Dışişleri Bakanlığı İktisadi İlişkiler Dairesi'nde İkinci Katip Aydan Karahan'dan kurulu geniş bir kurul heyeti katılmıştır. Toplantının almış olduğu kararlar ise, Dışişleri

¹⁰⁴ Okan Yaşar, "Türk İmalat Sanayinde Lokomotif Bir Sektör: Demir Çelik Sanayi", *Marmara Coğrafya Dergisi*, S. 20 (Temmuz 2009), s. 47.

¹⁰⁵ *Atayolu*, 1 Mart 1968.

¹⁰⁶ *Atayolu*, 28 Haziran 1968.

Bakanlığı'nın 14 Ekim 1969 tarih ve 471.152-1/69-134 sayılı yazısı üzerine, 31 Mayıs 1963 tarih ve 244 sayılı kanunun 1'inci maddesine göre Bakanlar Kurulu'nca 21 Ekim 1969 tarihinde onaylanarak, karara bağlanmıştır.¹⁰⁷.

İskenderun Demir ve Çelik A.Ş., 12 Kasım 1968'de ticaret siciline tescil ettirildikten sonra, 19 Kasım 1968 tarihli Ticaret Sicil Gazetesi'nde yayımlanmış ve 3 Ekim 1970 tarihinden itibaren Türkiye'nin Doğu Akdeniz kıyısında, İskenderun'a 17 km. mesafede bulunan Payas'ta kurulmuştur. Şirket'in esas faaliyet konusu yassı ve uzun demir çelik mamulleri üretimi ve satışı ile bunun yanında üretim süreci esnasında oluşan yan ürünlerin satışlarıdır. Esas ürünleri arasında kütük, slab, rulo, levha ve kangal bulunurken yan ürün olarak kok, katran, benzol, amonyum sülfat ve cüruf yer almaktadır.¹⁰⁸.

İskenderun Demir ve Çelik Fabrikası, kurulduktan kısa süre sonra ihtiyacı karşılayamaz hale gelmiş ve genişletilerek, ilaveler yapılmasını gerektirmiştir. Bu amaç doğrultusunda Devlet Bakanı Zeyyat Baykara ve Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri, Büyükelçi Fuat Bayramoğlu'nun SSCB (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği)'nin 50'nci kuruluş yıldönümü münasebetiyle Türk Hükümeti'ni temsilen 19-24 Aralık 1972'de Rusya'ya ziyaretleri esnasında demir çelik fabrikasının büyütülmesi ve gerekli finansman desteği için kararlaştırılmıştır. Bu karar, Dışişleri Bakanlığı'nın 8 Aralık 1972 tarih ve 471-152-1/72-1258 sayılı yazısı üzerine, 31 Mayıs 1963 tarih ve 244 sayılı kanunun 1'inci maddesine göre, toplanan bakanlar kurulu kararıyla; Devlet Bakanı Zeyyat Baykara'nın İskenderun Demir-Çelik Fabrikası'nın finans desteğini sağlamak için Sovyet makamları ile Moskova'da yapılacak olan ve 5 Ocak 1973 tarihine kadar sürecektir. Bu müzakerelere katılımı için görevlendirme verilmiştir.¹⁰⁹.

2.6. Madenler

Günümüzde Hatay'da maden varlığına ilişkin altın, alüminyum, asbest, bakır, kurşun, çinko, cıva, demir, dolomit, fosfat, krom, manganez, manyezit ve mermer

¹⁰⁷ BCA, 30-18-1-2 /241-73-6 (21 Ekim 1969).

¹⁰⁸ Osman Arslan, "İskenderun Demir ve Çelik A.Ş. 1 Ocak-30 Haziran 2018 Ara Hesap Dönemine Ait Özet Finansal Tablolar ve Sınırlı Denetçi Raporu (9 Ağustos 2018)", *Deloitte*, s. 7; [Yazar yok], *İsdemir 2012 Faaliyet Raporu*, [Yayın Yeri ve Yılı yok], s. 1; <https://www.isdemir.com.tr/kurumsal/tarihce/> (Erişim: 25.09.2019).

¹⁰⁹ BCA, 30-18-1-2/291-95-15, (18 Aralık 1972).

rezervleri bulunmaktadır. Bilindiği üzere toplumların refah ve gelişmişlik düzeylerinin yüksek olması, madencilik faaliyetlerinin gelişmesine bağlıdır. Uzun dönemli kalkınma stratejisinde temel amaç olarak kabul edilen sanayileşmenin oluşmasında, maden ve enerji kaynaklarının hızla değerlendirilmesinin büyük önemi vardır. Maden üretiminin hızla artırılması ve işlenmesi hem metal sanayilerin hem de metalleri daha ileriki kademelerde kullanacak olan makine sanayilerinin oluşmasını ve gelişmesini sağlayarak sanayileşmeyi hızlandıracak niteliktedir. Bu bakımdan maden rezervlerinin tespiti, değerlendirilmesi, üretim yapılan işletmelerin işletmecilik prensipleri içerisinde işletilmesi çabaları her geçen gün önem arz etmektedir. Ancak Türkiye’de madenciliğin Gayri Safi Milli Hâsıla (GSMH)’daki payı oldukça düşük seviyelerdedir.¹¹⁰.

İnceleme dönemimiz olan 1960-1971 yılları arasındaki süreçte Türkiye ekonomisinde olduğu gibi Hatay ili ekonomisinde de madenciliğin önemli bir yer tutmadığı söylenebilir. Fakat az da olsa ilde maden ihracatının yapıldığına rastlanmıştır. Çıkarılan madenin Hatay ilinden mi yoksa çevre illerden mi çıkarıldığı bilinmemekle beraber İskenderun Limanı aracılığıyla ABD, Ordoğu ve Avrupa’ya demir, çinko, alüminyum vb. madenlerin ihraç edildiğine dair verilere rastlanmıştır.¹¹¹.

2.7. Turizm Faaliyetleri

Hatay, gerek içerisinde bulundurmuş olduğu tarihi yapıları ve gerekse inanç turizmi açısından önemli bir yere sahiptir. Kurulduğu dönemden itibaren birçok kültür ve medeniyete ev sahipliği yapan şehir, aynı zamanda farklı toplum, kültür ve dinlere mensup bireylerin birarada yaşadığı ve bu kültürel mirası sebebiyle önemli bir turizm merkezi haline gelmiştir.¹¹². İnceleme dönemimiz olan 1960-1971 yılları arasındaki dönemde Hatay’ın turizm potansiyelinin henüz istenilen seviyede olmadığı ve bunun için çabalar gerçekleştirildiğine dair verilere rastlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda şehirde görev yapan eğitimcilerin basın yoluyla halkı ve yöneticileri bilinçlendirme yoluna gittiğini görmekteyiz. Bu konuda dönemin basını Tarih-Coğrafya Öğretmeni Halit Eraktan’ın Hatay’ın turizm potansiyelinden faydalanılması gerektiğine dair açıklamalara yer vermiştir. Eğitimciler, Hatay’daki tarihi yapılara kıymet vermediğini

¹¹⁰ www.mta.gov.tr, (Erişim: 25.09.2019)

¹¹¹ *Hatay Postası*, 2 Haziran 1962.

¹¹² İlkay Eykay-Taner Dalgın-Hüseyin Çeken, “İnanç Turizmi Potansiyeli Açısından Antakya’nın Değerlendirilmesi”, *Journal of Life Economics*, C. 2, S. 2 (2015), s. 59.

ve şehrin tarihi dokusuna sahip çıkmamalarından yakınmaktadır. Ayrıca şehre gelen turistlere karşı halkın nazik ve kibar davranması ve onları rahatsız edecek tutum ve davranışlardan uzak durmaları gerektiğinin altını çizmektedirler. Şehre gelen turistlerin şehir ekonomisine yapacakları katkı ve şehrin turistler aracılığıyla dünyaya tanıtılabileceğini savunan eğitimciler, özellikle de merkez ilçe olan Antakya'nın dünyanın önemli antik şehirlerinden biri olduğunu vurgulamaktalar. Şehirde yer alan St. Pierre Kilisesi'nin Hristiyan alemince ve Habib-i Neccar'ın kabrinin bulunduğu türbenin Müslümanlarca kutsal yerler olarak kabul edilmesinin Hatay'ı aynı zamanda bir turizm merkezi haline getirebileceğini ifade etmektedir.¹¹³

1960'lı yıllardan itibaren sadece Hatay'ın merkez ilçesi Antakya değil diğer ilçelerinin de turizme açılması gündeme alınmıştır. Dönemin Hatay Valisi Muammer Ürgen'in öncülüğünde 1962 yılının haziran ayından itibaren Arsuz'da plaj düzenlemeleri ile tesislerin kurulması için çalışmalara girişilmiştir.¹¹⁴ Hatay'daki yönetici ve bürokratların şehrin turizm yatırımlarına öncülük etmesi bireysel müteşebbisleri de cesaretlendirerek yatırım yapmalarına olanak sağlamıştır. Örneğin Hatay'ın tanınmış çiftçi simalarından Ali Ünsal'ın Antakya Atatürk Bulvarı üzerinde beş katlı ve modern bir turistik otel inşaatı için girişimler başlatılmıştır. Otel inşaatlarının şehir basınındaki yansımaları, ildeki yönetici ve esnafın turizm faaliyetlerine olan beklentilerinin de bir göstergesi olmuştur.¹¹⁵ Yine benzer bir girişimin Arsuz ilçesinde yapılmaya çalışıldığını görmekteyiz. İller Bankası'ndan talep edilen kredi ile Arsuz'da turizme katkıda bulunmayı hedefleyen otellerin yapılması kararlaştırılarak, Ekim ve Kasım 1962'den itibaren yapım faaliyetlerine başlanmıştır.¹¹⁶ Oteller için turizm amaçlı ruhsatlar alındıktan sonra bu durumun mülk sahipleri tarafından suistimal edildiği olaylar da yine basına yansıyan haberler arasında yer almıştır. Örneğin; Hatay Postası'nın 1962 yılının Ocak ayı haberlerine göre Belen'deki turistik otellerin fuhuş yuvası haline geldiği ve vatandaşların bu durumdan muzdarip olduğu ifade edilmiştir. İlçe sakinlerinin gerekli mercilere durumu bildirdiğini ve çocukların okula gönderilemediği konusunda halkın endişelerini yansıtmaktadır.¹¹⁷

¹¹³ *Atayolu*, 27 Eylül 1960; *Körfez*, 8 Ekim 1963.

¹¹⁴ *Hatay Postası*, 1 Haziran 1962.

¹¹⁵ *Hatay Postası*, 6 Temmuz 1962.

¹¹⁶ *Hatay Postası*, 10 Ekim 1962; *Hatay Postası*, 10 Kasım 1962.

¹¹⁷ *Hatay Postası*, 15 Ocak 1962; *Körfez*, 7 Eylül 1963; *Körfez*, 24 Eylül 1963.

Hatay'ın Antakya ilçesinde bulunan St. Pierre Kilisesi'nin 1963 yılında Papa IV. Paul tarafından Hristiyan aleminin hac merkezi olarak ilan edilmesi üzerine şehir dini turizm merkezlerinden biri haline gelmiştir¹¹⁸. Bu durum şehir esnafını olduğu kadar şehirde ikamet eden Hristiyan cemaati de harekete geçirmiştir. Her yıl 29 Haziran olarak belirlenen hac mevsiminde yurtdışından gelecek hacıların ihtiyaçlarını karşılamak ve konaklama hizmetlerinin sağlanabilmesi amacıyla çeşitli faaliyetlere girişilmiştir. Öncelikle Turizm ve Tanıtma Bakanlığı tarafından Antakya Belediyesi'nde bir turizm bilgilendirme bürosu kurularak, başına yabancı dil bilen bir şef getirilmiştir. Ayrıca söz konusu şefin yanı sıra emrine yardımcı zabıta memurları verilerek, oluşturulan ekip turizm konusunda eğitime tabii tutulmuştur. Oluşturulan turizm ekibinin görevi ise şehre gelen turistlerin ikamet edeceği, gezeceği yerler konusunda yardım sağlamaktır. Ayrıca Hatay Valisi Muammer Ürgen'in girişimleri ile bütün okullarda ve halka turizm dersleri verilmesi için faaliyetlere girişilmiştir. Hatay'a gelen yabancı turistlerin emniyetinin sağlanması ve şehrin tanıtımını sağlayacak bir turizm derneğinin kurulması için de hazırlıklara girişilmiştir. Antakya'nın hac yeri ilan edilmesi aynı zamanda turizm sektörü olan otel işletmecilerini harekete geçirmiş ve şehrin merkez ilçesi başta olmak üzere, Soğukoluk, Harbiye, Samandağ, Reyhanlı ve Arsuz'da yatırımlar yapması için teşvik edici bir gelişme olmuştur¹¹⁹.

1963 yılında Papa IV. Paul tarafında St. Pierre Kilisesi'nin Hristiyan aleminin hac merkezi olarak ilan edilmesi, 1964 yılından itibaren Hatay turizminde etkisini göstermeye başlamıştır. Nitekim 1964 yılı verileri, Hatay'a gelen turist sayısında ciddi artışların yaşandığını göstermektedir. Çünkü yıl boyunca Hatay'da bulunan Arkeoloji Müzesi'ni 15.332 kişi ve St. Pierre Kilisesi'ni ise 7.388 kişi ziyaret etmiştir. Müzeyi ziyaret edenlerin 3.501'i ve St. Pierre Kilisesi'ni ziyaret edenlerin ise 2.940'ını yabancı turistler oluşturmuştur. Yıl boyu yapılan turist ziyaretlerinden ise toplamda 10.279 lira hasılat elde edildiği belirtilmiştir¹²⁰.

St. Pierre Kilisesi'nin hac merkezi olarak ilan edilmesiyle beraber, Hatay'daki tarihî ve turistik yerlerin önemi de artmaya başlamıştır. Yerli akademisyenlerin yanı

¹¹⁸ <https://muze.gov.tr/muze> (Erişim: 26.09.2019).

¹¹⁹ *Körfez*, 26 Eylül 1963; *Ayyıldız*, 20 Eylül 1963; *Körfez*, 29 Eylül 1963; *Dört Yol*, 12 Ekim 1963; *Körfez*, 10 Aralık 1963; 14 Aralık 1963; 17 Aralık 1963; *Dağyeli*, 1 Ağustos 1964.

¹²⁰ *Sabah*, 19 Şubat 1964; *Sabah*, 8 Mart 1964; 23 Nisan 1964; *Sabah*, 29 Nisan 1964; *Dört Yol*, 30 Mayıs 1964.

sıra yurtdışından öğretim üyelerinin de Hatay'da alan araştırmaları yapmak için başvurular yaptığına ilişkin kayıtlar mevcuttur. Örneğin; ABD'nin Utah Eyaleti'nde yer alan Utah Üniversitesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Wachtang Dijobadze'nin Hatay'ın Samandağ (Süveydiye) havalisindeki Sürütme ve Kapusiye mevkiilerindeki kiliselerde arkeolojik alan araştırması yapmak için yapmış olduğu başvuru, T.C. İçişleri Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı'nın aralarında yaptığı mütalaalar sonrası Milli Eğitim Bakanlığı'nın 21 Nisan 1964 tarihli ve 471.1506 sayılı yazısı üzerine Bakanlar Kurulu'nca 9 Mayıs 1964 tarihinde kararlaştırılarak, kabul edilmiştir.¹²¹.

3 Eylül 1964 tarihli verilere göre Hatay'da turizm faaliyetleri ve turist sayısında önemli artış görülmüştür. Veriler 1963 yılı ağustos ayına ait olup, şehrin aylık turist istatistiklerini vermektedir. 1.277 kişiden oluşan ve farklı ülkelerden olan yabancı turistlerin 481'i kadın olarak belirtilmiştir. 1-31 Ağustos 1963 tarih aralığında Hatay Turizm Danışma Derneği'ne uğramış yabancı turistlerin; 23'ü Alman, 194'ü İngiliz, 181'i Fransız, 139'u Suriyeli, 41'i Hollandalı, 111'i Amerikalı, 7'si Norveçli, 31'i Avusturyalı, 99'u Belçikalı, 4'ü Danimarkalı, 37'si İsviçreli, 1'i İsrailli, 76'sı İtalyan, 1'i Habeşistanlı, 1'i Suudi Arabistanlı, 4'ü İsveçli, 5'i Avusturalyalı, 6'sı Kanadalı, 3'ü Iraklı, 2'si İranlı, 2'si Lüksemburglu ve 1'i de Lübnanlı'ydı.¹²².

Hatay, barındırdığı kültürel hazinesi sebebiyle önemli bir turizm merkezi olmasının yanı sıra bulunduğu konum itibarıyla geçiş güzergâhı üzerinde olup, Ortadoğu ve Avrupa'yı birbirine bağlayan önemli bir geçiş noktası üzerinde yer almaktadır. Nitekim konumu sebebiyle 1965 yılı içerisinde 8 bin Fransız hacı namzetinin Kudüs'e giderken Hatay'a uğraması ve şehirdeki turistik yerleri gezmesi bu görüşü desteklemektedir. Hacı adaylarının Hatay üzerinden Kudüs'e gideceği haberi önceden şehir yönetimine haber verildiği için gelen kabilelerin karşılanması ve ihtiyaçlarının giderilmesi için çeşitli hazırlıklar yapılmıştır. Bu maksatla İskenderun'a gelen bir seyahat acentasının ilgilileri İskenderun ve Antakya'da incelemelerde bulunmuşlardır. Şehre gelen turistler, önce St. Pierre Kilisesi'ni ziyaret etmiş ve ardından Kudüs'e doğru hareket etmişlerdir.¹²³.

Hatay'daki turizm yatırımları ve şehre gelen turist sayısı her geçen gün artarken

¹²¹ BCA, 30-18-1-2, 177-26-4 (9 Mayıs 1964).

¹²² Atayolu, 3 Eylül 1964; Dağyeli, 5 Eylül 1964.

¹²³ Dağyeli, 24 Mart 1965.

az da olsa şehrin turizm itibarını sarsan olaylar da yaşanmıştır. Örneğin 4 Ağustos 1967 tarihinde Samandağ'ın Çevlik Sahili'ndeki plajda denize giren iki İngiliz turist, yöre halkından iki kişi tarafından zorla alıkonularak plajdan kaçırılmış ve tecavüze uğramıştır. Bu olay, Hatay turizminin, ülke içi ve ülkelerarası arenadaki imajını zedeleyen bir hadise olarak tarihe geçmiştir.¹²⁴

Hatay turizminin gelişmesi 1968 yılından itibaren tarihî Payas Kalesi'nin restorasyonunu da gündeme taşımıştır. Yapılan temaslar neticesinde Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restorasyon ödeneği alınan kale için çalışmalar başlatılmış ve aslına uygun bir şekilde onarım çalışmalarına başlanmıştır. Kalenin yanı sıra Payas'taki Sokullu Mehmed Paşa Külliyesi'nin de onarımı Payas'a turizm açısından önemli bir kazanım sağlamaya başlamıştır.¹²⁵

Hatay'da turizm sektörünün şehre yaptığı kazanımlar farkedildikçe şehir yönetimi ve turizm sektöründe hizmet veren kurumlar her geçen gün bu sektörü daha iyiye taşımak amacıyla çeşitli adımlar atmaya başlamıştır. Hatay Turizm Derneği, 1969 yılının başlarından itibaren oluşturmuş olduğu bir kadro ile bir yandan halka turizmin önemi hakkında seminerler, toplantılar verirken bir yandan da Hatay turizminin propagandasını yapma yoluna gitmiştir. Bu toplantılarda özellikle de yabancı turisti Hatay'a çekmenin yolları ve gelen turistin ihtiyaçlarını karşılayacak gerekli alt yapının hazırlıkları üzerinde durulmuştur.¹²⁶

2.8. Hatay Ekonomisinde Yasadışı Ticaret veya Kaçakçılık

Coğrafi koordinat sistemine göre 35° 48' 13" - 36° 55' 24" kuzey enlemleri ile 35° 54' 19" - 36° 42' 17" doğu boylamları arasında bulunan Hatay, jeopolitik konumu sebebiyle Suriye sınırına denk gelmektedir. Suriye ile olan 2.753 km'lik sınır, Türkiye'nin en uzun kara sınırını oluşturmakla beraber aynı zamanda bu sınır üzerinde yasadışı ticaret ve kaçakçılık faaliyetlerinin yapılmasına olanak sağlamaktadır. Ayrıca Cumhuriyet döneminde Türkiye'ye katılan son toprak parçası olan Hatay'daki demografik yapıdan kaynaklı birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Çünkü sınırların çizilmesiyle beraber, ailesinin bir kısmı Suriye'de kalanların diğer kısmı Hatay sınırları içersinde kalmış ve bu ailevi ilişkiler sınırlar arasında kaçakçılık

¹²⁴ Ayyıldız, 5 Ağustos 1967.

¹²⁵ Atayolu, 14 Mart 1968.

¹²⁶ Atayolu, 31 Ocak 1969; 7 Şubat 1969; 27 Şubat 1969.

faaliyetlerinin yapılmasında etkili olmuştur.¹²⁷

Tablo 5.

1960-1970 yılları arasında Hatay-Suriye sınırında yaşayan nüfus miktarı.¹²⁸

İlçeler	1960	1965	1970
Yayladağı	4119	4504	4889
Altınözü	10.906	11.114	14.028
Antakya	766	1.370	867
Reyhanlı	15.744	19.999	24.428
Kumlu	759	878	983
Kırıkhan	1.309	1.660	1.649
Hassa	3.298	3.361	2.938
Toplam	36.901	42.886	49.782

Hatay-Suriye sınırında 1960 yılına kadar tel örgü bulunmadığı için köyler arasında ticari ilişkiler olağan bir şekilde devam etmekteydi. Hatta Hassa çevresinde yer alan köylerin büyük bir kısmı hayvansal ürünlerini değerlendirmek amacıyla İslâhiye ile Ekbez arasında düzenli çalışan tren seferlerinden yararlanmaktaydılar. Ancak 1960 yılından sonra sınıra tel örgü çekilmiş ve mayınlı bölge oluşturulmuştur. Bundan sonra özellikle sınır bölgelerinde sıkıyönetim uygulanmıştır. Bu uygulamaya alışık olmayan halkın önemli bir kısmı bölgeden göç etmiştir. Sınır bölgelerinde güvenliği sağlamak için sınıra yakın tarım arazilerinde çalışma saatlerinin kısıtlanması ile birlikte halkın göçe olan eğilimi daha da artmıştır. Buna karşın kolay ve bol kazanç sağlamak isteyenler burada kalarak kaçakçılığı adeta bir sektör haline getirmişlerdir. Hatta uygulanan sıkıyönetim dönemlerinde vur emri gereğince çok sayıda insan ölmesine ve sakat kalmasına rağmen kaçakçılık faaliyetleri sürdürülmüştür.¹²⁹

Hatay'ın Suriye ile sınırı olan topraklar üzerinde yaşadığı ekonomik faaliyetler ve kaçakçılık Hatay'ın Türkiye Cumhuriyeti'ne ilhakıyla beraber başlamış olup, 1960 yılından itibaren ciddi endişelere yol açmıştır. Hatta bu sorun meclise taşınmıştır. Ankara Gümrük ve Tekel Bakanlığı bütçe görüşmesinin mecliste müzakereleri sırasında Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) adına söz alan Hatay Milletvekili Sırrı Hocaoglu, güney hudutlarımızdan olan Hatay sınırlarında can ve mal güvenliğinin

¹²⁷ Emre Özşahin-Çağlar Kıvanç Kaymaz, "Sınır Güvenliği Açısından Stratejik Bir Risk Duyarlılık Analizi: Hatay-Suriye Sınırı (Türkiye)", *Turkish Studies*, Vol. 10 (Spring 2015), s. 752-753; Osman Gümüşçü, "Siyasi Coğrafya Açısından Sınırlar ve Tarihi Süreci İçinde Türkiye'de Sınır Kavramı", *Bilig*, S. 52 (2010), s. 79-104

¹²⁸ Atasoy-Geçen-Korkmaz, "Siyasi Coğrafya Açısından...", s. 5.

¹²⁹ Ahmet Atasoy-Reşat Geçen-Hüseyin Korkmaz, "Siyasi Coğrafya Açısından Türkiye (Hatay)-Suriye Sınırı", *VII. Coğrafya Sempozyumu (18-19 Ekim 2012) Bildiriler Kitabı*, A.Ü. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi (TÜCAUM), Ankara, s. 3; Reşat Geçen-Çetin Furkan Usun, "Hatay İli Jeopolitiğini Şekillendiren Temel Faktör: Suriye Sınırı", *Çukurova Araştırmaları Dergisi*, C. 3, S. 2 (Kış 2017), s. 147; *Sabah*, 19 Ocak 1964.

olmadığına dair konuşma yapmıştır. Konuşmasının ana teması ise kaçakçılar ile mücadele edilirken yöre halkının hem mal ve hem de can güvenliğinin tehlikeye atıldığıdır. Hatta kaçakçılık ile mücadele edilirken bu iş dışında bağ veya bahçesi ile uğraşırken yanlışlıkla suçsuz insanların öldürüldüğü ve sınıra döşenen mayınlar sebebiyle bölgedeki çiftçilerin arazilerinin elinden alındığı ifade edilmektedir¹³⁰.

¹³⁰ *Atayolu*, 2 Mart 1960; *Körfez*, 1 Ekim 1963.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜLTÜREL HAYAT

3.1. Eğitim

Türkiye, 1950’li yıllardan sonra çok partili hayata geçişle beraber birçok alanda olduğu gibi Türk eğitim sisteminde de önemli değişiklikler yapılmaya başlanmıştır. 1940’lı yıllarda açılmış olan Köy Enstitüleri’nin kapanması ve yeni üniversitelerin kurulması Türk eğitim tarihinde önemli kırılma noktalarını teşkil etmiştir.¹³¹

Hatay’ın 23 Haziran 1939 tarihinde Türkiye’ye katıldığı sıralarda şehrin okur-yazarlık oranı Türkiye ortalamasının oldukça gerisinde bulunmaktaydı. Bu fark zamanla kapanmakla beraber, kadın-erkek okuryazarlığı arasındaki ara fark devam etti. 1939’da Hatay’da 75 olan ilkokul sayısı eğitim programının desteği ile 1943’e gelindiğinde 195’e ulaşmıştı. Bu artış sonraki süreçte devamlı bir şekilde sürmüştür.¹³²

1960 yılı sonlarına doğru Hatay’da açılması düşünülen eğitim kurumlarının başında şehirde bir kız öğretmen okulunun açılması gelmektedir. Söz konusu kız öğretmen okulunun idaresine ise Düziçi İlköğretmen Okulu Müdürü Mehmet Yetenç Hatay’da görevlendirilerek çalışmalara başlanmıştır. 20 Aralık 1960 tarihinde açılması planlanan okula 19 yaşındaki ortaokul mezunu kızlar ve kız enstitüsü mezunu kızlar alınacaktı. Okul, yatılı ve gündüz eğitimli olup, okula giriş imtihanları 12-13 Aralık olarak belirlenmiştir. Giriş imtihanları ise Türkçe ve Matematik dersleri üzerinden uygulanacağı okula, Hatay ve Şanlıurfa illerinden öğrenci alınacaktı.¹³³

Hatay’da 1960–1961 Öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlı olarak açılan Hatay İlk Öğretmen Okulu, sonraki süreçte şehirde bir yükseköğrenim kurumu kurulmasına olan ihtiyacı günyüzüne çıkarmıştır. Bu husus daha sonraki dönemlerde, 1973 yılında Hatay Valiliği ve “Hatay Eğitim Tesisleri Derneği” öncülüğünde, Hatay’da kurulması düşünülen yükseköğretim kurumuna dair bir rapor hazırlanmaya başlanmıştır. Hazırlanan rapora göre öncelikle merkez ilçe olan Antakya ve yine

¹³¹ Tünay Karakök, “Menderes Dönemi’nde (1950-1960) Türkiye’de Eğitim”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, C. 1, S. 2 (Ağustos 2011), s. 97.

¹³² Anonim, “Hatay”, s. 3463.

¹³³ Ayyıldız, 9 Eylül 1960; *Atayolu*, 2 Aralık 1960.

önemli ilçelerin başında gelen İskenderun’u da kapsayacak şekilde fakülte ve meslekyüksekokullarını kurulması öngörülmüştür. Bu amaç doğrultusunda Hatay İlk Öğretmen Okulu 1975’te Eğitim Enstitüsüne dönüştürülmüş ve iki yıllık sınıf öğretmeni mezun edecek şekilde programlanmıştır. Üniversitenin resmen kurulması ise sonraki yıllarda gerçekleşebilmiştir¹³⁴.

1960’lı yıllarda Hatay Valisi olarak görevde bulunan Muammer Ürgen, Hatay’da eğitim konusunda ciddi girişimler başlatmıştır. 16 Aralık 1960 tarihinde basın toplantısı gerçekleştiren Vali Ürgen, “her şeyin başı kültürdür” anlayışı doğrultusunda bir demeç vererek, 1962 yılı içerisinde Hatay’da 31 köy okulu inşa edileceğinin müjdesini vermiştir. Bunlardan üç ilçe ve 3 köy okulunun eğitime hazır hale getirildiğini vurgulayan vali, 4 köy okulunun ise bitmek üzere olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, okul inşaatları için vatandaşlardan yardım talep edildiğini ve bunun anlayışla karşılandığını ifade eden vali, Hatay halkının eğitim konusundaki duyarlılığı sebebiyle minnettarlığını ifade etmiştir. Vali, halkın eğitim konusundaki tavrı sebebiyle işlerin hızlandırıldığını ve ertesi yıl içerisinde okulsuz köyün kalmayacağını altını çizmiştir. Vatandaşların desteği ile yapılan okullar arasında İskenderun’da iki ilkokul ve İskenderun Lisesi’ne ilave yapılan 16 derslik, yine İskenderun Ticaret Lisesi’nin inşaaşı, Altınözü ilçesinde bir ortaokul, Kırıkhan ilçesinde bir lise ve Reyhanlı ilçesinde bir lise yapılmıştır. Ayrıca yine halkın desteği ile gerçekleştirilen Antakya Kız Öğretmen Okulu’nun tamamlandığı ve 26 Aralık 1960 itibariyle eğitime resmen başlayacağını müjdesini vermiştir. Eğitim konusunda okulların faaliyete geçmesi kadar bu okullarda okuyan öğrencilerin kitap ihtiyacının karşılanması amacıyla seferberlik oluşturularak il, ilçe ve köylerdeki okullarda kitaplıkların, kütüphanelerin oluşturulması amacıyla talimatların verildiği de ifade edilmektedir¹³⁵. Yapılan çalışmalara rağmen 1963 yılının aralık ayına gelindiğinde Hatay’a bağlı 368 köyün 100’ünde henüz okul olmadığı görülmektedir¹³⁶.

1960 yılı kasım ayında öğrenciler dışında, velilere yönelik bir takım eğitim faaliyetleri de başlatılmıştır. Cumhuriyet Okulu’nda bir Halk Dershanesi açılarak okuma yazma bilmeyen vatandaşların faydalanması sağlanmıştır. Dershanede haftanın pazartesi, çarşamba ve cuma günlerinde ders verilerek, toplamda haftada 5 saat okuma

¹³⁴ Ahmet Gündüz, Haydar Çoruh, *20. Yıl (1992-2012)*, Hatay 2012, s. 35

¹³⁵ *Atayolu*, 16 Aralık 1960; *Ayyıldız*, 6 Ekim 1960.

¹³⁶ *Körfez*, 26 Aralık 1963.

yazma ve aritmetik dersleri öğretilmeye çalışılmıştır.¹³⁷ Ayrıca şehirdeki memur ve sivil vatandaşlara yönelik Fransızca Akşam Kursları başlatılmıştır. 15 Temmuz 1960 tarihinden itibaren lise Fransızca öğretmenini Mustafa İstanbullu verilmesi planlan kurslar, talep görmesi durumunda sadece hamınlara özel de verilmesi kararlaştırılmıştır.¹³⁸

Hatay'da 1960'lı yıllarda eğitimin sadece şehirlerde ve ilçelerdeki okullarda değil de köylere kadar ulaştırılabilmesi için de faaliyetlere girişilmiştir. Kırsal yerleşim yerlerindeki imkansızlıklar ve ulaşımın istenilen ölçüde gerçekleştirilememesi sebebiyle Hatay'da hem eğitim hem de kültür seviyesini arttırmaya yönelik gazete kampanyası başlatılmıştır. Bu amaç doğrultusunda şehir merkezindeki caddeler üzerine kutular yerleştirilerek kampanyaya destek verecek vatandaşlara ulaşmaya çalışılmıştır. Vatandaşlardan milli kültür kampanyası adıyla okudukları gazete ve dergileri bu kutulara bırakmaları istenmiştir. Kutularda toplanan gazete ve dergiler, Hatay Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü'nce toplanarak resmî ve hususî vasıtalar aracılığıyla köylere ulaştırılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla da vatandaşların gerekli duyarlılığı göstermeleri ve bu eğitim kampanyasına katılmaları önemle vurgulanmıştır.¹³⁹

Hatay'da gün geçtikçe eğitime daha fazla önem verilmeye çalışılmış ve resmi okulların yanında müteşebbis eğitimciler tarafından da kurumlar açılmaya devam etmiştir. 1964 yılı kasım ayı içerisinde Antakya Türk Kadınlar Birliği tarafından, İstiklal İlkokulu'nda uygulanmak üzere açılan kurs ile okuma seferberliği başlatılmıştır. Birlik tarafından başlatılan okuma-yazma kursları halk tarafından büyük ilgi görmüş ve 21 Kasım 1964 tarihi itibarıyla 80 kişi kayıt yapmıştır. Hatta kursa kayıt yapanların sayısının artması üzerine Antakya Türk Kadınlar Birliği tarafından ikinci bir kursun açılması için hazırlıkların başlatıldığı ifade edilmiştir.¹⁴⁰ Ayrıca Antakya Türk Kadınlar Birliği, şehirde bulunan Kız Enstitüsü Müdürlüğü ile yapmış olduğu anlaşma gereğince enstitüde halk yararına çeşitli faaliyetlerde bulunmak amacıyla girişimlere başlamıştır. İsteyen kadın vatandaşlara ütü, leke çıkarma yöntemleri, örgü, pasta yapımı gibi işlerde eğitim kursları başlatmıştır. Ev işlerinde verilen kursların

¹³⁷ *Atayolu*, 22 Kasım 1960.

¹³⁸ *Atayolu*, 14 Temmuz 1960.

¹³⁹ *Atayolu*, 1 Temmuz 1960; *Ayyıldız*, 26 Ağustos 1960.

¹⁴⁰ *Sabah*, 29 Nisan 1964.

yanında terzilik, resim ve model çizme ve ev dekorasyonu gibi eğitsel konularda da kurslar verilmiştir.¹⁴¹.

1964 yılı içerisinde de Hatay'da eğitim kurumlarının inşaa faaliyetleri hızla devam etmiştir. Yıl içerisinde 81 okulun inşaa edilip, eğitim-öğretime kazandırılması planlanmıştır. Söz konusu okulların 20 tanesi Antakya ilçesinde yapılması kararlaştırılmış ve inşaa faaliyetlerine başlanmıştır. Okulların yapılacağı yerler; Camızkışlası, İncirli, Yalangoz, Kalekamberli, Gölbaşı, Başpınar, Muratpaşa Kızılkaya, Kangallıkeli, Taşoluk, Dedeçinar, Topboğazı, Kurtlusarımazı, Yılanlı İlkpınar, Narlıhöbür, Kamışlar, Balarmudu, Karaelmas, Güventaşı ve Çorum köyleridir.¹⁴².

Hatay Valisi Nuri Teoman'ın 1966 yılında göreve başlamasıyla bir önceki vali döneminde de olduğu gibi eğitim konusunda önemli adımlar atılmıştır. Özellikle de kırsal yerleşim alanlarındaki vatandaşın eğitimi için bazı adımlar atılmıştır. 1966 yılı içerisinde Hatay'ın genelinde yaklaşık 40 okuma odası oluşturulmuştur. Köy odalarının açılmasının sebebi ise köylerde yaşayan vatandaşların fikri yönden gelişmesini sağlamaktır. Halk eğitim müdürlüklerinin ilçe kaymakamlıkları ile ortaklaşa başlattıkları köy odaları projelerinde en başarılı ilçenin Dört Yol olduğu belirtilmiştir.¹⁴³. Ayrıca Türk Kadınlar Birliği'nin Hatay'daki kadınlara yönelik 1964 yılı içerisinde başlatmış oldukları okuma seferberliği de Vali Nuri Teoman döneminde desteklenmiş ve verimli çalışmalara imza atan birlik, kadınlar tarafından büyük rağbet görmüştür.¹⁴⁴.

1967 yılında Hatay'ın ikinci 5 yıllık kalkınma planı çerçevesinde Antakya, İskenderun, Hassa, Erzin ve Kırıkhan'da 5 ortaokul yapımı öngörülmüştür. Bu yıllarda Hatay'ın genelinde 50 adet ortaokulun olduğu belirtilmektedir.¹⁴⁵. 1970 yılına gelindiğinde köylerde ihtiyaç duyulan okulların neredeyse tamamına yakını inşa edilmiş ve okulsuz köy kalmayacak hale gelmiştir.¹⁴⁶.

¹⁴¹ Dağyeli, 14 Ekim 1964; *Akşam Ekspres*, 25 Kasım 1964.

¹⁴² Dağyeli, 16 Aralık 1964

¹⁴³ *Atayolu*, 4 Mayıs 1966.

¹⁴⁴ *Atayolu*, 2 Haziran 1966.

¹⁴⁵ *Ayyıldız*, 13 Temmuz 1967.

¹⁴⁶ *Akşam Ekspres*, 23 Mart 1970.

3.2. Sağlık

Hatay, yer aldığı konum ve iklim şartları sebebiyle tarih boyunca bulaşıcı hastalıkların görüldüğü veya görölme ihtimalinin yüksek olduğu şehirlerden biri olmuştur. Sıcak ve nemli Akdeniz iklimi sebebiyle kronik bazı hastalıklar görölmektedir. Bu sebeple trahom, sıtma, tifo ve zatüre gibi hastalıklarda Türkiye ortalamasının çok üzerinde olmuştur. Bunun önemli sebeplerinden biri de merkez ilçe olan Antakya'nın ortasından geçen Asi Nehri'nin, kıyıları pirinç ekilen alanlar ve sulama kanallarının sivrisinek üremesine uygun oluşu, pamuk mevsiminde açıkta ve toplu çalışma, bölge dışından gelen olgular ve mücadelenin etkin olmayışı gibi etkenler sıralanabilir. Ayrıca yeterli ve temiz su bulunmaması doğal atıkların ortadan kaldırılmasındaki sorunlar gastroenteritlerin ve trahomun sık görölmesine neden olmuştur.¹⁴⁷

1960'lı yıllar Türkiye'nin genelinde olduğu gibi Hatay'da da çeşitli bulaşıcı hastalıklar ile mücadele verilmiştir. 1960 yılının sonbahar aylarında kolera tehlikesine karşı önlemler alınmaya başlamıştır. Daha önceki dönemlerde Kuveyt ve Kerbela ve Afganistan'da kolera'nın görölmesi üzerine tedbir amaçlı Hatay sınır kapıları başta olmak üzere Hatay sağlık örgütü meclisinin öncülüğünde sınırdan itibaren 30 km.'lik alan içerisindeki köy ve kasabalarda koruyucu kolera aşısı uygulanmaya başlamıştır. Bu tedbirler Hatay'da uygulandığı gibi dönemin Sağlık Bakanı Arif Koyaş'ın emirleri doğrultusunda diğer sınır illerde de uygulamaya alınmıştır. Ayrıca Cilvegözü ve Yayladağı sınır kapılarında görevlendirilecek birer sağlık memuru aracılığıyla Bağdat ve Afganistan'dan gelecek kişilerden uluslararası aşı vesikasının istenmesi uygulamaya konmuştur.¹⁴⁸ Kısa bir süre sonra, 1960 yılının Kasım ayında Hatay'ın Kırıkhan ilçesinde salgın hastalıklardan biri olan difteri vakaları görölmeye başlamıştır. Hastalığın belirmesi üzerine hastaneye intikal eden üç çocuk hastadan biri kurtarılamayak vefat etmiştir. Kısa süre içerisinde il sağlık merkezinin aldığı önlemler sayesinde can kayıplarının önüne geçilmiştir.¹⁴⁹

Hatay'da birçok bulaşıcı hastalık gibi çiçek salgın hastalığı da dönemin tehlikeli vakalarından biri olmuştur. 1962 yılının Haziran ayı itibariyle Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki illerin birçoğunda çiçek salgınının belirmesi üzerine Hatay Tabipliği,

¹⁴⁷ Anonim, "Hatay", s. 3463.

¹⁴⁸ *Atayolu*, 30 Eylül 1960.

¹⁴⁹ *Atayolu*, 4 Kasım 1960.

önlem amaçlı şehrin genelinde aşılama faaliyetlerine girişmiştir. Özellikle de toplu işçi ve memur çalıştıran müesseseler başta olmak üzere tenasül hastalıkları dispanserlerinde kurulan istasyonlar aracılığıyla vatandaşlara aşılama yapılmıştır. Bu önlem uygulaması sayesinde günde ortalama 1.000 kişiye aşı yapılmıştır.¹⁵⁰

1960'lı yıllarda Türkiye'nin önemli sağlık problemlerinden biri de şüphesiz ki çocuk felci idi. Çocuk felci birçok ilde olduğu gibi Hatay'da da etkisini gösterip, onlarca çocuğun sakat kalmasına veya ölmesine sebep olmaktaydı. Bu hastalığa karşı korunmak veya etkilerini en aza indirmek amacıyla 1964 yılından itibaren Hatay sağlık örgütü faaliyetlere girişmiştir. 1 Ocak 1964 tarihinden itibaren basın yoluyla yayınlanan bildiriler ile Hatay'da çocuk felcine yönelik aşılamaların 3 Ocak 1964'ten itibaren uygulanacağı ilan edilmiştir. Tatbik edilecek aşı ise damla halinde ağız yoluyla verilmiştir. Aşılama hizmeti ücretsiz bir şekilde 4 aylık ile 12 yaş arasındaki çocuklara uygulanmıştır. Söz konusu aşı uygulanan çocuklarda ortalama beş yıl boyunca hastalığın zuhur etmeyeceği öngörülmüştür. Bu sebeple de bildiri yoluyla aşının faydaları ve etkileri uzun uzun anlatılarak ebeveynler bilgilendirilmeye çalışılmıştır. Aşılama hizmeti ise Hatay Doğum ve Çocuk Bakımevi, 23 Temmuz İlkokulu, İnönü İlkokulu, İstiklal İlkokulu, Gazipaşa İlkokulu, Fevzi Çakmak İlkokulu ve Sümer İlkokulu başta olmak üzere ayrıca bu okulların haricinde kalan yerleşim yerlerinde de seyyar ekiplerce uygulanmıştır. İl Sağlık Müdürlüğü tarafından basına ilan edilen bu aşılama hizmeti bir hafta süreyle uygulanmış ve mahalle muhtarlıkları aracılığıyla muhtarların aşı yapmak isteyen ailelere yardımcı olması önemle belirtilmiştir.¹⁵¹

Çocuk felci aşısının yanı sıra aynı zamanda verem savaş ekibi de Hatay'da faaliyet gösteren sağlık ekipleri arasında yer almaktaydı. Hatay Verem Savaş Derneği Başkanı Ali Ökten ve beraberindeki doktorlardan oluşan bir ekip, köyleri dolaşarak hem gıda yardımı hem de ilaç ihtiyaçlarını sağlamak için 1964 yılı ocak ayı boyunca faaliyet göstermişlerdi. Söz konusu sağlık ekibi, aynı zamanda verem ve veremden korunma yolları hakkında seyyar bir şekilde seminerler vererek, kırsal yerleşimde bulunan halkı bilinçlendirmeyi hedeflemiştir.¹⁵²

Antakya Devlet Hastahanesi'nin mevcut haliyle şehir hizmetinde yetersiz

¹⁵⁰ *Hatay Postası*, 2 Şubat 1962.

¹⁵¹ *Sabah*, 1 Ocak 1964; *Dağyeli*, 8 Ocak 1964.

¹⁵² *Sabah*, 10 Ocak 1964.

olması, 1964 yılı Haziran ayı itibariyle ilaveler yapılması amacıyla gündeme alınmıştır. Yapılan müracaatlar neticesinde Sağlık Bakanlığı tarafından verilen 30.000 liralık bir ödenek ile mevcut hastahaneye ek bina yapılması kararlaştırılmıştır. Hastahaneye bağlı derneğe yapılan yardım yapılacak olan ek binanın temellerinin ise 8 Haziran 1964 günü saat 11.00'de atılması kararlaştırılmıştır.¹⁵³.

1965 yılında önceki yıllarda olduğu gibi sağlık alanındaki problemlerden biri kolera salgını idi. Afganistan'dan İran'a yayılan ve bir türlü önlenemeyen kolera hastalığının 1965 yılı başlarından itibaren Türkiye'ye yayılma tehlikesi zuhur etti. Dünya Sağlık Teşkilatı tarafından ilgililere duyurula kolera için Türkiye'nin birçok şehrinde, özellikle de sınır illerine dikkat edilmesi uyarısında bulunulmuştur. Bu tedbir amaçlı uygulamalardan biri de şüphesiz ki Hatay'da olmuştur. 23 Ocak 1965 tarihinde Dünya Sağlık Teşkilatı mensubu olan 5 kişilik bir sağlık ekibi Hatay'a gelerek, aynı gün gerçekleştirilen sağlık meclisi toplantısına katılmıştır. Toplantıda alınması gereken tedbirler üzerinde geniş bir istişare yapılmıştır. Kolera salgınının Suriye'ye yayılması durumunda 100 km. uzunluğundaki Asi Vadisi'nin büyük tehlike ile karşı karşıya kalacağı ve bu sebeple de Asi Vadisi çevresindeki kırsal yerleşimlerde temizlik yapılması gerektiği konusunda anlaşmaya varılmıştır.¹⁵⁴.

1966 yılı başlarından itibaren bir önceki yıllarda olduğu gibi yine kolera salgın tehlikesi Hatay'ın önemli sağlık problemlerinden biriydi. Hatta Hatay'dan çevre illere gidecek olan tarım işçilerinden kolera aşısı yaptırmayanların tarım sektöründe çalıştırılmayacağı konusunda uygulamalara başlanmıştır. Özellikle de Adana sağlık meclisi tarafından alınan kararlar gereğince tarım-iş kolunda çalışmak üzere Hatay'dan gelen işçilerin kolera aşısı yaptırmaları zorunluluğu getirilmiş ve işçilerin aşılarını yaptığına dair belge ile iş bulma kurumuna başvurmalarını karara bağlanmıştır. Bu durum, önceki dönemlerde yapılan tüm tedbirlere rağmen Hatay'da halen kolera tehlikesinin devam ettiği veya potansiyel kolera taşıyıcılarının olduğu düşüncesini desteklemektedir.¹⁵⁵. Kolera tehlikesi sebebiyle şehir halkının bilinçlendirilmesi ve aşı yapma konusunda hassasiyet göstermeleri için 1966 yılı içinde bir dizi seminer ve toplantılar gerçekleştirilmiştir.¹⁵⁶.

¹⁵³ *Sabah*, 3 Haziran 1964.

¹⁵⁴ *Atayolu*, 25 Ocak 1965.

¹⁵⁵ *Atayolu*, 10 Mart 1966.

¹⁵⁶ *Atayolu*, 24 Mart 1966.

1 Nisan 1965 tarihinden itibaren Ankara, İstanbul ve İzmir'deki tıp fakülteleri kliniklerinde tecrübe edilmeye başlanan nüfus planlaması veya başka bir deyişle doğum kontrol uygulamaları 1966 yılından itibaren Hatay'da da uygulanmaya başlanmıştır. Hatay'da ilk kez Antakya Doğum ve Çocuk Bakımevi'nde, 1966 yılı haziran ayından itibaren başlanan uygulamaya başlanmıştır. Hastane baştabipliği tarafından yapılan açıklamalara göre; nüfus planlaması ilkesini benimseyen ve fazla çocuk yapmak istemeyen kadınların haftanın perşembe ve cumartesi günlerinde söz konusu hastanenin doğumevi kliniğine başvurmaları halinde ücretsiz bir şekilde muayene edilecekleri ve gebe kalmalarını önleyici tedbirlerin alınacağını ifade etmiştir.¹⁵⁷

Hatay'da 1967 yılının önemli sağlık problemlerinden biri frengi hastalığıydı. Adana ve Mersin'deki umumhane çalışanlarından yayılan ve kısa sürede yüzlerce vakanın oluşmasına sebep olan hastalık, Hatay'da da etkisini göstermiş ve muhtelif rahatsızlıklardan dolayı hastaneye giden onlarca kişide frengi tespit edilerek, şehrin geneline alarm verilmiştir.¹⁵⁸ 1968 yılının başlarından itibaren ise verem ile mücadele başlamış ve sadece Antakya'nın genelinde 55 bin kişi verem taramasına tabii tutulmuştur.¹⁵⁹

1968-1970 yılları arasında Hatay'daki en önemli sağlık problemlerinin başında su şebekelerinin çürümesi sonucunda içme sularının lağım suları ile karışması sonucu oluşabilecek salgın hastalıklar en büyük tehlikeydi. Dönemin Antakya Belediye Başkanı Kemal Şahoğlu, bu durum karşısında şehrin olası bir veba salgını ile karşı karşıya kalabileceğini ve Başbakanı Süleyman Demirel'den bu durumu çözmelerine yardımcı olması için yardım talep etmiştir. Başbakan'a iletmış olduğu telgrafında şehir sularından alınan onlarca numunenin içilemez derecede sağlıklı çıktığını belirten Şahoğlu, olası bir salgın hastalığının ciddiyetini hatırlatmıştır. Zira Hatay, her yıl binlerce Müslüman hacının hac güzergahı üzerindeki bir şehir olmasının yanında binlerce yabancı turistini uğrak yeri olup, oluşabilecek bir salgın hastalığının sonucu bakımından felaketlerle neticelenebileceği hatırlatılmıştır.¹⁶⁰

¹⁵⁷ *Atayolu*, 9 Haziran 1966.

¹⁵⁸ *Ayyıldız*, 3 Kasım 1967.

¹⁵⁹ *Atayolu*, 22 Ocak 1968.

¹⁶⁰ *Atayolu*, 6 Aralık 1968; 3 Ağustos 1970.

3.3. Sosyal Güvenlik Şartları

1960-1970 yılları arasında Hatay'da çalışan nüfusun ancak %25'i sosyal güvenlikten yararlanabilir durumdaydı. İlde 1960'da 26.067 işçi vardı. Bunun yaklaşık 1/5'ini geçici işçiler oluşturuyordu. 1970'de Hatay'da sosyal sigortalar yasasına bağlı iş yerlerinin %40'ı bildirge vermişken, sonraki yıllarda bu oran %24'e düşmüştür. Buna karşılık Hatay'da sigortalı işçi sayısında sürekli bir artış gerçekleşmiştir. Buna bağlı olarak 1970'de sigortalı işçi sayısı açısından Türkiye genelinde 24. sıradadır.¹⁶¹

İnceleme dönemimiz olan 1960-1971 yılları arasında Hatay'da işçilerin mevcut çalışma koşullarından, ücretlerden ve sendikalardan şikayetçi olduklarını ve seslerini duyurmak için çeşitli işçi hareketlerini organize ettiğini müşahade ettik. İşçiler, umumiyetle 1950'den itibaren kurulmuş olan Hatay işçi sendikalarının vazifelerini yerine getirmediğini ve işçileri savunmadığından yakınmaktadırlar. Örneğin 1970 yılı temmuz ayında basına yansıyan haberlere göre sadece Antakya ve İskenderun'da 20 bin civarında sigortası işçi çalıştırılmaktaydı. Ayrıca bu durumun Kırıkhan, Reyhanlı, Samandağ ve Hassa'da çok daha kötü olduğu ifade edilmiştir. Özellikle de sigorta müfettişlerinin iş yerlerini denetlemediği veya denetleseler dahi ahabap-çavuş ilişkisiyle cezaların affedildiğinden yakınılmaktadır.¹⁶²

Devlet işlerinde çalışan işçilerin özel müteşebbis fabrikalarında çalışan işçilere nazaran daha iyi koşullarda çalıştığı ifade edilmekle beraber, şahıslara ait iş yerlerinde çalışan işçilerin hem maddi hem de manevi açıdan sömürüldükleri ifade edilmektedir. Dönemin siyasi ortamı sebebiyle protesto ve işçi hareketlerinin de sağ ve sol fikirler şeklinde lanse edilmesinden yakınan işçiler, haklarını aramak ve seslerini gerekli mercilere duyurmak için basın yoluyla kendilerini ifade etme yoluna gitmişlerdir.¹⁶³

3.4. Hatay'da Kültür ve Kültürel Faaliyetler

Tarihî şehirler, genellikle kendilerine özgü özellikleriyle ön plana çıkarlar. Bazı şehirler askerî, bazıları ticarî, bazıları ise kültürel ve ilmî yönden önem arz ederler. Bunun yanında tüm bu özellikleri bünyesinde barındıran ve çok yönlü şehirler de vardır. Sözü edilen bu şehirlerden biri de şüphesiz ki Hatay'dır. Ortadoğu, Kuzey Afrika, Doğu Akdeniz ve Anadolu'ya uzanan yolların kavşak noktası üzerinde

¹⁶¹ Anonim, "Hatay", s. 3463.

¹⁶² *Atayolu*, 28 Temmuz 1970.

¹⁶³ *Hatay Postası*, 25 Ağustos 1962.

bulunan ve geçmişten beri farklı medeniyetlere ev sahipliği yapması Hatay’a ayrı bir önem katmıştır. Bu yönüyle Hatay, Anadolu’da birçok medeniyete ve kültüre ev sahipliği yapmış ve bünyesinde birleştirdiği kültürlerden kendine has yeni bir kültür anlayışı oluşturabilmiştir. Bu sebeple olmalıdır ki Hatay, tarih boyunca birçok gezgin veya seyyahın merak konusu ve uğrak noktası olmuştur.¹⁶⁴

Hatay’da yapılan araştırmalar, yöredeki yerleşmenin Orta Paleolitik Dönem’e uzandığını göstermektedir. Yerleşme, Üst Paleolitik, Neolitik, Kalkolitik dönemler boyunca da sürmüştür. Tunç Çağ kentleri Tell Açana ve Tell Tayinat’da elde edilen kalıntı ve buluntular, yöre kültürünün, bu dönemde Girit-Miken ve Hitit kültürleri ile ilişkisini göstermektedir. Selökidler Dönemi’nde kurulan Antakya kısa sürede gelişerek, Helenistik Dünya’nın İskenderiye’den sonra en önemli merkezi durumuna gelmişti. Kent değişik tarihlerde kurulan 4 mahalleden oluşuyordu. Doğu yanında bir saray, merkezde bir amfi tiyatro, bir Mars tapınağı vardı. Kentin kuzeyi ile güneyini birleştiren caddenin iki yanı revaklıydı. Romalılar Dönemi’nde Antakya yeni yapılar, heykellerle süslendi. Yaklaşık 9 km doğudaki Daphne’de tapınaklar ve villalar bulunmaktaydı. Villaların döşemelerindeki mozaikler, Roma Dönemi mozaik sanatının gelişimini ortaya koyması yönünden önemlidir. Bu dönemde Antakya, Hristiyanlığın önemli merkezlerinden biriydi.¹⁶⁵

Hatay’ın Türkiye’ye katılmasından sonra şehirde toplumsal yaşamında köklü değişimler 1950-1960’lı yıllardan sonra başlamıştır. Çeşitli millet-din-mezhep bileşimlerinden oluşan yöre halkı, tarih boyunca ve değişim sürecinde birçok çatışma yaşamıştır. İlin konumundan gelen özellikler yanında, toplumsal yapıdaki çeşitlilik de yaşamın birçok alanında kültürel etkileşimler yaratmıştır. Bu bağlamda giyim-kuşam ve beslenme biçimlerinde bu etkileşim belirgindir. Günümüzde azalmakla birlikte, şalvar kadın ve erkek giyiminin ortak ögesidir. Kadın giyimindeki zıbın “güdük” denen kısa yelek, yağlık ve kefiye; erkek giyimindeki “salta” biçimli ceket, baş terliği, yemeni yerini çağdaş giysilere bırakmıştır. Diğer taraftan beslenme ise ağırlıklı olarak buğday ve buğdaydan elde edilen ürünlere dayanmaktadır. Hatay yemeklerinde baharatın önemli bir yeri vardır. Buna dayanarak bulgur, ayran, et ve baharat bir arada kullanılır. Ayrıca Hatay’da sebze ve meyve tüketimi de yaygındır. Bu durumlara

¹⁶⁴ Şemsettin Çelik, “Bir Gezginin Gözünden 1950’lerin Başında Hatay”, *TAED (Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi)*, S. 63 (Eylül 2018), s. 640.

¹⁶⁵ Anonim, “Hatay”, s. 3463; Hatipoğlu, “Cumhuriyet Dönemi Hatay...”, s. 398.

paralel olarak Hatay'daki, toplumsal gelişme dini yapıyı da etkilemiştir. Kent yaşamında dini etkiler sınırlı olmakla birlikte kırsal yaşamın önemli öğeleri arasındadır. Çeşitli adak- dilek, sağaltım isteklerinin yanında, bereketin korunması için “şeytan kovma” yağmur için “modu modu çağırma” gibi düşünce, adet, gelenek ve inançlara rastlanmaktadır. Bu tür inançların bir bölümü de çocuklarla ilgilidir. Değişmeler görülse de evlenme gelenekleri ildeki köklü kültürel öğeler arasındadır. Kentlere özgü nişan ve düğün törenleriyle, geleneksel törenler iç içedir. Evlenmelerde de toplumsal konum, dinsel köken belirleyici etkenler arasındadır.¹⁶⁶

1960'lı yıllardan sonra Hatay'da hızlı kentleşme ile beraber, dokumacılık, ipek işlemeciliği, ağaç oymacılığı gibi el sanatlarında büyük ölçüde gerileme göstermiştir. Ayrıca bunlara ek olarak; sap örgüsü, panolar, sele ve ekmeklik örgücülüğü, çömlekçilik, motif kalıplarıyla yapılan ağaç işlemeciliği yer yer rastlanılan el sanatları arasındadır. Bütün bu aktardığımız bilgilere şu bilgileri de ekleyebiliriz; Antakya eski kent özelliklerini bir ölçüde koruyabilmiş ilginç yerleşim bölgelerindendir. Habib-i Neccar Dağı'yla Asi Irmağı arasındaki alanda ve ırmak boyunca gelişen kent iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm Habib-i Neccar Dağı'yla Kurtuluş Caddesi arasında kalan eski kent, Osmanlı sivil mimarisinin özgün örnekleriyle doludur. İkinci bölüm ise Asi Nehri'nin karşı tarafında oluşan, modern görünümlü ve batı tarzına uygun bir mimari özelliğe sahip kent olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁶⁷

Hatay'ın mimari dokusunun 200 yıllık uzun bir zaman birikimi içinde oluşmasıdır. Bu süreç içinde kentin kimi özellikleri gelişmiş, kimileri de hiç değişmeden günümüze kadar ulaşmıştır. Helenistik, Roma ve Bizans Dönemlerinin en önemli metropollerinden biri olan Antakya, 638 yılında Arap hâkimiyetine geçmiş, bundan sonra bir İslam kenti niteliği kazanmıştır. Diğer yandan Antakya mimarisini biçimlendiren etmenlerin başında yerleşim alanının yapısı, iklim ve yaşama biçimi gelmektedir. Ayrıca yollar dar ve taş döşelidir. Yolların ortasında sel sularının Asi Irmağına ulaşmasını sağlayan kanallar mevcuttur. Antakya'da yapıların çatıları dik ve eğimli, ayrıca tamamı da kiremitlerle örtülüdür. Sokaklar boyunca dizilen konutlar avlunun bir ya da üç yanına yerleştirilmiş odalardan oluşmaktadır. Evin önemli bir bölümü olan avlu taş döşelidir. Odalardaki gömme dolaplar, yüklükler, raflar ağaç

¹⁶⁶ Hatipoğlu, “Cumhuriyet Dönemi Hatay...”, 398.

¹⁶⁷ Anonim, “Hatay”, s. 3496; Hatipoğlu, “Cumhuriyet Dönemi Hatay...”, s. 398.

işçiliğinin özgün örnekleridir. Eski kent, yöreye özgü geleneksel mimari dokusunu koruyabilmiştir. Yeni kent ise çağdaş yaşama biçimi ve teknolojiye uygun yapılardan oluşmaktadır. Bu yapılar doğa koşulları ve iklimin doğurduğu sakıncaları giderecek nitelikte olmamaktadır. Hatay, çok eski ve önemli bir kenttir. Bir geçit ve ticaret yeri olduğundan çeşitli kültürlerden etkilenmiştir. Arap etkisinin belirginliğine karşın, Fransız ve Fars kültürü bu konuda sınırlı kalmıştır. Yüzyılların zengin kültürel birikimi, halk edebiyatı ürünlerine de yansımıştır. Bu bağlamda 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başında divan edebiyatına yoğun bir yöneliş olmasının yanında aynı dönemde pek çok da halk ozanı yetişmiştir. Toplumsal sorun ve çalkantıları halkın ağzından aktaran bu ozanlar, yörede benimsenmiş ve beğeni kazanmıştır. Çoğunun şiirleri günümüzde de söylenmektedir. Hatay, maniler, söylenceler, bilmeceler, atasözleri ve deyimlerden oluşan ortak ürünler yönünden de zengindir.¹⁶⁸

Öte yandan yerel dilin en çok Arapça etkisi taşıdığı görülür. Farsçanın etkisi sınırlı kalmıştır. Fransızcanın ise yok denecek kadar azdır. Hatay yerel ağzı Mersin, Adana, Gaziantep ağızlarıyla benzerlik gösterir ve yöreye has bir Türk dil grubu oluşturur. Zaman içerisinde bölgedeki yerel ağzın özelliklerini yitirdiği gözlenmektedir. Bir başka konu da Hatay’da bilmece sorma geleneğidir. Bu, günümüzde de canlılığını korumaktadır. Hatay halk müziği ve halk oyunları komşu bölgelerin özelliklerini taşır. Değişik yanları pek azdır. Çukurova, Gaziantep ve Rumeli özellikleri gösteren türküler çoğunlukla 2 ve 4 zamanlıdır. Bölgede uzun ve kırık havalar yaygındır. Hatay’da yalnızca bir tek resmi derleme yapılmıştır. Buna göre yörede; tezeneli, yaylı, üflemeli ve vurmali sazlar yaygındır. Yöredeki halk oyunlarına gelecek olursak; oyunların çoğu halay türündendir. Zeybek ve semah gibi oyunlara da rastlanır. Yörenin tanınmış halayları, Garip, Depki, Karşıda Kavun Yerler, Eli Elime Değdi, Dolağadır. Çiftetelli de belirli bölgelerde yaygındır. Köy seyirlik oyunları ve çocuk oyunlarında da yakın yörelerin etkisi görülür.¹⁶⁹

Hatay’daki genel etkinlik alanları spor, sinema, radyo, TV izleyiciliği gibi aktivitelerle sınırlıdır. 1939 öncesinde kültürel alanda yapılan çalışmalar, ilin Türkiye’ye katılmasından sonra da hız kazanmıştır. 1939’da Hatay’ın Türkiye’ye katılmasından sonra kitaplıklarla başlayan kültürel faaliyetler 1950 sonrasında diğer

¹⁶⁸ Hatipoğlu, “Cumhuriyet Dönemi Hatay...”, s. 398; Anonim, “Hatay”, s. 3496.

¹⁶⁹ Hatipoğlu, “Cumhuriyet Dönemi Hatay...”, s. 398; Anonim, “Hatay”, s. 3496.

alanlarda da yoğunlaşmıştır. Ancak halkın etkinliklere katılımı her dönemde izleyicilikle sınırlı kalmıştır. 1960-1971 yılları arasında Hatay’da ortalama 8 kitaplık bulunmaktaydı. Önemli tarihî eserlerin sergilendiği Hatay Arkeoloji Müzesi ise, dünyanın ikinci büyük mozaik müzesi olmaya hak kazanmıştır. 1930’larda başlayan müzik ve tiyatro çalışmaları 1960’larda amatör düzeyde sürdürülmüştür. İlk sinema salonlarının 1930’larda açıldığı ilde, 1970’lere gelindiğinde bu sayı 20’ye ulaşmıştır¹⁷⁰.

İnceleme dönemimiz olan 1960-1971 yılları arasında da Hatay’da çeşitli kültürel faaliyetlerin yapılmaya çalışıldığına rastlamaktayız. Örneğin ilkokul öğretmenlerinin girişimi ile ilde bir Türk musikisi ve folklor derneğinin kurulması için harekete geçildiği yine basına yansıyan haberler arasında yer almıştır. Kültürel faaliyette bulunmak amacıyla harekete geçen bu müteşebbisler Mayıs 1962’den itibaren dernek tüzüklerini tamamlayarak derneği kurduklarını ilan etmişlerdir.¹⁷¹

17 Ekim 1963 tarihinde basına İskenderun’da Halkevleri’nin açılmasına yönelik haberler yansımıştır. Türkiye’nin birçok vilayetinde Halkevleri’nin ve bağlı odaların faaliyet gösterdiği fakat Hatay’da bu müessesenin 1951 yılında kapatıldıktan sonra yeniden açılmadığından yakınılmaktadır. Haberde, Atatürk ilkelerine bağlı her bireyin ihtiyacı durumundaki söz konusu kurumların Türk kültürünün bir parçası olduğu ve Hatay’ın tüm ilçelerinde açılıp, faaliyet göstermesine yönelik fikirler savunulmuştur.¹⁷²

1964 yılı Mart ayında Hatay’da bazı müteşebbis eğitimciler tarafından şehrin kültürel faaliyetlerine katkıda bulunması amacıyla bir kültür kulübünün kurulması kararlaştırılmıştır. Kurucular kendi aralarında toplantılar organize ederek, 7 kişilik bir müteşebbis yönetim kurulu kurmuş ve aralarında iş bölümü yapmıştır. Yapılan iş bölümüne göre; lise edebiyat öğrenmenlerinden Gevher İhsan Miskioğlu kurulun başkanlığına, tüccar Hulusî Atahan başkanvekilliğine, Vali Muammer Ürgen Okulu öğretmenlerinden Sevim Yozgatlı sekreterliğe, serbest muhasebeci Mehmet Güneş

¹⁷⁰ Hatipoğlu, “Cumhuriyet Dönemi Hatay...”, s. 398.

¹⁷¹ Ayyıldız, 11 Kasım 1962; *Hatay Postası*, 10 Mayıs 1962.

¹⁷² Hediye Titiz, *Cumhuriyet Döneminde Halkevlerinin Eğitim ve Tarih Çalışmaları 1923-1951 (Akdeniz Bölgesi Örneği)*, (Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana 2012, s. 165; *Körfez*, 17 Ekim 1963; Hatay Halkevi’nin açık olduğu 1939-1951 yılları arasındaki faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Volkan Payaslı, “Hatay Halkevi’nin Faaliyetleri ve Hatay Halkevi Dergisi (1939-1951)”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 52 (Güz 2013), s. 905-941.

muhasipliğe, Hatay Defne Hidro-Elektrik Birliği Memuru Arif Coşkun ise veznedarlığa getirilmiştir. Lise kitaplık memuru Melek Gülsever ile Kız Enstitüsü Türkçe Öğretmeni Şükrü Yazıcı ise derneğin yönetim kurulunda üye olarak görev almışlardır. Dernek, Hatay'ın kültürel faaliyetlerine katkıda bulunmak ve Hatay kültürünü geliştirmek amacıyla kurulduğunu beyan ederek faaliyetlerine başlamıştır.¹⁷³

3.5. Tarihi Yapılar

Bölgedeki tarihi eserleri inceleyecek olursak; buna göre, yüzey araştırmaları ve kazılar yöredeki ilk yerleşmelerin Paleolitik Dönem'e indiğini ortaya çıkarmıştır. Samandağ İlçesi Mağaracık Köyü yakınındaki mağaralarda bu dönemden çeşitli araçlar bulunmuştur. Çok önemli buluntulara rastlanan yerleşimlerden biri Tell Açıana'dır. Burada M.Ö. 3400-1194 yılları arasında 17 yerleşim katı saptanmıştır. Tunç Çağ katlarındaki saray, tapınak ve savunma katlarında bir yandan Hitit, öbür yandan Girit-Miken kültürleriyle ilişkiler belirgindir. M.Ö. 18. yüzyıla tarihlenen Yarım-Lim sarayı ve M.Ö. 15.-14. yüzyıllara tarihlenen Nigmepa sarayı birkaç katlı üç bölümlü yapılardır. Ayrıca kazılarda üst üste kurulmuş, kesintisiz 17 tapınak ortaya çıkarılmıştır.¹⁷⁴

Bu doğrultuda bu eserlere bakacak olursak, Tell Açıana ve Tell Tayinat da önemli yerleşim yerlerindendir. Diğer taraftan Tell Açıana'nın yıkılmasından sonra bu bölgeler çok önem kazanmıştır. Bunların yanı sıra tapınak ve saray yapıları önemli buluntulardır. Tapınağın Hitit yapı biçimi olan hılaniden çok, Yunan megaronuna benzemesi ilgi çekicidir. Tell Tayinat Sarayı, ortostatsız duvarları ve üç sütunlu ön geçidiyle Tell Açıana saraylarından ayrılmaktadır. Bunların yanında Tell es-Şeyh, Tabara Akrad, Çatalhöyük (Kanula), Tell Cüdeyde ve Tell Deheb önemli buluntulara rastlanılan yerleşmelerdir. M.Ö. 300'de I. Selevkos'un kurduğu Antiokheia Roma ve Bizans dönemlerinde üç büyük metropolden biri olmuştur. Kentte saraylar, villalar, revaklı caddeler, heykeller, anıtlar, su kemerleri, köprüler, tiyatro, hipodrom ve tapınaklar yapılmıştır. Depremler, yangınlar, su baskınları ve istilalar yüzünden bu yapılar günümüze ulaşamamıştır. Kentin en sağlam tarihsel yapıtı surlarıdır. Silpius (Habib Neccar) Dağı yamacındaki St. Pierre Kilisesi ve Manastırı Hristiyanlık'ın

¹⁷³ *Sabah*, 14 Mart 1964.

¹⁷⁴ Hatice Pamir, "Alalakh'dan Antiokheia'ya Hatay'da Kentleşme Süreci", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 12, S. 6 (2009), s. 258-288.

önemli merkezlerindendir. Altınözü ilçesinde Romalılardan kalma kaya mezarları vardır. Dört Yol İlçesi İssos kalıntıları ve Yakacık (Payas)'taki Sokullu Mehmed Paşa Külliyesi'yle ünlüdür. İskenderun İlçesi'ndeki pek çok kale ve Arsuz (Rosus) Kenti'nin kalıntıları vardır. Reyhanlı İlçesi'ndeki Kızlar Sarayı (Kasr El Benet), Kuzey Suriye'nin önemli dinî merkezlerindendir. Samandağ İlçesi'ndeki Seleucia Pireria Kenti'nin surları, Dorik Tapınağı, Titus Tüneli ve Nekropol kalıntıları günümüze ulaşmıştır. Al Mina da Tunç Çağ yerleşmelerindendir. Nahırlı köyü yakınında St. Simon Manastırı'nın kalıntıları vardır. Yayladağı İlçesi'ndeki Barleam Manastırı'nın bulunduğu yer Hititlerden başlayarak kutsal alan sayılmış, Romalılar zamanında bu özelliğini korumuştur. Manastır ve kilisenin 5. yüzyılda yapıldığı 10. yüzyılda onarıldığı sanılmaktadır.¹⁷⁵

¹⁷⁵ Pamir, “Alalakh’dan Antiokheia’ya Hatay’da...”, s. 258-288; Anonim, “Hatay”, s. 3497; Hatay’da bulunan Türk-İslam dönemine ait tarihi yapılar ve mimari özellikleri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. FUAT Şancı, *Hatay İlinde Türk Mimarisi*, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2006.

SONUÇ

1960 Darbesi'yle beraber ordunun Türkiye'de yönetime el koyması, uzun süredir Anadolu'da yaşanan siyasi ve sosyal olayların yatışmasını sağlamıştır. Ordunun yönetime el koyması ile şehirlerin önemli bir kısmı asker kökenli idarecilerin uhdesine verilmiştir. 1960 Darbesi ile Hatay Valiliği'ne atanan Muammer Ürgen (1960-1964) ve Nuri Teoman (1964-1967); şehrin sosyal, ekonomik ve kültürel yapısıyla özellikle ilgilenmiş ve her yönüyle modern bir şehir oluşturmak için çaba göstermişlerdir.

1960-1971 yılları arasındaki süreçte şehrin ekonomisi özellikle de tarım ve hayvancılık ile bu faaliyetlere bağlı teşkil edilmiş fabrikalar üzerinden gelişme göstermiştir. Hatay, iklimi ve verimli arazi yapısıyla tarımsal açıdan gelişmeye müsait bir yapıya sahip olduğu için, çevresindeki illere oranla dört mevsim ürün alınabilen bir şehir olmuştur. Ayrıca İskenderun Limanı gibi uluslararası taşımacılık ağına sahip bir kuruma ev sahipliği yapması önemli bir avantaj olarak değerlendirilmiştir.

İskenderun Limanı'nın varlığı ve buraya yapılan yatırımlar zaman içerisinde yine limana entegre bir şekilde çalışacak İskenderun Demir-Çelik Fabrikalarının tesis edilmesinin yolunu açmış ve Türkiye'de, dönemin üçüncü büyük demir-çelik fabrikasının kurulmasına zemin hazırlamıştır. Ayrıca İskenderun Limanı'nın öneminin her geçen gün artması; Batman, Irak ve İran petrollerinin baru hattı ile aktarıldığı bir merkez haline gelmiştir. Hatay ekonomisi, 1960'lı yılların başına kadar tarıma dayalı bir şekilde yürütülürken sonraki süreçte fabrika ve sanayii kuruluşlarının artmasıyla eksen değiştirmiştir. Bu durum, dışarıya göç veren bir ili dışarıdan göç alacak bir statüye taşımıştır.

Hatay, Türkiye ve Suriye gibi dili ve kültürü ayrı olan iki devletin sınır şehri olması, bu ilde farklı dil ve kültürlerin hayat bulmasını sağlamıştır. Hatay'ın Türkiye'ye ilhak edilmesiyle başlayan Türk eğitim politikalarına 1960-1971 yılları arasında hız kazandırılmış ve okulsuz köy kalmayacak şekilde uygulanmaya çalışılmıştır. Bu çaba, aynı zamanda sonradan Türkiye'ye katılan bir toprak parçasını ülkenin eğitim ve sağlık gibi elzem alanlarıyla uyumlu hale getirme çabası olarak değerlendirilebilir.

Hatay, tarihî geçmişi ve kültürel mirası ile turizm potansiyeli yüksek olan bir

şehir durumundadır. Özellikle de 1963 yılında Papa tarafından St. Pierre Kilisesi'nin Ortodoks dünyasının hac merkezi ilan edilmesiyle, Hatay uluslararası arenada daha sık duyulan ve ziyaret edilen bir merkez haline gelmiştir. Şehirde yapılan turizm yatırımları ve turizmin kazandırdıkları sayesinde cumhuriyet döneminin her aşamasında bu önemini korumayı başarabilmiştir.

KAYNAKÇA

1. BCA (Devlet Arşivleri Başkanlığı, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi)

BCA, 30-1-0-0, 122-777-5 (1966).

BCA, 30-1-0-0, 54-323-1 (6 Eylül 1966).

BCA, 30-18-1-2/241-73-6 (21 Ekim 1969).

BCA, 30-18-1-2, 177-26-4 (9 Mayıs 1964).

BCA, 30-18-1-2/291-95-15, (18 Aralık 1972).

BCA. 30-01-16-86-2, (13 Şubat 1960).

2. Gazeteler

Akşam Ekspres: 10 Mart 1970; 11 Mart 1970; 15 Nisan 1970; 20 Haziran 1970; 20 Mayıs 1970; 23 Mart 1970; 1 Ocak 1970; 25 Kasım 1964.

Atayolu: 3 Eylül 1964; 9 Kasım 1970; 1 Kasım 1969; 1 Mart 1968; 1 Şubat 1960; 1 Temmuz 1960; 10 Ağustos 1960; 10 Aralık 1969; 18 Mart 1970; 10 Mart 1966; 12 Ocak 1966; 13 Ocak 1966; 22 Ocak 1966; 13 Nisan 1966; 14 Ekim 1960; 14 Mart 1968; 14 Mart 1968; 14 Temmuz 1960; 15 Şubat 1960; 15 Şubat 1960; 16 Aralık 1960; 16 Aralık 1960; 17 Nisan 1969; 2 Aralık 1960; 2 Haziran 1966; 2 Mart 1960; 20 Aralık 1969; 20 Mart 1969; 21 Ağustos 1970; 21 Şubat 1966; 22 Kasım 1960; 22 Ocak 1968; 24 Aralık 1960; 24 Mart 1966; 25 Ocak 1965; 26 Kasım 1960; 27 Eylül 1960; 27 Ocak 1966; 28 Haziran 1968; 28 Temmuz 1970; 3 Haziran 1969; 14 Temmuz 1970; 24 Temmuz 1969; 30 Eylül 1960; 30 Ocak 1960; 31 Mart 1966; 31 Ocak 1969; 7 Şubat 1969; 27 Şubat 1969; 4 Kasım 1960; 4 Mayıs 1966; 4 Ocak 1966; 5 Şubat 1969; 6 Aralık 1968; 3 Ağustos 1970; 6 Ocak 1960; 6 Şubat 1969; 7 Aralık 1960; 8 Mart 1968; 9 Aralık 1964; 9 Haziran 1966; 5 Ekim 1960.

Ayyıldız: 26 Ağustos 1960; 11 Ağustos 1967; 11 Kasım 1962; 12 Eylül 1962; 12 Şubat 1960; 13 Şubat 1960; 13 Temmuz 1967; 14 Şubat 1960; 20 Eylül 1963; 21 Kasım 1960; 23 Ağustos 1960; 25 Aralık 1960; 26 Temmuz 1967; 28 Aralık 1967; 3 Kasım 1967; 5 Ağustos 1967; 6 Ekim 1960; 9 Ağustos 1967; 9 Eylül 1960.

Dağyeli: 1 Ağustos 1964; 14 Ekim 1964; 16 Aralık 1964; 18 Ağustos 1965; 20 Eylül

1964; 24 Mart 1965; 25 Kasım 1964; 27 Şubat 1965; 4 Nisan 1964; 5 Eylül 1964; 8 Mayıs 1960; 8 Ocak 1964.

Dörtüyl: 12 Ekim 1963; 12 Ekim 1963; 2 Mart 1963; 23 Aralık 1964; 25 Şubat 1962; 30 Mayıs 1964; 5 Şubat 1960; 7 Ağustos 1963; 7 Ağustos 1963.

Hatay Postası: 1 Haziran 1962; 10 Ekim 1962; 10 Kasım 1962; 10 Mayıs 1962; 13 Ağustos 1962; 15 Ocak 1962; 17 Eylül 1962; 18 Ocak 1962; 19 Haziran 1962; 2 Haziran 1962; 2 Şubat 1962; 21 Mayıs 1962; 21 Şubat 1962; 24 Şubat 1962; 25 Ağustos 1962; 28 Mayıs 1962; 28 Mayıs 1962; 29 Haziran 1962; 29 Ocak 1962; 8 Haziran 1962; 13 Ağustos 1962; 4 Nisan 1962; 5 Mayıs 1962; 5 Ocak 1962; 6 Nisan 1962; 6 Temmuz 1962; 7 Şubat 1962.

Körfez: 1 Ekim 1963; 10 Aralık 1963; 14 Aralık 1963; 17 Aralık 1963; 12 Eylül 1963; 17 Ekim 1963; 20 Ekim 1963; 24 Eylül 1963; 26 Aralık 1963; 26 Eylül 1963; 28 Aralık 1963; 28 Aralık 1963; 29 Aralık 1963; 29 Eylül 1963; 31 Aralık 1963; 4 Eylül 1963; 5 Eylül 1963; 6 Ekim 1963; 6 Eylül 1963; 7 Eylül 1963; 7 Eylül 1963; 7 Eylül 1963; 8 Ekim 1963; 8 Mayıs 1963.

Sabah: 1 Ocak 1964; 10 Ocak 1964; 12 Şubat 1964; 14 Mart 1964; 17 Ocak 1964; 18 Eylül 1964; 19 Ocak 1964; 19 Şubat 1964; 22 Şubat 1964; 23 Nisan 1964; 26 Ocak 1964; 26 Ocak 1964; 29 Nisan 1964; 29 Nisan 1964; 3 Haziran 1964; 31 Ocak 1964; 4 Ocak 1964; 4 Ocak 1964; 5 Şubat 1964; 8 Mart 1964; 23 Nisan 1964; 9 Ocak 1964.

3. Araştırma ve İncelemeler

[Yazar Yok], “Hatay”, *Yurt Ansiklopedisi*, c. 5, İstanbul 1982.

[Yazar Yok], *Hatay İl Yıllığı 2011*, Hatay 2011.

[Yazar yok], *İsdemir 2012 Faaliyet Raporu*, [Yayın Yeri ve Yılı yok], ss. 1-71.

Ahmad, Feroz, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, Kaynak Yayınları, İstanbul 1999.

Akıncı, Abdulvahap, “Türkiye'nin Darbe Geleneği: 1960 ve 1971 Müdahaleleri”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF. Dergisi*, 9/1 (Nisan 2014), ss. 55-72.

Arslan, Osman, “İskenderun Demir ve Çelik A.Ş. 1 Ocak–30 Haziran 2018 Ara Hesap Dönemine Ait Özet Finansal Tablolar ve Sınırlı Denetçi Raporu (9 Ağustos 2018)”, *Deloitte*, ss. 1-12.

- Atasoy, Ahmet – GEÇEN, Reşat – KORKMAZ, Hüseyin, “Siyasi Coğrafya Açısından Türkiye (Hatay)-Suriye Sınırı”, *VII. Coğrafya Sempozyumu (18-19 Ekim 2012) Bildiriler Kitabı*, A.Ü. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi (TÜCAUM), Ankara, ss. 1-13.
- Aydın, Suavi-TAŞKIN, Yüksek, *1960’tan Günümüze Türkiye Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2014.
- Bickermann, Elias, “The Seleucid Period” *The Cambridge History of Iran*, (Ed. Ehsan Yarshaster), Vol. 3, Cambridge University Press, Cambridge 1983, p. 4.
- Bihlmeyeri, K. – Tuchle, H., *I. ve IV. Yüzyıllarda Hristiyanlık*. (Çev. A. Gürol). İstanbul 1972.
- Bozkır, Mustafa Ertan, *Vakıflı Köyünün Dünyü Bugünü*, (Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hatay 2013.
- Coleman, J. S., *Education and Political Development*, Princeton University Press, New Jersey 1965.
- Corvin, Virginia, *St. Ignatius and Christianity in Antioch*, Yale University Press, New Haven 1960.
- Çelik, Şemsettin, “Bir Gezginin Gözünden 1950’lerin Başında Hatay”, *TAED (Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi)*, S. 63 (Eylül 20018), ss. 639-666.
- Demircioğlu, Halil, *Roma Tarihi*, I. Cilt, TTKB (Türk Tarih Kurumu Basımevi), Ankara 1998.
- Downey, Glanville, *A History of Antioch in Syria from Seleucus to the Arap Conquest*, Princeton University Press, New Jersey 1961.
- Ertem, Barış, “12 Mart 1971 Askerî Müdahalesi Sonrası Ara Rejim ve Türkiye Siyasetine Etkileri (1971-1974)”, *OPUS (Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi)*, C. 8, S. 14 (2018), ss. 655-676.
- Eykay, İlkay-Dalgın, Taner-Çeken, Hüseyin, “İnanç Turizmi Potansiyeli Açısından Antakya’nın Değerlendirilmesi”, *Journal of Life Economics*, C. 2, S. 2 (2015), ss. 59-74.
- Fuat Şancı, *Hatay İlinde Türk Mimarisi*, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2006.
- Geçen, Reşat-Usun, Çetin Furkan, “Hatay İli Jeopolitiğini Şekillendiren Temel Faktör: Suriye Sınırı”, *Çukurova Araştırmaları Dergisi*, C. 3, S. 2 (Kış 2017), ss. 126-149.
- Gümüşçü, Osman, “Siyasi Coğrafya Açısından Sınırlar ve Tarihi Süreç İçinde

- Türkiye’de Sınır Kavramı”, *Bilig*, S. 52 (2010), ss. 79-104.
- Gündüz, Ahmet, Çoruh, Haydar, 20. Yıl (1992-2012), Hatay 2012.
- Gürdaş, Bora, 1960’larda Türkiye’de Siyasi ve Toplumsal Değişimler Bağlamında Görsel Kültür, (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2015.
- Haddad, G., *Aspect of Social life in Antioch in Hellenistic-Roman Period*, Chicago 1949.
- Hatipoğlu, Süleyman, “Cumhuriyet Dönemi Hatay Tarihi (1919-1985)”, *Hatay Tarihi*, Hatay Valiliği Yayınları, Hatay 2013, ss. 311-400.
- Karakök, Tünay, “Menderes Dönemi’nde (1950-1960) Türkiye’de Eğitim”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, C. 1, S. 2 (Ağustos 2011), ss. 89-97.
- Keser, Ulvi, “21 Aralık 1963 Kanlı Noel, Kumsal Faciası ve Bugüne Yansımaları”, *ÇTTAD (Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi)*, X/23 (2011 Güz), ss. 93-120.
- Keser, Ulvi, “Kıbrıs’ta 21 Aralık 1963 Kanlı Noel Sürecinde Kızılay Faaliyetlerine Kesitsel Bir Bakış”, *Akademik Bakış Dergisi*, S. 24 (Şubat 2013), ss. 1-25.
- Keyder, Çağlar, “İktisadi Gelişmenin Evreleri”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C. 4, İletişim Yayınları, İstanbul 2002.
- Koday, Saliha, “İskenderun Limanı”, *Türk Coğrafya Dergisi*, S. 33 (1998), s. 211-235.
- Mansel, Arif Müfid, *Ege ve Yunan Tarihi*, TTKB, Ankara 2004.
- Örnek, Cangül, “Kültürel Okumanın Gölgede Bıraktıkları: 1960’lar ve 1970’ler Öğrenci Hareketi Örneği”, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, C. 4, S. I (Mart 2016), ss. 85-104.
- Özşahin, Emre-Kaymaz, Çağlar Kıvanç, “Sınır Güvenliği Açısından Stratejik Bir Risk Duyarlılık Analizi: Hatay-Suriye Sınırı (Türkiye)”, *Turkish Studies*, Vol. 10 (Spring 2015), ss. 745-762.
- Pamir, Hatice, “Alalakh’dan Antiokheia’ya Hatay’da Kentleşme Süreci”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 12, S. 6 (2009), ss. 258-288.
- Payaslı, Volkan, “Hatay Halkevi’nin Faaliyetleri ve Hatay Halkevi Dergisi (1939-1951)”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 52 (Güz 2013), ss. 905-941.
- Payaslı, Volkan, *Siyasal, Sosyal ve Kültürel Yönleriyle Sancak’tan Vilayet’e Hatay (1921-1960)*, (Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü,

- Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2013.
- Sahillioğlu, Halil, “Antakya”, *TDVİA (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi)*, C. 3, İstanbul 1991, ss. 228-232.
- Suiçmez, Yusuf, “TMT ve EOKA’nın Kuruluş ve Eylemlerinde Dini İnançların Etkisi”, *Kıbrıs Türk Millî Mücadelesi ve Bu Mücadelede TMT’nin Yeri Uluslararası Sempozyumu, 19-25 Ekim 2008*, Lefkoşa 2009.
- Titiz, Hediye, *Cumhuriyet Döneminde Halkevlerinin Eğitim ve Tarih Çalışmaları 1923-1951 (Akdeniz Bölgesi Örneği)*, (Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana 2012.
- Tuncer, Pelin, *1960-1970 Dönemi Türkiye’de Gençlik Hareketleri*, (Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2016.
- Türk, Hüseyin, “Antakya’da Dinlerarası Hoşgörü ve Habibi Neccar Örneği”, *Folklor/Edebiyat*, C. 22, S. 87 (2016), ss. 155-172.
- Yaşar, Okan, “Türk İmalat Sanayinde Lokomotif Bir Sektör: Demir Çelik Sanayi”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, S. 20 (Temmuz 2009), ss. 42-78.
- Yiğit Yüksel, Dilek, “Kıbrıs’ta Yaşananlar ve Türk Mukavemet Teşkilatı (1957-1964)”, *AAM Derg. (Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi)*, 34/2 (2018), ss. 311-376.

4. Web

- <http://atctourism.com/> (Erişim: 22.09.2019).
- <http://rapor.tuik.gov.tr> (Erişim: 22.09.2019).
- <http://rapor.tuik.gov.tr> (Erişim: 22.09.2019).
- <http://www.antakyatso.org.tr/> (Erişim: 24.09.2019).
- <http://www.antakyatso.org.tr/> (Erişim: 21.09.2019).
- <http://www.arapenstitu.com.tr/tarih-calismalari/> (Erişim: 17.09.2019).
- <http://www.hatay.gov.tr/nufus-ve-dagilimi> (Erişim: 28.09.2019).
- <http://www.limakports.com.tr/tr/limakports/tarihce> (Erişim: 25.09.2019).
- <https://muze.gov.tr/muze> (Erişim: 26.09.2019).
- <https://www.isdemir.com.tr/> (Erişim: 23.09.2019).
- <https://www.isdemir.com.tr/kurumsal/tarihce/> (Erişim: 21.09.2019).
- <https://www.isdemir.com.tr/kurumsal/tarihce/> (Erişim: 21.09.2019).

<https://www.isdemir.com.tr/kurumsal/tarihce/> (Erişim: 25.09.2019).

<https://www.kulturportali.gov.tr/habib-i-neccar-camii> (Erişim: 28.09.2019).

<https://www.kulturportali.gov.tr/titus-tuneli-ve-besikli-magara> (Erişim: 28.09.2019).

www.mta.gov.tr, (Erişim: 25.09.2019).

EKLER (Belgeler, Haritalar, Gazeteler, Resimler)

Belge 1.

Başbakan Adnan Menderes'in 13 Şubat 1960 tarihindeki Hatay ziyareti esnasında yaptığı konuşma metni.¹⁷⁶

13.2.1960

Antakya : Baş vekilimizin konuşması.

DEVLET ARŞİVENİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
GÜVENLİK KURULU

13-2-1960 (Antakya konuşması)

1. Hatay'ın coğrafî konumu ve iklimi hakkında bilgi verildi.

2. Hatay'ın tarihî ve kültürel değerleri hakkında bilgi verildi.

3. Hatay'ın ekonomik durumu ve kalkınma planları hakkında bilgi verildi.

4. Hatay'ın sosyal durumu ve eğitim seviyesi hakkında bilgi verildi.

5. Hatay'ın siyasi durumu ve yerel yönetim hakkında bilgi verildi.

6. Hatay'ın askeri durumu ve savunma güçleri hakkında bilgi verildi.

7. Hatay'ın dış ilişkileri ve uluslararası konum hakkında bilgi verildi.

8. Hatay'ın sağlık durumu ve tıbbi tesisler hakkında bilgi verildi.

9. Hatay'ın ulaştırma durumu ve ulaşım yolları hakkında bilgi verildi.

10. Hatay'ın enerji durumu ve elektrik tesisleri hakkında bilgi verildi.

11. Hatay'ın su durumu ve sulama tesisleri hakkında bilgi verildi.

12. Hatay'ın orman durumu ve ormancılık faaliyetleri hakkında bilgi verildi.

13. Hatay'ın turizm durumu ve turistik yerler hakkında bilgi verildi.

14. Hatay'ın sanayi durumu ve imalat tesisleri hakkında bilgi verildi.

15. Hatay'ın tarım durumu ve tarımsal ürünler hakkında bilgi verildi.

16. Hatay'ın hayvancılık durumu ve hayvancılık tesisleri hakkında bilgi verildi.

17. Hatay'ın balıkçılık durumu ve balıkçılık tesisleri hakkında bilgi verildi.

18. Hatay'ın diğer konular hakkında bilgi verildi.

030 01 16 86 2

Fon No: 30 1 0 0 - Kutu No: 16 - Dosya No: 86 - Sıra No: 2

¹⁷⁶ BCA. 030.01.16.86.2, (13 Şubat 1960).

Belge 2.

1964 yılında Hatay arkeolojisini araştırmak ve yerinde incelemelerde bulunmak için başvuran Prof. Dr. Wachtang Dijobadze'nin başvurusunun onaylandığına dair bakanlar kurulu kararı¹⁷⁷.

T. C.
B A Ş B A K A N L I K
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ

K A R A R N A M E

Sayı: 6/ 3040

Hatay İli Süveydiye dolaylarında, Sürütme ve Kapusiye mevki-
lerindeki kiliselerde, Utah Üniversitesi Profesörlerinden Dr.Wachtang
Dijobadze tarafından arkeolojik sondaj yapılmasına izin verilmesi; İçiş-
leri Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığının uygun mütalâalarına dayanan
Millî Eğitim Bakanlığının 21/4/1964 tarihli ve 471.1506 sayılı yazısı
üzerine, Bakanlar Kurulunca 9 /5 /1964 tarihinde kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI

7 72 441 10 81 06

Başbakan
Devlet Bakanı ve
Başb. Yardımcısı
Devlet Bakanı
Devlet Bakanı
Devlet Bakanı
Adalet Bakanı
Millî Sorunlar Bakanı
İçişleri Bakanı
Dışişleri Bakanı
Maliye Bakanı
Millî Eğitim Bakanı
Bayındırlık Bakanı
Ticaret Bakanı
Sağ. ve Sos. Y. Bakanı
Güm. ve Tekel Bakanı
Tarım Bakanı
Ulaştırma Bakanı
Çalışma Bakanı
Sanayi Bakanı
Enerji ve Tabii Kay. Bakanı
Turizm ve Tautma Bakanı
İmar ve İskân Bakanı
Köy İşleri Bakanı

Dosya No :
136/46
608

¹⁷⁷ BCA, 30-18-1-2, 177-26-4 (9 Mayıs 1964).

Belge 3.

İskenderun Demir ve Çelik Tesisleri için Sovyetler Birliği'nden ithal edilecek teçhizat ve malzeme ile sağlanacak teknik hizmet bedelleri konusunda yapılan bakanlar kurulu toplantısında alınan karar¹⁷⁸.

BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞIVI

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ

KARARNAME

Sayı : 6/12600

İskenderun Demir ve Çelik Tesisleri için Sovyetler Birliğinden ithal edilecek teçhizat ve malzeme ile sağlanacak teknik hizmet bedellerinin finansmanı ile ilgili müzakerelere, Hükümetimizi temsilen Dışişleri Bakanlığı İktisadi İlişkiler Dairesi Genel Müdürü Mehmet Baydar Başkanlığında, Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri Genel Müdürü Orhan Acarlar, Sanayi Bakanlığı Sanayi Dairesi Reis Muavini Fikri Çağlar, Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri Genel Müdür Muavini Doğan Şengöz, Maliye Bakanlığı Hazine Genel Müdürlüğü ve MİT Genel Sekreterliğinde Müşavir Akşit Savcı, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Anlaşmalar Müdür Muavini Mehmet Beşe, Ticaret Bakanlığı Dışticaret Dairesi Reisliğinde Şube Şefi Reşat Erkmen, Dışişleri Bakanlığı İktisadi İlişkiler Dairesi Genel Müdürlüğünde Şube Müdürü Hüseyin Çelem, Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri Genel Müdürlüğünde Genel Müdürlük Teknik Müşaviri Sezai Arabacıoğlu, İskenderun Demir ve Çelik Fabrikaları Müessesesi Müdürlüğünde Müdür Muavini Ömer Balkan, İskenderun Demir ve Çelik Müessesesi Müdürlüğünde Müdür Muavini Seyfi Sıvacı ve Dışişleri Bakanlığı İktisadi İlişkiler Dairesinde İkinci Kâtip Aydan Karahan'dan kurulu bir heyetin katılması; Dışişleri Bakanlığının 14/10/1969 tarih ve İBEİ:471.152-1/69-134 sayılı yazısı üzerine, 31 Mayıs 1963 tarih ve 244 sayılı Kanunun 1.inci maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 21/10/1969 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Ekli

CUMHURBAŞKANI

Başbakan S. Demirel

Devlet Bakanı Devlet Bakanı Devlet Bakanı Devlet Bakanı

Adalet Bakanı Millî Savunma Bakanı İçişleri Bakanı Dışişleri Bakanı Maliye Bakanı

Millî Eğitim Bakanı Bayındırlık Bakanı Ticaret Bakanı Sağlık ve Sos. Y. Bakanı Gümrük ve Tekel Bakanı

Tarım Bakanı Enerji Bakanlığı Enerji ve Tabii Kay. Bakanı

Turizm ve Tanıtma Bakanı İmar ve İskân Bakanı Köy İşleri Bakanı Orman Bakanı

Dosya No : 70-24

1564

¹⁷⁸ BCA, 30-18-1-2 /241-73-6 (21 Ekim 1969).

Belge 4.

Devlet Bakanı Zeyyat Baykara ve Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Büyükelçi Fuat Bayramoğlu'nun SSCB'nin kuruluş yıldönümüne katılması ve Iskenderun Demir-Çelik Fabrikasının genişletilmesi konusunda yaptığı görüşmeleri konu alan bakanlar kurulu kararı.¹⁷⁹

T. C. BAŞBAKANLIK KURUMİ YERİ		T. C. BAŞBAKANLIK KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI	
KARARNAME			
Sayı: 7/	5535		
Eki			
Devlet Bakanı Zeyyat Baykara ve Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Büyükelçi Fuat Bayramoğlu'nun SSCB'nin kuruluşunun 50 nci yıldönümü münasebetiyle yapılacak kutlama törenlerinde Türk Hükümetini temsil etmek üzere 19-24 Aralık 1972 tarihleri arasında Sovyetler Birliği'ni ziyaretleri; Devlet Bakanı Zeyyat Baykara'nın, Iskenderun Demir-Çelik Fabrikasının tevsiî konusunda Sovyet makamları ile Moskova'da yapılması olup 5 Ocak 1973 tarihine kadar sürecektir müzakereleri yürütmesi ve varılacak anlaşmaları Hükümetimiz adına imzalaması hususunda yetkili kılınması; Zeyyat Baykara ve Fuat Bayramoğlu'na seyahatleri süresince eşlerinin refakat etmesi; Dışişleri Bakanlığının 6/12/1972 tarih ve ESGM(ESİD): 471-152-1/72/1258 sayılı yazısı üzerine, 31/5/1963 tarih ve 244 sayılı Kanunun 1 inci maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 18/12/1972 tarihinde kararlaştırılmıştır.			
CUMHURBAŞKANI			
Başbakan			
Devlet Bakanı			
Devlet Bakanı			
Devlet Bakanı V.			
Devlet Bakanı			
Adalet Bakanı			
Millî Savunma Bakanı			
İçişleri Bakanı			
Dışişleri Bakanı			
Maliye Bakanı			
Millî Eğitim Bakanı			
Bayındırlık Bakanı			
Ticaret Bakanı			
Sağ. ve Sos. Y. Bakanı			
Güm. ve Tekel Bakanı			
Tarım Bakanı			
Ulaştırma Bakanı			
Gıda Bakanlığı			
Sanayi ve Tek. Bakanı			
En. ve Tab. Kay. Bakanı			
Turizm ve Tan. Bakanı			
İmar ve İskân Bakanı			
Köy İşleri Bakanı			
Orman Bakanı			
Genç. ve Spor Bakanı			
Dosya No:	105-2	2084	
020 18 01 02 291 25 15			

¹⁷⁹ BCA, 30-18-1-2/291-95-15, (18 Aralık 1972).

Harita 1.
Hatay İli Haritası.¹⁸⁰

¹⁸⁰ http://cografyaharita.com/haritalarim/41_hatay_ili_haritasi.png (Erişim: 06.12.2019)

[illegible]

70

Gazete 1.

*Hatay''ın merkez ilçesi Antakya'da elektirik ihtiyacından kaynaklı sanayii problemlerini dile getiren bir basın haberi.*¹⁸²

¹⁸² Atayolu, 6 Ocak 1960.

Başbakan Adnan Menderes'in 13 Şubat 1960 tarihinde gerçekleştirdiği Hatay ziyareti esnasında şehrin imar faaliyetleri hakkında vaad ettiği hizmetleri konu alan bir basın haberi¹⁸³.

AYYILDIZ

A. Menderes İskenderuna Hoş Geldin

İmtiyaz Sahibi
Mehmet Özkan

Resul Mader
İhsan Çirkin

Kuruluş Tarihi: 7-Aralık-1950

PAZAR

14

ŞUBAT - 1960

AYYILDIZ

YOLUMUZ DEMOKRASİDİR

İBBANLARI: ATATÜRK BELVARI 50.30-4
Baskı ve İKTİSADİ MATBAASI - İskenderun

FIAT (25) KURUŞ

Telefon: 1370 Posta Kutusu: 90
SENE: 10 No: 2701

Başvekilimizi, Dün Antakyada Elli Bin Hataylı Görülmemiş Muazzam Bir Tezahüratla Karşıladi

Başvekil: Hassa, Kırıkhan ve Antakyada konuşarak pek yakında şehirde imar faaliyetlerinin başlayacağını Nisanda bu faaliyetleri görmek üzere tekrar Hatay'a geleceğini söyledi

İskenderunda da büyük imar faaliyeti başlıyor

Başvekil gün Meşin Kurtuluş Bayramında bulunan Başvekilimiz Sayın Adnan Menderes dün Hataya şeref vermişlerdir.

Başvekilimizi Vilayet hududu olan Hassa kazası ile Jeshiye arasındaki mevkiide karşılamak üzere beş yüz müteahhir otomobillerle gelen binlerce sığınmacı topluluğu hazır bulundurmışlardır. Başvekilimizde Devlet vekili ve Başvekil

yardımcısı Medeni Berk, Kalem Mahbus Müdürü Arif Özgen, Erülment Yavuzalp, Yurdanet Gençay, Nuri Ayan, Başvekilin İktisat Müşaviri Memduh Yaşar, 2. ci Ordu Kumandanı Orgeneral Süat Kuyas, Başvekilin Yayın Turizm Umum Müdürü Altınur Kılıç, Sı işleri Umum Müdürü Süleyman Demirel, Kara Yolları Umum Müdürü Fevzi Ataç, Anadolu Ajansı Umum Müdürü Fe

Başvekilimiz Sayın Adnan Menderes'in Hatay'da yaptığı konuşma

ruzan Tekin, Milli İmariyet Başkanı Celal Karasapan, Adıyaman Mebusu Sırrı Turan, Şefik San, Meris Mebusu Mehmet Dölek, İzmir Mebusu Perihan Arıburnu, Sakarya Mebusu Rifat Kadızade, ve Cengiz Vilayeti Valileri olduğu halde saat 12 de Vilayet hududuna ayak basmışlardır.

Binlerce vatandaşı arasında övünülenden İsmet Başvekilimizi ilk karşılayan Sayın Valimiz Ahmet Topaloğlu, Vilayet adına "Hoş Geldiniz, denizler hakkı beyacalı ve sürekli sevgi tezahüratı arasında vatandaşlara ayrı ayrı hıfızlarda bulunarak hatırlarını sormuşlardır.

Hassada hükümet binasında kısa bir istirahat eden Başvekil halka hitaben bir konuşma yapmış ve şöyle demiştir:

"Bu çokta teza hürata gösterilen sevgi ve muhabbetinize teşekkür ederim. Yıllardanberi hat

ta asırlar boyunca ihmale uğramış memleket meselelerini hall etmek için elimizden gelen gayretle çalışıyoruz. On senelerinde yaptığımız hizmetler gözünüzün önündedir. İlerideki senelerde bunun bir misli hizmetler yapmak için gayretler edeceğiz. Göstermiş olduğunuz bu coşkun sevinçle, bin isabetli olduğunuz nisanesidir. Hâpinizi hürmet ve sevgiyle selamlarım.

Gökleri yükselen muazzam alkış tufanı arasında sözlerini bitiren Başvekil saat 12.30 da Hassa'dan Antakya'ya müteveccih hareket etmişler ve Kırıkhan'a kadar imidat eden 32 kilometrelik yol boyunca dizilen vatandaşların hayecan dolu sevgi avazları arasında keşilen kurbanların kanı bir sel halinde caddelerden akıyordu.

Kırıkhan'da toplanan mahşeri kalabalıkta Devamı 4 te

Bugün İskenderuna Şeref Verecek Olan

BASVEKİLİMİZ MENDERESİ KARŞILAMA PROGRAMI

Başvekilimiz Sayın Adnan Menderes beraberlerinde Devlet vekili ve Başvekilin Yardımcısı Medeni Berk, İzmir, Sakarya, Muğla, Adıyaman ve Meris Mebusları Karayolları, Sı işleri, Basın, Yayın Turizm, Anadolu Ajansı, Patrol Olisi

ve Umumî Mağazalar Umum Müdürleriyle teknik ve iktisadi müşavir ve mütehasıslar 2. Ordu Kumandanı Orgeneral Süat Kuyas ve daha birçok Generaller olduğu halde bugün saat 13 de İskenderun'a şeref vereceklerdir.

Bu mübadelede hazırlanan karşılama programını aynen mesrediyoruz:

1- Başvekil Topboğazında karşılamak üzere saat 8 de Suray Lokantası önünden katil halinde otomobillerle hareket edilecek ve saat 10 Devamı 4 te

BÜYÜK MENDERES'E

Mahallatın millete vâcibiyetini boğ gıcık Omdört yıldanberi bir gıyaz dâğ gıcık Cephelerden Cepheye kopan bir kumandanın İmar tarihinde ölmek bir şan-ıvan

★

Türk Yurdu Türk ulusu görmedi bir mislin Kendi eserlerindin ilkönce hayalini O elinde taltukça hırsiyet kâfesiin Millet bağla taltukâk şıvâet efsesin

★

Vicdan hırsiyetini bahşeden son kumandan Bulamadi emniyetin gıyazı sana bir dâymın Gıvâleri fethetlin Arzu gıcıkâk sevin Kıl halinde bu millet taleet Menderes'in Hanan Yedig

Gazete 3.

Hatay'daki öğrenci olayları ve 27 Mayıs 1960 Askerî Darbesi'nin yıldönümü sebebiyle yayınlanan bildiriye konu edinen gazete haberi.¹⁸⁴

kullanarak mem | bugün bütün yurttaki oldu | şehirde büyük süsleme
şu gibi şehirlerimizde de | Devamı 4 de

İskenderun Yüksek Tahsil Gençliği bir bildiri yayınladı

«Atatürk ilkelerine ve 27 Mayıs devrimine karşı olan her türlü harekete karşı koyacağımızı ve gerekirse bizden önce can vermiş aziz şehitlerimizden bir nebze geride kalmıyacağımızı hatırlatırız»

İskenderun Yüksek Tahsil mensupları 27 Mayıs'ın ikinci yıldönümü münasebetiyle şu bildiriye yayınlamıştır:

“Kanunsuzluk, nizamsızlık, yağma ve rada, burada açık ve kapalı olarak devrimlere karşı sinsi girişilen teşebbüsleri dikkatle, vakarla izlemek teyiz.

Günün konusu haline getirilen af yaygarası aziz milletimizin kaderiyle, saadetiyle oynamak cüretine Devamı sa. 3 te

Gazete 4.

21 Aralık 1963 Kıbrıs Olayları'nı protesto etmek maksadıyla düzenlenen ve Hatay halkının tepkisini yansıtan bir manşet.¹⁸⁵

Bu Gazete Basın Ahli
Tutanağı Uymayı
Tahakkük Etmelidir.

Yıl : 14
Sayı : 3871

28
Aralık
CUMARTESİ
1963

Körfez

Tesis Tarihi:
18-6-1959

GÜNLÜK SİYASİ GAZETE

Kurucusu:
Ahmet Perker

Sahibi ve Başkanı:
AHMET PERKER

Telgraf : 1382

Marşane : Uzun Çarşı No. 11
İSKENDERUN

Sayısı Her Yerde 25 Kuruş

30 Bin Antakyalı Kıbrıs olaylarını Tel'inetti

Miting olgun bir hava içinde 2.5 saat sürdü

Jondarma A. komutanının verdiği bayrak büyük tezahürata yol açtı

Antakya (Telefonla) - Kıbrıs'taki son olaylar protestosu etmiş ve buradaki kardeşlerimiz yapılan alaylara ve kalplerin teavünleri tel'in etmek maksadıyla bugün Antakya'da muazzam bir miting yapılmıştır. 30 bin yakın Hataylı kardeşler bu mitinge saat 14'de Bekir Nurettin Camii önünde toplanmış ve Kıbrıs'taki olayları protesto eden bir konuşma yapılmıştır. Burada Atatürk'ün Bayrakla...

Atatürk'ün Ankaraya gelişinin yıldönümü kutlandı

Aşağı Antakya'da Ankaraya gelişinin 44. yıldönümü gününe yapılan törenle kutlanmıştır. Bu münaselele ana caddeyi süsleyen ve zafer meydanında toplanan gençler bayraklar yapmışlardır.

İnqilâfın...

¹⁸⁴ Hatay Postası, 28 Mayıs 1962.

¹⁸⁵ Körfez, 28 Aralık 1963.

Gazete 5.

1960-1964 yılları arasında Hatay Valisi olarak görevlendirilen Muammer Ürgen'in Hatay'ın idari, iktisadi ve sosyal konularına ilişkin basın toplantısını konu edinen gazete manşeti¹⁸⁶.

Vali Muammer Ürgen'in Basın Toplantısı

Turizm Alanında Vilâyetimiz'de Neler Yapıldı, Neler Yapılacak?

Kampingler, nümune köyler kurulacak ve Yeni Oteller hizmete girecek, Turistik Bölgelere Telefon Santralleri Kurulacak

Şehrimiz Telefon Santraline Bu Yıl 500 Numara Daha İlâve Edilecek

Vali Muammer Ürgen

Vali Muammer Ürgen, Hatay'da bu yılki refah ve saadet içinde yaşarlar. Bu gerçek ortada dururken Hatay'ın zenginleri, Hatay'ın münaveverleri turizme bigâne kalmaktadırlar. Bugün burada bir Turizm Deneyi vardı. İl Turizm Deneyi Komitesi, İl Turizm Daimi Komisyonu, nihayet Antakya'yı güzelleştirme derneği vardır. Fakat bütün bunlar maalesef gereken çabayı gösterememektedirler. Hatay Basını da turizme ilah eden önemi göstermemektedir. Bİlindiği gibi bugün

Hükümetimiz turizmin önemini anlamış ve bu yolda geniş faaliyete geçmiştir. Hükümet tedbirler alıyorsa, direktifler veriyor. Tabii bu kâfi değildir. Hükümetin çabalarına halkın da candan katılması ve onun işlerini kolaylaştırması lâzımdır. Turizm elbirtıyla gerçekleştirilecek bir davadır. Vali Ürgen, bundan sonra Hatay'da yapılan işler hakkındaki izahatına geçmiş ve önce yapılan ve yapılacak turistik oteller üzerinde durmuştur. Vali bu konuda şunları söylemiştir: "Samandağ'da inşasına başlanan 32 odalı, muhtelif salonsu otelin mefruatı da ihale edilmiştir. Bu otel 14-15 Haziran'da hizmete girecektir.

Harbiyede inşa edilen Hidro-Iskenderiye gibi ihale edilmiş ve hizmete alınmıştır. Reyhanlı'nın Yeni şehir oteli de bu mevsimde açılacaktır. Kız Öğretmen Okulunun kendi binasına taşınmasından sonra Antakya Turizm Oteli de işletmeye açılacaktır. Antakya'nın Sanayi Sitesinde özel teğ

büs tarafından inşa edilen ve Hükümetçe 530 bin lira kredi yardımıyla bulunan 25 odalı kaloriferli otel de bu yıl hizmete girecektir. Aras Oteli de bu yıl hizmete açılacaktır. Sogukoluk'ta, Iskenderiye ve Batıyaz'da da birer otel inşa edilecektir. Iskenderiye'de yapılacak otel 100 odalı olacak ve 5 milyon liraya çıkacaktır. Bu arada Hatay'ın muhtelif yerlerinde Kampingler ve nümune köyler yapılacaktır. İlk kamping inşasına Iskenderiye'de başlanmıştır. Aras, Paayas, Erzin ilçeleri ve Reyhanlı'nın Mamam köyünde, Samandağ, Çevlik, Yenisehir Gölü ve Yayladag'da birer Kamping meydana getirilecektir. Bunlardan ayrı olarak, başta Antakya Lisesi olmak üzere ilimizdeki bütün okulların bahçeleri Kamping haline getirilecektir. Antakya Lisesi Panziyonu, yas aplanında Turist Misafirhanesi olarak kullanılacaktır. Bu konuda Millî Eğitim Bakanlığına gereken müracaatla bulunulmuştur. Ote yandan Yayladag

Hudut kapısında inşa edilmekte olan Turizm Enformasyon Binasının inşaatı bitmek üzeredir. Cilvegözü Enformasyon Binasının da inşaatı yapılmış olup bu binada da 90 gün içinde bitirilecektir.

Antakya ve Iskenderiye'de birer Enformasyon Bürosu kurularak faaliyete geçirildi, birer terminal binası inşaatı için de çalışmalara başlandı.

Antakya'da bir de Turizm Polisi ihdas edilmiş ve faaliyete geçirilmiştir. Önümüzdeki aylar içinde bütün Hatay'da bir de "Turizm Haftası" yapılacaktır. Antakya Ticaret Odasının ya (Bünyanı 4. s. 1. m. 1. b. 1. d. 1. e. 1. f. 1. g. 1. h. 1. i. 1. j. 1. k. 1. l. 1. m. 1. n. 1. o. 1. p. 1. q. 1. r. 1. s. 1. t. 1. u. 1. v. 1. w. 1. x. 1. y. 1. z. 1. aa. 1. ab. 1. ac. 1. ad. 1. ae. 1. af. 1. ag. 1. ah. 1. ai. 1. aj. 1. ak. 1. al. 1. am. 1. an. 1. ao. 1. ap. 1. aq. 1. ar. 1. as. 1. at. 1. au. 1. av. 1. aw. 1. ax. 1. ay. 1. az. 1. ba. 1. bb. 1. bc. 1. bd. 1. be. 1. bf. 1. bg. 1. bh. 1. bi. 1. bj. 1. bk. 1. bl. 1. bm. 1. bn. 1. bo. 1. bp. 1. bq. 1. br. 1. bs. 1. bt. 1. bu. 1. bv. 1. bw. 1. bx. 1. by. 1. bz. 1. ca. 1. cb. 1. cc. 1. cd. 1. ce. 1. cf. 1. cg. 1. ch. 1. ci. 1. cj. 1. ck. 1. cl. 1. cm. 1. cn. 1. co. 1. cp. 1. cq. 1. cr. 1. cs. 1. ct. 1. cu. 1. cv. 1. cw. 1. cx. 1. cy. 1. cz. 1. da. 1. db. 1. dc. 1. dd. 1. de. 1. df. 1. dg. 1. dh. 1. di. 1. dj. 1. dk. 1. dl. 1. dm. 1. dn. 1. do. 1. dp. 1. dq. 1. dr. 1. ds. 1. dt. 1. du. 1. dv. 1. dw. 1. dx. 1. dy. 1. dz. 1. ea. 1. eb. 1. ec. 1. ed. 1. ee. 1. ef. 1. eg. 1. eh. 1. ei. 1. ej. 1. ek. 1. el. 1. em. 1. en. 1. eo. 1. ep. 1. eq. 1. er. 1. es. 1. et. 1. eu. 1. ev. 1. ew. 1. ex. 1. ey. 1. ez. 1. fa. 1. fb. 1. fc. 1. fd. 1. fe. 1. ff. 1. fg. 1. fh. 1. fi. 1. fj. 1. fk. 1. fl. 1. fm. 1. fn. 1. fo. 1. fp. 1. fq. 1. fr. 1. fs. 1. ft. 1. fu. 1. fv. 1. fw. 1. fx. 1. fy. 1. fz. 1. ga. 1. gb. 1. gc. 1. gd. 1. ge. 1. gf. 1. gg. 1. gh. 1. gi. 1. gj. 1. gk. 1. gl. 1. gm. 1. gn. 1. go. 1. gp. 1. gq. 1. gr. 1. gs. 1. gt. 1. gu. 1. gv. 1. gw. 1. gx. 1. gy. 1. gz. 1. ha. 1. hb. 1. hc. 1. hd. 1. he. 1. hf. 1. hg. 1. hi. 1. hj. 1. hk. 1. hl. 1. hm. 1. hn. 1. ho. 1. hp. 1. hq. 1. hr. 1. hs. 1. ht. 1. hu. 1. hv. 1. hw. 1. hx. 1. hy. 1. hz. 1. ia. 1. ib. 1. ic. 1. id. 1. ie. 1. if. 1. ig. 1. ih. 1. ii. 1. ij. 1. ik. 1. il. 1. im. 1. in. 1. io. 1. ip. 1. iq. 1. ir. 1. is. 1. it. 1. iu. 1. iv. 1. iw. 1. ix. 1. iy. 1. iz. 1. ja. 1. jb. 1. jc. 1. jd. 1. je. 1. jf. 1. jg. 1. jh. 1. ji. 1. jj. 1. jk. 1. jl. 1. jm. 1. jn. 1. jo. 1. jp. 1. jq. 1. jr. 1. js. 1. jt. 1. ju. 1. jv. 1. jw. 1. jx. 1. jy. 1. jz. 1. ka. 1. kb. 1. kc. 1. kd. 1. ke. 1. kf. 1. kg. 1. kh. 1. ki. 1. kj. 1. kl. 1. km. 1. kn. 1. ko. 1. kp. 1. kq. 1. kr. 1. ks. 1. kt. 1. ku. 1. kv. 1. kw. 1. kx. 1. ky. 1. kz. 1. la. 1. lb. 1. lc. 1. ld. 1. le. 1. lf. 1. lg. 1. lh. 1. li. 1. lj. 1. lk. 1. ll. 1. lm. 1. ln. 1. lo. 1. lp. 1. lq. 1. lr. 1. ls. 1. lt. 1. lu. 1. lv. 1. lw. 1. lx. 1. ly. 1. lz. 1. ma. 1. mb. 1. mc. 1. md. 1. me. 1. mf. 1. mg. 1. mh. 1. mi. 1. mj. 1. mk. 1. ml. 1. mn. 1. mo. 1. mp. 1. mq. 1. mr. 1. ms. 1. mt. 1. mu. 1. mv. 1. mw. 1. mx. 1. my. 1. mz. 1. na. 1. nb. 1. nc. 1. nd. 1. ne. 1. nf. 1. ng. 1. nh. 1. ni. 1. nj. 1. nk. 1. nl. 1. nm. 1. nn. 1. no. 1. np. 1. nq. 1. nr. 1. ns. 1. nt. 1. nu. 1. nv. 1. nw. 1. nx. 1. ny. 1. nz. 1. oa. 1. ob. 1. oc. 1. od. 1. oe. 1. of. 1. og. 1. oh. 1. oi. 1. oj. 1. ok. 1. ol. 1. om. 1. on. 1. oo. 1. op. 1. oq. 1. or. 1. os. 1. ot. 1. ou. 1. ov. 1. ow. 1. ox. 1. oy. 1. oz. 1. pa. 1. pb. 1. pc. 1. pd. 1. pe. 1. pf. 1. pg. 1. ph. 1. pi. 1. pj. 1. pk. 1. pl. 1. pm. 1. pn. 1. po. 1. pp. 1. pq. 1. pr. 1. ps. 1. pt. 1. pu. 1. pv. 1. pw. 1. px. 1. py. 1. pz. 1. qa. 1. qb. 1. qc. 1. qd. 1. qe. 1. qf. 1. qg. 1. qh. 1. qi. 1. qj. 1. qk. 1. ql. 1. qm. 1. qn. 1. qo. 1. qp. 1. qq. 1. qr. 1. qs. 1. qt. 1. qu. 1. qv. 1. qw. 1. qx. 1. qy. 1. qz. 1. ra. 1. rb. 1. rc. 1. rd. 1. re. 1. rf. 1. rg. 1. rh. 1. ri. 1. rj. 1. rk. 1. rl. 1. rm. 1. rn. 1. ro. 1. rp. 1. rq. 1. rr. 1. rs. 1. rt. 1. ru. 1. rv. 1. rw. 1. rx. 1. ry. 1. rz. 1. sa. 1. sb. 1. sc. 1. sd. 1. se. 1. sf. 1. sg. 1. sh. 1. si. 1. sj. 1. sk. 1. sl. 1. sm. 1. sn. 1. so. 1. sp. 1. sq. 1. sr. 1. ss. 1. st. 1. su. 1. sv. 1. sw. 1. sx. 1. sy. 1. sz. 1. ta. 1. tb. 1. tc. 1. td. 1. te. 1. tf. 1. tg. 1. th. 1. ti. 1. tj. 1. tk. 1. tl. 1. tm. 1. tn. 1. to. 1. tp. 1. tq. 1. tr. 1. ts. 1. tu. 1. tv. 1. tw. 1. tx. 1. ty. 1. tz. 1. ua. 1. ub. 1. uc. 1. ud. 1. ue. 1. uf. 1. ug. 1. uh. 1. ui. 1. uj. 1. uk. 1. ul. 1. um. 1. un. 1. uo. 1. up. 1. uq. 1. ur. 1. us. 1. ut. 1. uu. 1. uv. 1. uw. 1. ux. 1. uy. 1. uz. 1. va. 1. vb. 1. vc. 1. vd. 1. ve. 1. vf. 1. vg. 1. vh. 1. vi. 1. vj. 1. vk. 1. vl. 1. vm. 1. vn. 1. vo. 1. vp. 1. vq. 1. vr. 1. vs. 1. vt. 1. vu. 1. vv. 1. vw. 1. vx. 1. vy. 1. vz. 1. wa. 1. wb. 1. wc. 1. wd. 1. we. 1. wf. 1. wg. 1. wh. 1. wi. 1. wj. 1. wk. 1. wl. 1. wm. 1. wn. 1. wo. 1. wp. 1. wq. 1. wr. 1. ws. 1. wt. 1. wu. 1. wv. 1. ww. 1. wx. 1. wy. 1. wz. 1. xa. 1. xb. 1. xc. 1. xd. 1. xe. 1. xf. 1. xg. 1. xh. 1. xi. 1. xj. 1. xk. 1. xl. 1. xm. 1. xn. 1. xo. 1. xp. 1. xq. 1. xr. 1. xs. 1. xt. 1. xu. 1. xv. 1. xw. 1. xx. 1. xy. 1. xz. 1. ya. 1. yb. 1. yc. 1. yd. 1. ye. 1. yf. 1. yg. 1. yh. 1. yi. 1. yj. 1. yk. 1. yl. 1. ym. 1. yn. 1. yo. 1. yp. 1. yq. 1. yr. 1. ys. 1. yt. 1. yu. 1. yv. 1. yw. 1. yx. 1. yy. 1. yz. 1. za. 1. zb. 1. zc. 1. zd. 1. ze. 1. zf. 1. zg. 1. zh. 1. zi. 1. zj. 1. zk. 1. zl. 1. zm. 1. zn. 1. zo. 1. zp. 1. zq. 1. zr. 1. zs. 1. zt. 1. zu. 1. zv. 1. zw. 1. zx. 1. zy. 1. zz. 1. aa. 1. ab. 1. ac. 1. ad. 1. ae. 1. af. 1. ag. 1. ah. 1. ai. 1. aj. 1. ak. 1. al. 1. am. 1. an. 1. ao. 1. ap. 1. aq. 1. ar. 1. as. 1. at. 1. au. 1. av. 1. aw. 1. ax. 1. ay. 1. az. 1. ba. 1. bb. 1. bc. 1. bd. 1. be. 1. bf. 1. bg. 1. bh. 1. bi. 1. bj. 1. bk. 1. bl. 1. bm. 1. bn. 1. bo. 1. bp. 1. bq. 1. br. 1. bs. 1. bt. 1. bu. 1. bv. 1. bw. 1. bx. 1. by. 1. bz. 1. ca. 1. cb. 1. cc. 1. cd. 1. ce. 1. cf. 1. cg. 1. ch. 1. ci. 1. cj. 1. ck. 1. cl. 1. cm. 1. cn. 1. co. 1. cp. 1. cq. 1. cr. 1. cs. 1. ct. 1. cu. 1. cv. 1. cw. 1. cx. 1. cy. 1. cz. 1. da. 1. db. 1. dc. 1. dd. 1. de. 1. df. 1. dg. 1. dh. 1. di. 1. dj. 1. dk. 1. dl. 1. dm. 1. dn. 1. do. 1. dp. 1. dq. 1. dr. 1. ds. 1. dt. 1. du. 1. dv. 1. dw. 1. dx. 1. dy. 1. dz. 1. ea. 1. eb. 1. ec. 1. ed. 1. ee. 1. ef. 1. eg. 1. eh. 1. ei. 1. ej. 1. ek. 1. el. 1. em. 1. en. 1. eo. 1. ep. 1. eq. 1. er. 1. es. 1. et. 1. eu. 1. ev. 1. ew. 1. ex. 1. ey. 1. ez. 1. fa. 1. fb. 1. fc. 1. fd. 1. fe. 1. ff. 1. fg. 1. fh. 1. fi. 1. fj. 1. fk. 1. fl. 1. fm. 1. fn. 1. fo. 1. fp. 1. fq. 1. fr. 1. fs. 1. ft. 1. fu. 1. fv. 1. fw. 1. fx. 1. fy. 1. fz. 1. ga. 1. gb. 1. gc. 1. gd. 1. ge. 1. gf. 1. gg. 1. gh. 1. gi. 1. gj. 1. gk. 1. gl. 1. gm. 1. gn. 1. go. 1. gp. 1. gq. 1. gr. 1. gs. 1. gt. 1. gu. 1. gv. 1. gw. 1. gx. 1. gy. 1. gz. 1. ha. 1. hb. 1. hc. 1. hd. 1. he. 1. hf. 1. hg. 1. hi. 1. hj. 1. hk. 1. hl. 1. hm. 1. hn. 1. ho. 1. hp. 1. hq. 1. hr. 1. hs. 1. ht. 1. hu. 1. hv. 1. hw. 1. hx. 1. hy. 1. hz. 1. ia. 1. ib. 1. ic. 1. id. 1. ie. 1. if. 1. ig. 1. ih. 1. ii. 1. ij. 1. ik. 1. il. 1. im. 1. in. 1. io. 1. ip. 1. iq. 1. ir. 1. is. 1. it. 1. iu. 1. iv. 1. iw. 1. ix. 1. iy. 1. iz. 1. ja. 1. jb. 1. jc. 1. jd. 1. je. 1. jf. 1. jg. 1. jh. 1. ji. 1. jj. 1. jk. 1. jl. 1. jm. 1. jn. 1. jo. 1. jp. 1. jq. 1. jr. 1. js. 1. jt. 1. ju. 1. jv. 1. jw. 1. jx. 1. jy. 1. jz. 1. ka. 1. kb. 1. kc. 1. kd. 1. ke. 1. kf. 1. kg. 1. kh. 1. ki. 1. kj. 1. kl. 1. km. 1. kn. 1. ko. 1. kp. 1. kq. 1. kr. 1. ks. 1. kt. 1. ku. 1. kv. 1. kw. 1. kx. 1. ky. 1. kz. 1. la. 1. lb. 1. lc. 1. ld. 1. le. 1. lf. 1. lg. 1. lh. 1. li. 1. lj. 1. lk. 1. ll. 1. lm. 1. ln. 1. lo. 1. lp. 1. lq. 1. lr. 1. ls. 1. lt. 1. lu. 1. lv. 1. lw. 1. lx. 1. ly. 1. lz. 1. ma. 1. mb. 1. mc. 1. md. 1. me. 1. mf. 1. mg. 1. mh. 1. mi. 1. mj. 1. mk. 1. ml. 1. mn. 1. mo. 1. mp. 1. mq. 1. mr. 1. ms. 1. mt. 1. mu. 1. mv. 1. mw. 1. mx. 1. my. 1. mz. 1. na. 1. nb. 1. nc. 1. nd. 1. ne. 1. nf. 1. ng. 1. nh. 1. ni. 1. nj. 1. nk. 1. nl. 1. nm. 1. nn. 1. no. 1. np. 1. nq. 1. nr. 1. ns. 1. nt. 1. nu. 1. nv. 1. nw. 1. nx. 1. ny. 1. nz. 1. oa. 1. ob. 1. oc. 1. od. 1. oe. 1. of. 1. og. 1. oh. 1. oi. 1. oj. 1. ok. 1. ol. 1. om. 1. on. 1. oo. 1. op. 1. oq. 1. or. 1. os. 1. ot. 1. ou. 1. ov. 1. ow. 1. ox. 1. oy. 1. oz. 1. pa. 1. pb. 1. pc. 1. pd. 1. pe. 1. pf. 1. pg. 1. ph. 1. pi. 1. pj. 1. pk. 1. pl. 1. pm. 1. pn. 1. po. 1. pp. 1. pq. 1. pr. 1. ps. 1. pt. 1. pu. 1. pv. 1. pw. 1. px. 1. py. 1. pz. 1. qa. 1. qb. 1. qc. 1. qd. 1. qe. 1. qf. 1. qg. 1. qh. 1. qi. 1. qj. 1. qk. 1. ql. 1. qm. 1. qn. 1. qo. 1. qp. 1. qq. 1. qr. 1. qs. 1. qt. 1. qu. 1. qv. 1. qw. 1. qx. 1. qy. 1. qz. 1. ra. 1. rb. 1. rc. 1. rd. 1. re. 1. rf. 1. rg. 1. rh. 1. ri. 1. rj. 1. rk. 1. rl. 1. rm. 1. rn. 1. ro. 1. rp. 1. rq. 1. rr. 1. rs. 1. rt. 1. ru. 1. rv. 1. rw. 1. rx. 1. ry. 1. rz. 1. sa. 1. sb. 1. sc. 1. sd. 1. se. 1. sf. 1. sg. 1. sh. 1. si. 1. sj. 1. sk. 1. sl. 1. sm. 1. sn. 1. so. 1. sp. 1. sq. 1. sr. 1. ss. 1. st. 1. su. 1. sv. 1. sw. 1. sx. 1. sy. 1. sz. 1. ta. 1. tb. 1. tc. 1. td. 1. te. 1. tf. 1. tg. 1. th. 1. ti. 1. tj. 1. tk. 1. tl. 1. tm. 1. tn. 1. to. 1. tp. 1. tq. 1. tr. 1. ts. 1. tu. 1. tv. 1. tw. 1. tx. 1. ty. 1. tz. 1. ua. 1. ub. 1. uc. 1. ud. 1. ue. 1. uf. 1. ug. 1. uh. 1. ui. 1. uj. 1. uk. 1. ul. 1. um. 1. un. 1. uo. 1. up. 1. uq. 1. ur. 1. us. 1. ut. 1. uu. 1. uv. 1. uw. 1. ux. 1. uy. 1. uz. 1. va. 1. vb. 1. vc. 1. vd. 1. ve. 1. vf. 1. vg. 1. vh. 1. vi. 1. vj. 1. vk. 1. vl. 1. vm. 1. vn. 1. vo. 1. vp. 1. vq. 1. vr. 1. vs. 1. vt. 1. vu. 1. vv. 1. vw. 1. vx. 1. vy. 1. vz. 1. wa. 1. wb. 1. wc. 1. wd. 1. we. 1. wf. 1. wg. 1. wh. 1. wi. 1. wj. 1. wk. 1. wl. 1. wm. 1. wn. 1. wo. 1. wp. 1. wq. 1. wr. 1. ws. 1. wt. 1. wu. 1. wv. 1. ww. 1. wx. 1. wy. 1. wz. 1. xa. 1. xb. 1. xc. 1. xd. 1. xe. 1. xf. 1. xg. 1. xh. 1. xi. 1. xj. 1. xk. 1. xl. 1. xm. 1. xn. 1. xo. 1. xp. 1. xq. 1. xr. 1. xs. 1. xt. 1. xu. 1. xv. 1. xw. 1. xx. 1. xy. 1. xz. 1. ya. 1. yb. 1. yc. 1. yd. 1. ye. 1. yf. 1. yg. 1. yh. 1. yi. 1. yj. 1. yk. 1. yl. 1. ym. 1. yn. 1. yo. 1. yp. 1. yq. 1. yr. 1. ys. 1. yt. 1. yu. 1. yv. 1. yw. 1. yx. 1. yy. 1. yz. 1. za. 1. zb. 1. zc. 1. zd. 1. ze. 1. zf. 1. zg. 1. zh. 1. zi. 1. zj. 1. zk. 1. zl. 1. zm. 1. zn. 1. zo. 1. zp. 1. zq. 1. zr. 1. zs. 1. zt. 1. zu. 1. zv. 1. zw. 1. zx. 1. zy. 1. zz.

Gazete 6.

Antakya Ortodoks Cemaati'nin 21 Aralık 1963 tarihinde Kıbrıs Türklerine karşı yapılan katliamları protesto eden bildirisi¹⁸⁷.

Antakya Türk Ortodoks Cemaatinin Protestosu

Cemaat Mensupları Kıbrıs Rumlarını Tel'in Ettiler

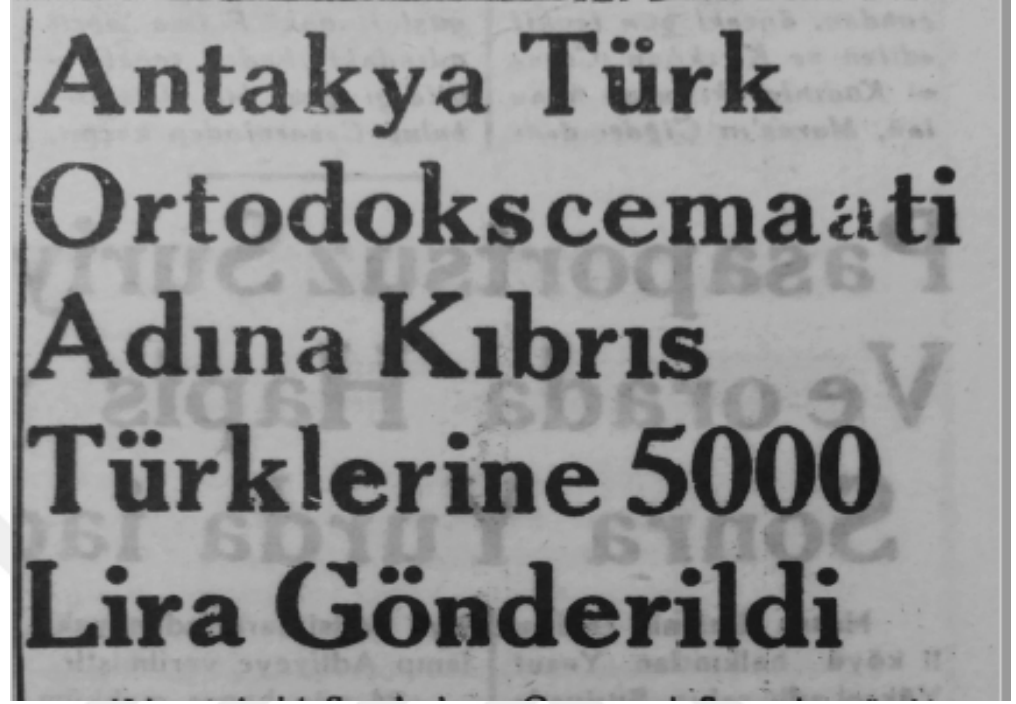
K

¹⁸⁶ Sabah, 23 Nisan 1964.

¹⁸⁷ Sabah, 4 Ocak 1964.

Gazete 7.

*Antakya Ortodoks Cemaati'nin 1963 yılında Kıbrıs'ta yaşanan hadiseler sebebiyle bölgede yaşayan Türklere yaptıkları yardımı konu edinen bir basın haberi.*¹⁸⁸

¹⁸⁸ *Sabah*, 26 Ocak 1964.

Gazete 8.

1964 yılı şubat ayında Hatay'a gelen turist sayısı hakkında istatistiki veriler veren bir basın haberi¹⁸⁹.

ŞEHİR VE İL HABERLERİ

Geçen Şubat Ayı Zarfında

**Şehrimiz Müzesi'ni 1599,
Sen-Piyer Kilisesini İse
935 Kişi Ziyaret Etti**

Ziyaretler 1053 Lira 45 Kuruş gelir sağladı

Sen-Piyer Kilisesinin dıştan görünüşü

Geçen Şubat ayında Şehrimiz Arkeoloji Müzesi'ni 1599'u paralı, 260'ı parasız olmak üzere cemaat 1599 kişi ziyaret etmiştir. Bu ziyaretçilerin 166'sı yabancı turisttir.

Öte yandan gene aynı ay zarfında Tarihî Sen-Piyer Kilisesini 209'u yabancı turist olmak üzere 935 kişi ziyaret etmiştir.

Bu ziyaretler sırasında Müze'yi gezenlerden 719 lira 20 kuruş, Sen-Piyer'i gezenlerden ise 334 lira 25 kuruş, cemaat 1053 lira 45 kuruş gelir elde edilmiştir.

Ayrıca gene Şubat ayı içerisinde Merkezi Antakya Arkeoloji Müzesinde bulunan Eski Eserleri Sevenler Derneği tarafından Turistlere 1039 lira tutarında tarihi ve turistik yerlerin fotoğraflarıyla çeşitli turistik eşya satılmıştır.

¹⁸⁹ Sabah, 8 Mart 1964.

Köylerde okul * Üzerinde önemle durulan ana dâvâlardan biri

80 köy okulu için 3 milyon 635 bin lira yatırım yapıldı

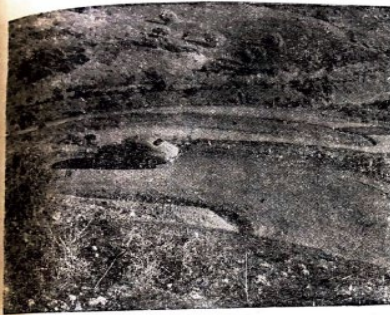
70 e yakın okul hizmete girmiş durumda
Toplam derslik sayısı 116 y ı b u l u y o r

Geçtiğimiz yıl içinde Hatayın muhtelif yerlerinde inşa edilmekte olan 80 ilkokul için 3 milyon 635 bin lira harcandı. 80 ilkokulun 116 dersliği mevcut bulunmaktadır. Vakitçe okul inşaatına büyük önem verilince, 250 nüfustan yukarı köylerimizde behemahal okula kavuşturulması ön planda alınmış bulunmaktadır. 80 ilkokul için harcanan 3 milyon 635 bin liranın kazalara dağılışı aşağıdaki şekildedir:

7 ilkokul için 270 bin lira.
Dörtöyl: 3 derslikli bir ilkokul için 60 bin lira.
Haava: 6 derslikli 5 ilkokul için 200 bin lira.
İskenderun: 21 derslikli 12 ilkokul için 640

Yılan hikâyesine dönmüşü...

Antakya-İskenderun yolu yapımı derhal başlıyor

Vali, Demirel'den Hatay'a ait bütün meselelerin 3 yıl içerisinde tamamen giderileceği hususunda vaad almış durumda

Hatayın ana dâvalarını tesbit ederek bunların halli hususu da Ankara'da Başbakan ve Bakanlarla temaslara yapan Vali Nuri Teoman, eyvaki gün düzenlenmiş olduğu basın toplantısında, yapılacak ve yapılmasına çalışılacak konuları açıklamıştır.

Teomanın belirttiğine göre, Başbakan Demirelle yapılan görüşmede, ilk iş olarak İskenderun - Antakya yolunun yapımına derhal başlanacağı vadimi almış ve bu hususta Kara Yolları genel müdürlüğüne emir verilmiştir. Buna göre İskenderun giriş yolu ka

Virajlar * Yakında tarife karışacak

¹⁹⁰ Atayolu, 9 Aralık 1964.

¹⁹¹ Atayolu, 31 Mart 1966.

Gazete 11.

St. Pierre Kilisesi'nin Hristiyanlığın hac merkezi ilan edilmesinden sonra Hatay'da turizme yönelik yapılacak faaliyetleri açıklayan bir basın (Dört Yol) bildirisi¹⁹².

Hatay ilinde Turizm işleri için Hazırlık Tamimi

Hristiyanlık alemi-
nin başı olan Papa'nın
tarifi sen Piyer Kilise-
sinin iliminde bulunma-
sı dolayısıyla Antakya
Hristiyanlar için HAÇ
yeri olarak ilan edilmiş-
tir.

Turizm bakımından
ilimize, dolayısıyla Dev-
letimize maddi ve manevi
bir çok faydalar sağla-
yacağı aşikardır.

Fakat, her şeyden öne-
ce Hatay il sakinlerinin
bu fırsatı ganimet bile-
rek Turizm davasını bir
bütün olarak ele alması
gerekmektedir.

Bunu için de:

1. - Halkın Turizm bil-
gisine sahip kılması,
2. - Belediyeler şehir ve
kasabalarda kendilerine
düşen hazırlıkları bir an
evvel yapması,
3. - Çocuklarımızı gerek
bu gün gerekse İstikbal-
deki Turizm davasına
hazırlamak için tebliğler
dergisinde / yayımlanan
esaslar dâhilinde bilgiye
sahip kılmak ve ilan edil-
ecek Turizm haftasında
bu konuyu işlemek.
4. - Bayındırlık Müdür-
lüğüne köy yolları lev-
halarının Kim. li olarak
konulması,
5. - Kara yollarına tra-
fik konunu hükümleri
gereğince işaret levhala-
rının noksanız olarak
konulması ve sık sık
kontrol ettirilmesi.
6. - Halk eğitim büro
Başkanlığına Turizm da-
vasının halli için Basın
Radyolardan ve sinema-
lardan istifade ederek
halkı ve öğrencileri ten-
vir etmek ve propağan-
da yapmak için gereken

hazırlıklara şimdiden
başlayarak en kısa zaman-
da bitirilmesi,

7. - Emniyet Müdürlü-
ğünce gerek kısıplarda
ve gerekse sair yerlerde
Turizm'e gereken kolay-
lığı göstermek ve her
türlü emniyetli sağla-
mak için tedbirler almak.
8. - Gümrük Başmüdür-
lüğüne kapılardan giriş
ve çıkışlardan Turistlere
azami kolaylığın göster-
ilmesi için hazırlıklarda
bulunulması,
9. - Vilayetteki turistik
yerleri gösteren harita
pân ve broşürlerin Vilâ-
yetçe hazırlattırılması.
10. - Muhtelif yerlerde
muhtelif tarihlerde bu
konu ile ilgili konferan-
lar tertip edilmesi,
11. - Bakanlığa bağlı
Turizm bürosu kurul-
ması,

Gazete 12.

Hatay'da narenciye tarımına yönelik olup, Dört Yol'da kurulması kurulması planlanan usara (öz su) fabrikası ile ilgili basına yansıyan bir haber¹⁹³

DÖRTYOL

İhtiyaz Sahibi
HÜSEYİN YILMAZ
Mesu Mucurü
Necdet Atilla Hayır
İdarehane Dört Yol İhtiyaz
Caddesi No: 32-B
ÇARŞAMBA
7 - AĞUSTOS - 1963

Yılı : 9 Sayı : 137 - 900 Çarşamba ve Cumartesi Günleri çıkar Siyasal Gazete Basıldığı yer : Dört Yol Matbaası Dört Yol Fıatı 10 Kr.

Usara Fabrikasını Kurmak için faaliyete geçecek şirket teşekkül etmek üzeredir.

Şehrimize kurulması kısına öneyak olan Şir-
teşirilen Usara Fabrikası teşekkül etmek üzeredir.

(Mavi küf) Yayladağ tütününe Yüzde doksan oranında zarar verdi

Adana. (Öz:1)
Bu yıl bölgemizde
iki defa görülen Mavi
Küfün tütünlerde mey-
dana getirdiği zarar yüz-
de 70 i geçmektedir. En
iyi harman tütünlerinin
yetiştirdiği Yayladağ min-
tikasındaki tütünlerde
meydana gelen zarar ise
yüzde 90 ı bulmuştur.
Bebçe, Osmalıye,
Dört Yol ve Sırnadag
bölgelerindeki zararın da
yüzde 50-60 civarında
olduğu bildirilmektedir.

redir. 15 gün gibi kısa
bir zaman içerisinde
hummeli bir çalışma ile,
Faaliyet gösteren hem-
geçirimiz Önder Çe-
tinbaş ve Ticaret odası
Başkanı Tahir Altınışık,
soo basamağa gelmiş
durumdadırlar. İlgiller-
den aldığımız habere
göre Şirketi kuracak 50
şahıs tematlanmış ve
kayıtlarını yaptırmıştır.
10/8/1963 Cumartesi gün-

nü Ticaret ve Sanai oda-
sında ilk toplantısını ya-
pıcaak olan öcüler ka-
yıtlarını yaptıran 50 şah-
sa tebliğ yapıcaklardır.
Öbür Cumartesi gününde
genel kurul toplanarak
Tasvütnamelerini imza-

layacak ve idare heyeti
ni seçecektir. Dört Yol'un
mukadderatını deruhte
eden bu büyük teşeb-
büsün öcülerini candan
tebrik eder, şimdiden
Dört Yollara hayırlı ve
ugurlu olmasını dileriz.

Yıldırım 2 Sevgiliyi mezarda birleştirdi

Bakışçılar, (Özel)
Tavşanlı'nın Yataklı kö-

saat sonra kömürleşmiş
halde ve birbirlerine
sarılmış vaziyette bulu-

¹⁹² Dört Yol, 12 Ekim 1963.

¹⁹³ Dört Yol, 7 Ağustos 1963.

18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539

Öte yandan bu konu da Başın EİBrosundan ve diğer habere göre mahkemeli kuruluş ve temsilcileri tarafından bağlanmış ve Sırasıyla beklenen tepkilerleri çekilme ya da başlamıştır. Bu arada Hatay'da temsilen 100

Demirel^aUğrak^aÖzdemir^a Karar^a Açıkladı^a

79

Resim 1.

*Hatay ekonomisinde önemli bir yeri olan Antakya Ticaret ve Sanayii Odası (ATSO)'nın Kuruluş Yıllarındaki Meclis Azaları (1944-1947).*¹⁹⁵.

Resim 2.

*Başbakan Adnan Menderes'in Hatay ziyareti esnasındaki mitingi (1960).*¹⁹⁶.

¹⁹⁵ http://www.antakyatso.org.tr/index.php?sayfa=odamizin_tarihi&dil=tr (Erişim: 21.09.2019)

¹⁹⁶ Volkan Payaslı, *Siyasal, Sosyal ve Kültürel Yönleriyle Sancak'tan Vilayet'e Hatay (1921-1960)*, (Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2013, s. 478.

Resim 3.
1960'lı yıllarda İskenderun Limanı.¹⁹⁷

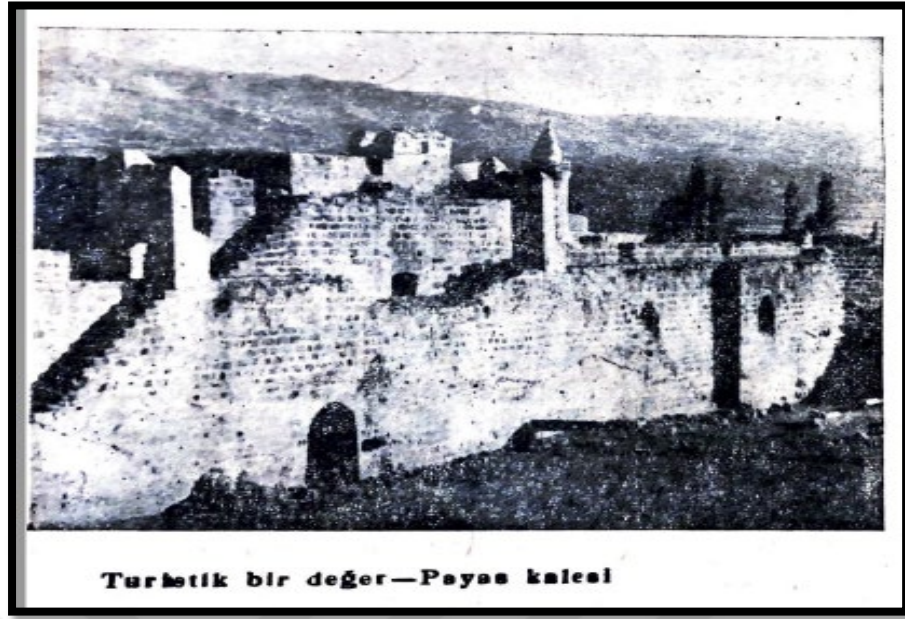
Resim 4.
İskenderun Limanı'ndaki yük indirme-bindirme iskelesi (1960'lar).¹⁹⁸

¹⁹⁷ Koday, “İskenderun Limanı”, s. 13.

¹⁹⁸ Koday, “İskenderun Limanı”, s. 15.

Resim 5.
Hatay'ın önemli turizm mekanlarından Payas Kalesi.¹⁹⁹.

Resim 6.
İskenderun Demir-Çelik Fabrikası (İsdemir)'nın temellerinin atılması (3 Ekim 1970).²⁰⁰.

¹⁹⁹ Atayolu, 14 Mart 1968.

²⁰⁰ <https://www.isdemir.com.tr/kurumsal/tarihce/> (Erişim: 21.09.2019).

Resim 7.

*İskenderun Demir-Çelik Fabrikası (İsdemir)'nın ilk etap inşaatlarından bir görünüm (1970).*²⁰¹

Resim 8.

*1960'lı yıllarda Hatay'dan İstanbul ve Ankara'ya ulaşımı sağlayan otobüsler.*²⁰²

²⁰¹ <https://www.isdemir.com.tr/kurumsal/tarihce/> (Erişim: 21.09.2019).

²⁰² *Atayolu*, 5 Ekim 1960.

Resim 9.

1970'li yıllarda Hatay'da şehir içi ulaşımını sağlayan minibüsler²⁰³.

Resim 10.

1970'li yıllarda kurulan ve Türkiye ekonomisinde önemli bir yeri olan İskenderun Demir-Çelik (İsdemir) Fabrikası'nın günümüzdeki görünümü²⁰⁴.

²⁰³ Atayolu, 21 Ağustos 1970.

²⁰⁴ <https://www.isdemir.com.tr/> (Erişim: 23.09.2019)

Resim 11.

Hatay'ın merkez ilçesi Antakya'nın modern görünümü.

Resim 12.

Hatay'da dini turizm mekanlarından St. Pierre Kilisesi.

Resim 13.

*Hatay'da dini turizm mekanlarından Habib-i Neccar Camii*²⁰⁵.

Resim 14.

*Beşikli Mağara*²⁰⁶.

²⁰⁵ <https://www.kulturportali.gov.tr/habib-i-neccar-camii> (Erişim: 28.09.2019).

²⁰⁶ <https://www.kulturportali.gov.tr/titus-tuneli-ve-besikli-magara> (Erişim: 28.09.2019).

ÖZGEÇMİŞ

(Fevziye ÇELİK)

1981 yılında Hatay'ın Kırıkhan ilçesinde doğdu. İlk, Orta ve Lise öğrenimini Hatay'da tamamladı. 2004 yılında başladığı Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi Tarih Öğretmenliği Bölümü'nden 2009'da mezun oldu. 2010 yılı ocak ayında Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı'nda yüksek lisans öğrenimine başladı. 2013 yılında Dört Yol Meslek Yüksek Okulu'nda okutman olarak görev başladı. Halen aynı birimde görev yapmaktadır.

(BOŞ SAYFA)

